

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΕ'.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1962

ΑΡΙΘ. 228

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ

Ἐάν ἐρωτήσετε, ποῖος δίδει εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τὸ ἰδεῶδες εἰς τὴν ζωὴν, αἱ ἀπαντήσεις τὰς ὁποίας θὰ λάβετε ἀπὸ τοὺς νέους εἶναι ἐξόχως διαφωτιστικαὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας. Ἴδου μερικαὶ ἀπὸ αὐτάς, ὅπως ἐδόθησαν εἰς μίαν συνάντησιν νέων:

Ὁ π λ ο ὕ τ ο ς. Μοντέρνα εἰδῶλα εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἡ τεχνικὴ καὶ κυρίως τὸ χροῖμα. Παντοῦ ὅπου τὸ παιδί κινεῖται συναντᾷ δημιουργήματα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὰ πλέον ἐλκυστικά (κινηματογράφον, ραδιόφωνον, τηλεόρασιν, χορούς, εἰστάς, σπόρ κλπ.). Σχεδὸν διαρκῶς ἀκούει τοὺς μεγάλους νὰ συζητοῦν διὰ τὰς διασκεδάσεις των, τὴν μάγκα τοῦ αὐτοκινήτου των. Εἶναι περιέργον, ἐὰν δὲν φροντίσῃ ἡ οἰκογένεια νὰ τὸ συγκρατήσῃ, ν' ἀποτελέσῃ ἀργότερον ὁ πλοῦτος τὸ ἰδεῶδες τῆς ζωῆς του, ἀφοῦ μάλιστα αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ἰδεῶδες τῶν μεγαλυτέρων οἱ ὁποῖοι τὸ περιβάλλουν; Τὸ παιδί ὑποβάλλεται πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς.

Τὸ *sexus* ὅπου καὶ ἂν σταθῶμεν, εἰς τὸν κινηματογράφον, εἰς τὰς προθήκας τῶν περιπτέρων, εἰς τὰς αἰθούσας τῶν δικαστηρίων, πάντοτε τὸ ἴδιο τραγοῦδι εἰς ἑκατομμύρια παραλλαγάς: τὸ πρόβλημα τῆς συναντήσεως τῶν φύλων.

Ἄλλὰ αὐτὸ πὺν ἔννοεῖται σήμερον μὲ τὸν ὄρον *sexus* εἶναι φρικτὸν κακῆς τύπου ἐκείνου πὺν ἐτραγοῦδησαν οἱ ποιηταὶ ὄλων τῶν αἰώνων, πὺν ἐπαρουσίασεν ἡ τέχνη μὲ πλήρη τελειότητα.

Ἡ σ τ ἄ ρ, μᾶλλον, ὁ καὶ ἡ στάρ. Ἐδῶ ἡ ὑποβολὴ ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν δύναμιν.

Τὰ παιδιά ἐντυπωσιάζονται τόσο, ὥστε νὰ μιμοῦνται μορφὰς ζωῆς αἱ ὁποῖαι τοὺς εἶναι τελείως ξένα καὶ καθόλου ἄξια μιμήσεως.

Ἐνας μαθητῆς, διηγεῖται Γερμανὸς παιδαγωγός, τὸ πρῶτο βράδυ πὺν εἰσήχθη εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον ἐκρέμασεν 113 εἰκόνας ἠθοποιῶν ἐπάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι του. Ἐμέτρησα τὰς εἰκόνας. Ἦσαν πράγματι πολὺ «ὠραία». Ἄλλὰ ἐκεῖ εἶχε ριζώσει ἡ σκέψις τοῦ παιδιοῦ καὶ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ τὴν βοηθήσωμεν νὰ «πιάσῃ» νέας ρίζας. Πόσον δυσκολώτερον θὰ ἦτο διὰ τὴν ψυχὴν του!

Εἰδῶλον ἡ Bardot καὶ δὲν εὐρέθη κάποιος νὰ διερωτηθῇ: «Μὰ ἀφοῦ ἡ ἴδια ἀρνεῖται τὴν ζωὴν της, σὺ πῶς τὴν ἔχεις εἰδῶλον;» Καθημερινῶς αἱ ἐφημερίδες ἔχουν κάτι νὰ μᾶς εἰποῦν ἀπὸ τὴν ζωὴν ἢ τὰ σκάνδαλα τῶν ἀστέρων, μᾶς πνίγουν παντοῦ αἱ φωτογραφίαι των καὶ αἱ ἀπόπειραι αὐτοκτονίας των ἢ αἱ νευρωτικαὶ καὶ ψυχωτικαὶ προσβολαὶ των...

Ἐπέρασαν καὶ περνοῦν ἀπὸ τὴν χώραν μας ἄνθρωποι τῶν ὁποίων ἡ προσφορὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλη. Δὲν εἶδομεν αὐτὸ τὸ ξεσφῆρωμα τοῦ κόσμου, τὸ παραλήρημα, διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῇ, τὸ ὅποιον παρατηροῦμεν κάθε φορὰν πὺν ἕνας οἰοσδήποτε ἀστερίσκος τοῦ θεάτρου, τοῦ κινηματογράφου ἢ τοῦ διεθνοῦς ἀθλητισμοῦ μᾶς ἐπισκέπτεται. Ἀσφαλῶς καὶ μεταξὺ τῶν ἠθοποιῶν ὑπάρχουν καλλιτέχναι μὲ μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἄξιαν καὶ οἱ ὁποῖοι προσφέρουν εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὸ κοινόν. Ἐν τούτοις ἀξίζει νὰ

πληροφοροῦνται τὰ παιδιά μὲ πόσον κόπον οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀνέχονται τὸ προσωπεῖον τὸ ὁποῖον τοὺς ἐπιβάλλεται, πόσοι εἶναι ἀποτυχημένοι ὡς ἄνθρωποι καὶ τί ἔχουν νὰ εἰποῦν δι' αὐτοὺς οἱ ψυχίατροι εἰς τοὺς ὁποίους καταφεύγουν. Θὰ ἦτο μεγάλη ἐξυτηρέτησις διὰ τὴν νεότητα, ἡ ὁποία κυριολεκτικῶς «παθαίνεται» διὰ τὸν κινηματογράφον, νὰ καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κριτικῆς ἀντιλήψεως τοῦ παιδιοῦ, νὰ γνωρίζῃ π. χ. τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ὁ σκηνοθέτης χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ παρουσιάσῃ κάτι τὸ ὁποῖον συνηθέστερον εὐρίσκεται πολὺ μακρὰν τῆς πραγματικότητος.

Τὰ δλοκληρωτικὰ καθεστῶτα ἔδωσαν καὶ δίδουν ἐπίσης ιδεώδη ζωῆς. Ὅλα ἔχουν κινήσεις νεανικὰς εἰς τὰς ὁποίας μάλιστα ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ κράτους, ὁ etatismus, ἡ στρατεύσις τῆς νεολαίας καὶ ὁ ἔξαναγκασμὸς νὰ ὑπηρετῇ τὰ ἰδανικά του, εἶναι ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν διατήρησίν των.

Ἦκούσθησαν πολλαὶ ἀκόμη ἀπαντήσεις εἰς τὸ ἐρώτημα ποῖος δίδει σήμερον τὸ ἰδεώδες εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐπιτυχίας μὲ κάθε μέσον, ἡ ἐπιθυμία διὰ μίαν ζωὴν χωρὶς περιορισμούς, χωρὶς σκέψιν, ἡ ἐπιθυμία διὰ μίαν χαώδη ζωὴν. Ἦκούσθη ἀκόμη μία ἀσθενὴς φωνὴ περὶ τοῦ ἰδεώδους τῆς φιλαλληλίας.

★

Ἄλλά, τότε, τί θὰ γίνῃ μὲ τὴν χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ παιδιοῦ; Τί θὰ γίνῃ μὲ τὸ σημεινὸν παιδί, πού, μαζὺ μὲ τὰς πρώτας του λέξεις, μανθάνει νὰ περιμένῃ ἀπάντησιν εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὰ ἐρωτηματικά του ἀπὸ τὴν ὑψικάμνον, τὴν ὁποίαν διαρκῶς καὶ ὑψηλότερον ὑψώνει ὁ σύγχρονος τεχνικὸς κόσμος; Ποῖος θὰ τοῦ εἴπῃ, καὶ πῶς θὰ τοῦ τὸ εἴπῃ, ὅτι αἱ ὑψικάμνοι μόνον καπνὸν βγάζουν καὶ... κάποτε κρημνίζονται; Θὰ προλάβῃ ἀρὰ γε ἡ ἀγωγή τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ θὰ ἐργασθῇ ἀρκετὰ ἐγκαίρως κατὰ τῶν κινδύνων τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως;

Ποῖος θὰ κἀνῃ, ὥστε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ γῆ δὲν χωρίζεται πλέον, ν' ἀναπτύ-

χθῆ εἰς τὰ παιδιά ἡ ἔννοια τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος; Ἦμπορεῖ αὐτὸ ἀντὶ νὰ εἶναι ἀφορμὴ διενέξεων, νὰ γίνῃ ἀφορμὴ γνωριμίας τῶν λαῶν καὶ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Εἰδικῶς διὰ τὴν Εὐρώπην, ἡ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ παιδιῶν διαφόρων ἔθνων ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ ὄθησιν εἰς πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Ποῖος θὰ κἀνῃ, ὥστε ἡ τεραστία συγκρούσις μεταξὺ πτωχείας καὶ πλούτου, ἀντὶ νὰ κἀνῃ ὥστε νὰ ὀγκούται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ τὸ αἰσθημα τῆς πικρίας καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως, νὰ ὀδηγῆ εἰς εὐρύτεραν, πλέον δημιουργικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης; Διότι, ἄς μὴ εἴπῃ κανεὶς ὅτι ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ προσβεβλημένη εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἱκανοποιεῖται μὲ τὸ νὰ συγκεντρώνωμεν κατὰ καιροὺς μερικὰ παιγνιδάκια καὶ ρουχαλάκια καὶ νὰ τὰ στέλωμεν εἰς τὰ ἄπορα παιδιά ἐνὸς χωριοῦ ἢ μὲ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον προσφέρεται ἡ βοήθεια εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας.

«Ὁ ἄνθρωπος ὡς πνευματικὸν ὄν δὲν ἔχει ἀρχίσει ἀκόμη τὴν ἱστορίαν του», λέγει ὁ βιολόγος Lecomte de Nouë ἔννοον ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία μὲ βάσιν τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος δὲν ἔχει ἀκόμη ἀρχίσει.

Ἐργασίαι ὅπως τοῦ βιεννέζου ἱατροῦ Frankl, τοῦ Baruk εἰς τὸ Παρίσι, οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν τὴν πίστιν των καὶ τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ πίστις προσέφερον εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς συντρόφους των κατὰ τὰς σκοτεινὰς ἡμέρας τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς καὶ τῶν στρατοπέδων συγκεντρώσεως, δὲν ἡμπορεῖ νὰ μὴ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ἐπάρχει ἓνα κεφάλαιον πολῦτιμον διὰ τὴν ἀγωγήν· εἶναι αὐτὸ ὁποῖον καλεῖται θρησκευτικὴ ἀγωγή καὶ τὸ ὁποῖον, ὅπως φαίνεται, ἔχει ἐλάχιστα ἀξιοποιηθῆ, ἢ, μᾶλλον, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξιοποιηθῆ. Ἐπάρχει ἓνα πρόβλημα, τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀκόμη λυθῆ ἐξ ἐπόψεως προσφορᾶς του εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. **Τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς διαπαι-**

δαγωγήσεως διέρχεται κρίσιν εἰς τοὺς καιροὺς μας. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀντιληπτόν ἀπὸ ὅλους τοὺς ὑπευθίνους. Ἡ πίστις δὲν ἔχει ἀκόμη χρησιμοποιηθῆ ὡς θὰ ἔπρεπε καὶ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐμφανισθῆ ὁ τύπος τοῦ πιστοῦ νέου ἀνθρώπου, ὡς ζωντανῆς πραγματικότητος εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν, ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν: Ἰδού δι' αὐτοῦ τοῦ τύπου τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ εὕρῃ τὸ περρωμένον του. Εἶναι ὡς ἔαν εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ νὰ μὴ εἴχομεν ἀκόμη ἀξιοποιήσῃ ὅλα τὰ εὐεργετικά ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν δύναμίν του ὡς νὰ μὴ εἴχομεν ἐξοικειωθῆ καὶ προσαρμοσθῆ.

Καί, ἔαν αὐτὸ συμβαίῃ μὲ τὸν ἐνήλικον, ἄς φαντασθῆ κανεὶς τί συμβαίνει μὲ τὸ παιδί. Ὅταν ἡ κοινωνία δὲν ἔφθασεν ἀκόμη νὰ χρησιμοποιῇ τὴν δύναμιν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ποῖαν ἀπαίτησιν ἠμποροῦμε νὰ ἔχομεν ἀπὸ τὸ παιδί;

Σήμερον, ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης ἔχει ἀφήσει ἓνα δρόμον ἀνοικτόν εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως. Ἐχρησιμοποίησεν ἡ κοινωνία, καὶ ἡ Ἐκκλησία, αὐτὸν τὸν δρόμον; Ὁχι. Ἄφησε τὴν τεραστίαν στροφὴν τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως ἀναξιοποίητον. Φωναὶ αἱ ὁποῖαι ἠγέρθησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη δὲν ἠκούσθησαν. Ἡ πνευματικὴ κοινωνία δὲν εἰργάσθη διὰ νὰ σηκώσῃ τὸ πῶμα τοῦ ὕλισμοῦ καὶ νὰ εἰπῇ εἰς τὰ παιδιά: «Ἰδού, ὁ δρόμος ἦνοιξεν, ἀκολουθήστε τον». Καὶ συνεπεία τούτου ἔρχεται καὶ διὰ τὴν νέαν γενεάν ἡ τάσις πρὸς τὸ αἶσθημα τῆς αὐταρκειᾶς, ἀπὸτέλεσμα τῶν ποικίλων ἀρνητικῶν «ἀνθρωπιστικῶν» φιλοσοφιῶν τοῦ καιροῦ μας. Ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ὀπλίξει ἡ μηχανή, ἀκόμη καὶ ἂν μᾶς κἀνν σκλάβους τῆς, δημιουργεῖ τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι εἴμεθα κύριοι ὅλων τῶν πραγμάτων εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν· εἴμεθα κύριοι τῆς ξηρᾶς, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος καὶ ὅλων τῶν δημιουργημάτων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως ἠμποροῦμεν νὰ οἰκοδομοῦμεν καὶ νὰ ἀνοικοδομοῦμεν, εἴτε αὐτὸ εἶναι μία μεγά-

λη γέφυρα, εἴτε μία «γέφυρα» μεταξὺ ἐχθρῶν καὶ φίλων, μία πόλις κατεστραμμένη ἀπὸ σεισμόν ἢ ἓνας κόσμος κατεστραμμένος ἀπὸ τὸν πόλεμον, μία σχεδιασμένη κοινωνία ἢ ἓνας ἐλεγχόμενος δεικτικῆς γεννήσεων. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέτρον ὅλων τῶν πραγμάτων, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχουν ἐμπόδια εἰς τὴν παντοδυναμίαν του, τὸ παρελθόν δεικνύει ὅτι ἡ ἀντιμετώπισίς των δὲν εἶναι παρὰ ὑπόθεσις χρόνου. Ἡ ἐπιστήμη ἔθεσεν εἰς τὰ χέρια του τὸ κλειδί τῆς δυνάμεως καὶ τῆς γνώσεως καὶ τὸ μόνον πού ἔχει νὰ κἀνν εἶναι νὰ μάθῃ νὰ τὸ στρέφῃ εἰς τὴν κλειδαριάν. Ἐπὶ πλέον, εἶναι διδάσκαλος τοῦ ἑαυτοῦ του· δὲν χρειάζεται νὰ καλῆ κανένα Διδάσκαλον ἢ Κύριον. Ἔτσι ἀκόμη μίαν φορὰν ὁ Θεὸς ἀποσύρεται καὶ γίνεται «πολυτέλεια».

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος παραβλέπει ἓνα πρᾶγμα. Οὔτε ἡ κυριαρχία του, οὔτε ἡ γνώσις του εἶναι πλήρης καὶ ποτὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τελεία μόνον μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις· διότι τοῦ λείπει ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἡ γνώσις διὰ τὸ πού πηγαίνει. Ἡμπορεῖ νὰ ἐφοδιασθῆ μὲ κάθε τι διὰ τὸ ταξίδι τῆς ζωῆς, ἠμπορεῖ νὰ στρέφῃ ὅπου ἐπιθυμῇ τὸ πλοῖόν του, ἀλλ' ὁ δρόμος του εἶναι ἀκόμη σκοτεινός, ἡ μακροὴ ὄχθη εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ βλέμμα του, ὑπάρχει ὁμίχλη εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του ἢ ὁποῖα τὸν τυφλώνει καὶ γνωρίζει ὅτι κάθε στιγμήν εἶναι δυνατόν νὰ καταποντισθῆ ὁ ἴδιος καὶ ὅλα ὅσα ἔχει. Μέχρις ὅτου ἐπιτύχῃ τὸν τελικὸν ἔλεγχον τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁποιαδήποτε ἄλλη κατάκτησις εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ τὰς περιστάσεις, διὰ τὴν ὁποίαν ὑπερηφανεύεται, δὲν εἶναι παρὰ κενὴ καὶ ἐπικίνδυνος κομπορημοσύνη. Μέχρις ὅτου ἀποκτήσῃ τὴν τελικὴν γνώσιν τῆς θέσεώς του, τῆς ἀξίας καὶ τοῦ σκοποῦ του εἰς τὸ σχέδιον τοῦ κόσμου, αἱ ἄλλαι του γνώσεις εἰς τὴν καλυπτομένην περιπτώσει δὲν εἶναι παρὰ πηγὴ ἰκανοποιήσεως καὶ εἰς τὴν χειροτέραν ἓνα ἐσφαλμένον σῆμα πού τοῦ ὑποδεικνύει ἐπικινδύνους δρόμους. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὁ ἀνθρωπισμὸς σφάλλει. Ἡ τελικὴ γνώσις καὶ ὁ τελικὸς ἔλεγχος δὲν εὐρίσκονται εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄνευ Θεοῦ. Εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματα τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ διδάξωμεν

εἰς τὰ παιδιά. Ἄλλ' ἄνευ τοῦ μαθήματος τούτου, μαθήματος τὸ ὁποῖον εἶναι καρπὸς ἔργων καὶ ζωῆς τοῦ ἐνῆλικου, ἔρχεται ὡς συνέπεια ἢ στάσις τῆς ἀπελπισίας ἢ ὁποῖα χαρακτηριστικὴ τὴν σύγχρονον σκέψιν—ιδίως μεταξὺ τῶν νέων. Τὸ μέλλον εἶναι τόσον ἀβέβαιον καὶ σκοτεινόν, ὥστε δὲν ἀξίζει νὰ κἀνῃ κανεὶς σοβαρὰ σχέδια ἢ σκέψεις. Πολλὰ ἔξυπνα ἀγόρια καὶ κορίτσια, κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐγκαταλείπουν τὸ σχολεῖον, ἔχουν ὡς ἀρχὴν τῆς ζωῆς των τὸ φάγωμεν, πῖωμεν, αὔριον ἀποθνήσκομεν. Ἄλλ' αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει παράλυσιν καθενεπνευματικῆς προσπαθείας. Ἔργον τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ σώσῃ τὴν νεότητα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφροσύνην, νὰ ζωοποιήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς μεῖν ἕνα ὑψηλὸν ὄραμα, νὰ τὴν διδάξῃ νὰ τρώγῃ, νὰ πίνῃ καὶ νὰ εὐφραίνεται, διότι αὐριον θὰ ζήσῃ.

★

Ποσοτικῶς ὁ Χριστιανισμὸς σήμερον ἀποτελεῖ μίαν μειονότητα· ὁμοιάζομεν μὲ τοὺς Ἰουδαίους τῆς διασπορᾶς. Αὐτὴ ἡ «διασπορὰ» παρουσιάζει πλεονεκτήματα. Διευκολύνει τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον· ἐπιτρέπει ν' ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ν' ἀποτελῇ τὴν ζύμην, ὅχι νὰ κυριαρχήσῃ, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν κόσμον· ἀπαιτεῖ τέλος ἐκ μέρους τοῦ πιστοῦ τόσον περισσότερον συνειδητὴν καὶ προσωπικὴν πνευματικὴν ζωὴν ὅσον ἡ πίεσις τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἰσχυρότερα. Ἐν τούτοις αὐτὴ ἡ κατάστασις παρουσιάζει καὶ κινδύνους· καθὼς ὑποστηρίζεται ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει ζωηρότεραν συνείδησιν ἢ ἄλλοτε τῆς πολυπλοκότητος τῶν προβλημάτων· ἡ καθημερινὴ ἐμπειρία τῆς ὑπάρξεως διαφορετικῶν ἀντιλήψεων ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, τὸν ἐκπλήττει καὶ τὸν σκανδαλίζει.

Ὁ σύγχρονος κόσμος φέρεται πρὸς τὰ ἄκρα. Πρόκειται δι' ἕνα to be or not to be,

νὰ εἶσαι ἢ νὰ μὴν εἶσαι· ἡ ἐκλογή γίνεται διαρκῶς περισσότερον μεταξὺ τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ τῆς συνειδητῆς πίστεως, τῆς ὑλιστικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀντιλήψεως, τῆς τελείας ἀπιστίας καὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ βαθείας πίστεως (*).

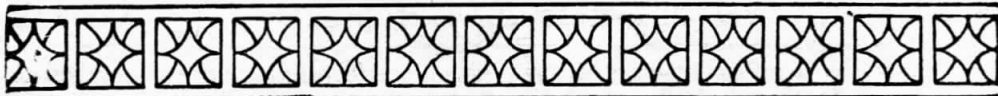
Quid est veritas? εἶναι τὸ δραματικὸν καὶ ἀγωνιώδες ἐρώτημα τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπότης ἀπευθύνει. Καὶ ἀπέναντι εἰς αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς «εἰρηνικοὺς» καιροὺς μας φαίνονται ὡς νὰ μὴ ἀκούουν.

Ἄλλὰ, τώρα πλέον ὁ πιστὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μένῃ χλιαρὸς, ἔξω ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἥσυχος διότι εἶναι «ἐν τάξει μετὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν Θεόν». Ἐὰν πολὺς κόσμος μένῃ ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικὴν πίστιν, μένει καὶ διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἀπάντησιν ἢ ὁποῖα δὲν δίδεται. Βεβαίως ὑπῆρξαν πρόσωπα, κινήσεις καὶ ἐργασίαι καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ ἄξια θαυμασμοῦ καὶ ὑπῆρξαν στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη, ὅτι ἡ ἀπάντησις ἐδόθη. Ἄλλ' ἰδοῦ, ὅτι εὐρισκόμεθα καὶ πάλιν ὡς ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότης εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν ἐνώπιον ἐνὸς κενοῦ. Καὶ ὅχι μόνον ἡμεῖς. Χριστιανικὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀκμὴν των ἀφήνουν σήμερον τὴν εὐκαιρίαν ἀνεκμετάλλετον.

Ὁ σύγχρονος κόσμος παρουσιάζει τὰς μεγαλυτέρας δυσκολίας, ἀλλὰ καὶ τὰς μεγαλυτέρας δυνατότητας διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀγωγήν τῆς νέας γενεᾶς. Τὸ ἐρώτημα, ἐρώτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παραμένει ἔντονον: Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι θ' ἀντιμετωπίσουν τὰς δυσκολίας; Θὰ ἐκμεταλλευθῶν τὰς δυνατότητας; Θὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ ἡ ἀγωγή κατὰ τρόπον ἄξιον νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν νέαν γενεάν εἰς τὴν πνευματικὴν τῆς πορείαν;

AP. A. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

(*) Lumen Vitae, Volume XII, 1957.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΑΣ

Η εξέλιξις τῆς οἰκονομίας μας ὑπῆρξεν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Βάσει προσωρινῶν ἐκτιμήσεων τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τῶ ἐθνικῶν εἰσοδήματων τοῦ 1961 ἐμφανίζεται ἀνώτερον τοῦ εἰσοδήματος τοῦ 1960 κατὰ 11% εἰς τρεχοῦσας τιμὰς καὶ κατὰ 10% εἰς σταθεράς τιμὰς. (Τὸ 1960 εἶχεν ἀυξηθῆ ἔναντι τοῦ προηγουμένου ἔτους κατὰ 4.4%). Τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ ποσοστὸν σπανίως ἐμφανίζεται εἰς τὰς διεθνεῖς στατιστικάς.

Ἀναλυτικώτερον, ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἠυξήθη κατὰ 15%, ἡ βιομηχανικὴ καὶ βιοτεχνικὴ περίπου 7% καὶ τὸ εἰσόδημα ἐξ ὑπηρεσιῶν 9%. Ἐτι μεγαλύτεραν αὔξησιν—περὶ τὰ 17%—ἐσημείωσεν ἡ παραγωγὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι ἤδη ὑπὲρ-ἐπταπλασία τῆς προπολεμικῆς.

Μετὰ τὴν σημειωθεῖσαν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὸ 1961, ἡ μέση ἔτησίᾳ ἄνοδος τούτου κατὰ τὴν ἔξαιτίαν 1956-1961 εἰς σταθεράς τιμὰς τοῦ 1954 ἀνέρχεται εἰς 6 ½%. Παρόμοιον ἢ ἀνώτερον ποσοστὸν ἐλάχισται χῶραι ἐπέτυχον κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον. Εἰς πολλὰς χώρας ἡ ἄνοδος ἐκυμάνθη μεταξὺ 1 καὶ 5%. Ἄλλὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν ἡ συνολικὴ αὔξησις τοῦ εἰσοδήματος ὑπῆρξε λίαν ἱκανοποιητικὴ καὶ ἀνωτέρα ἢ οὐσιασδῶς ἀνωτέρα πολλῶν ἄλλων χωρῶν.

Ἡ συνολικὴ ἀξία τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ὑπολογιζομένη εἰς τρεχοῦσας τιμὰς, ὑπερβαίνει ἤδη τὰ 90 δισεκατομμύρια δραχμῶν ἢ τρία δισεκατομμύρια δολλαρίων ἔναντι 1.700 ἑκατομμυρίων δολλαρίων σημερινῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως κατὰ τὸ 1938 (χονδρικοῦς ὑπολογισμὸς). Οὗτω τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα ὑπερέβη τὰ 350 δολλάρια, εἶναι δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνώτερον τῶν ἄλλων ὑπανεπτυγμένων χωρῶν τῆς ἐλευθέρως Εὐρώπης, Ἰσπανίας, Πορτογαλλίας καὶ Τουρκίας.

★

Ὅ,τι ἔχει ὁμως μεγαλύτεραν σπουδαιότητα διὰ τὸ μέλλον εἶναι ἡ σημειωθεῖσα κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων—δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν—κατὰ ποσοστὸν διπλάσιον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἦτοι κατὰ 21,5%. Τὸ συνολικῶς δαπανηθὲν δι' ἐπενδύσεις ποσὸν ἀνῆλθε εἰς 20 δισεκατομμύρια δραχμῶν ἔναντι 16½ δισεκατομμυρίων τὸ 1960. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀντιπροσωπεύει τὰ 21 ἑκατοστὰ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος τῆς χώρας ἔναντι 19 ἑκατοστῶν τὸ 1960 καὶ 14 περίπου ἑκατοστῶν τὸ 1955. Ἐνῶ δηλαδὴ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα ὑπολογιζόμενον εἰς σταθεράς τιμὰς, ἐμφανίζει εἰς τὸ τέλος τοῦ 1961 ἄνοδον 40% ἔναντι τοῦ εἰσοδήματος 1955, ἡ αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων εἶναι μεγαλύτερα, ἦτοι 110%.

Ἡ πρόοδος αὐτὴ εἶναι ἰδιαίτερος εὐχάριστος, διότι, ὡς καὶ πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν εἰχομεν τονίσει ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς, μόνον διὰ τῶν ὑψηλῶν ἐπενδύσεων ἐπὶ σειρᾶν πολλῶν ἐτῶν θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπισις τῶν δύο βασικῶν προβλημάτων τῆς οἰκονομίας μας: τῆς ἀνεργίας καὶ τοῦ χαμηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Εἰς τινὰς ἄλλας χώρας, τὴν Αὐστρίαν ἐπὶ παραδείγματι ἢ τὴν Ἰταλίαν, τὸ ἀναλισκόμενον ἔτησίως δι' ἐπενδύσεις ποσὸν ἀντιπροσωπεύει περὶ τὰ 24-25 ἑκατοστὰ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος τῶν. Τὸ δὲ ἀνὰ κάτοικον δαπανώμενον ποσὸν εἶναι ὑπερδιπλάσιον τοῦ ἰδιοῦ μας διότι καὶ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἶναι κατὰ 70-90% ὑψηλότερον. Μειονεκτοῦμεν ἐπίσης εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κατανομὴν τῶν δαπανωμένων δι' ἐπενδύσεις κεφαλαίων. Εἰς τὴν χώραν μας δυσαναλόγως ὑψηλὸν ποσοστὸν διατίθεται διὰ κατοικίας καὶ δυσαναλόγως χαμηλὸν διὰ τὴν βιομηχανίαν.

Ἡ συντελεσθεῖσα ἐν τούτοις σημαντικὴ πρόοδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καταδεικνύει ὅτι ὁ ρόλος τῶν ἐπενδύσεων ἔχει σαφῶς κατανοηθῆ καὶ συνεπῶς αἱ προσπάθειαι

πρὸς ἄρσιν τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων δὲν φαίνεται ὅτι θὰ σταματήσουν. Ἀποδείξεις ὅτι τὸ ὕψος τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων τοῦ ἀρξαμένου ἔτους προβλέπεται κατὰ 20% ἀνώτερον τοῦ 1961, ἢ δὲ κατανομή τῶν κεφαλαίων εἶναι ὀρθολογικωτέρα. Παρὰ ταῦτα τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκαιούτων διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐπενδύσεων προσθέτων κεφαλαίων, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὁποίων πρέπει νὰ προέλθῃ ἐξ ἐγχωρίων πόρων, ὥστε νὰ μὴ δαπανῶνται σημαντικὰ ποσὰ πρὸς πληρωμὴν τόκων καὶ κερδῶν κεφαλαίων προερχομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Αἱ ἐγχώρια πηγὰί κεφαλαίων εἶναι δύο: Ὁ δημόσιος προϋπολογισμός, ἐφ' ὅσον ἐπιβραδυνθῆ ὁ ρυθμὸς τῆς αὐξήσεως τῶν καταναλωτικῶν του δαπανῶν καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἀντληθοῦν τὰ μεγαλύτερα ποσὰ. Ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς πλευρᾶς τὰ στοιχεῖα τοῦ λήξαντος ἔτους δὲν εἶναι διόλου ἐνθαρρυντικά. Παρὰ τὴν μεγάλην ἀνοδὸν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος αἱ ἰδιωτικαὶ παρὰ Τραπεζαῖς καταθέσεις ἠξήθησαν μὲ ρυθμὸν βραδύτερον ἐν σχέσει πρὸς τὰ δύο προηγούμενα ἔτη. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τῶν 11 μηνῶν αἱ ἰδιωτικαὶ καταθέσεις ἠξήθησαν κατὰ 2.500 ἑκατομμύρια δραχμῶν ἔναντι 2.800 ἑκατομμυρίων τὸ ἀντίστοιχον διάστημα τοῦ 1960. Ἐπίσης πρὸς ἀγορὰν ὁμολογιῶν Δ.Ε.Η. καὶ δημοσίου εἶχον διατεθῆ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν 1.050 ἑκατομμυρίων τὸ 1950, ἐνῶ τὸ 1961 διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν διετέθησαν μόνον 500 ἑκατομμύρια. Ἄρα ἡ ρευστὴ ἀποταμίευσις, ἀντὶ αὐξήσεως ἐμφανίζει μείωσιν κατὰ 800 ἑκατομμύρια ἔναντι τοῦ προηγούμενου ἔτους.

Τὸ μειονεκτικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα δέον νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν ἠξυμένῃ ροπῇ πρὸς κατανάλωσιν, πρᾶγμα ἐκ πρώτης ὄψεως εὐχάριστον, διότι ἐκδήλως ἐμφανίζει τὴν βελτίωσιν τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν. Ἄλλὰ καὶ δυσάρεστον συγχρόνως, διότι ἡ κατανάλωσις ὑπερέβη τὰ ἐπιτρεπόμενα ὄρια εἰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐπιδιώκουν τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀναπτύξεως, ὡς ἡ ἰδική μας. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταῦτα μέρος μόνον τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος πρέ-

πει νὰ διατίθεται πρὸς κατανάλωσιν καὶ τὸ ὑπόλοιπον πρὸς ἀποταμίευσιν.

Τὸ ὅτι ἡ κατανάλωσις ὑπερέβη τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν αὐξήσιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς καταδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς σημαντικῆς ἀνόδου τῶν εἰσαγωγῶν κατὰ 15% περίπου εἰς ἀξίαν—ἀπὸ 500 ἑκατομμύρια δολλάρια τὸ 1960 εἰς 575 περίπου ἑκατομμύρια τὸ 1961—καὶ κατὰ ποσοστὸν μεγαλύτερον εἰς ὄγκον λόγω χαμηλοτέρων εἰσαγωγικῶν τιμῶν. Τὸ ἥμισυ τῶν ἐπὶ πλεον εἰσαχθέντων ἀντιπροσωπεύει καταναλωτικὰ ἀγαθὰ καὶ μάλιστα ἀνωτέρου βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἐπομένως αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἐπενδύσεων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ αὐξήσις τῶν ἰδιωτικῶν ἀποταμίευσιν κυρίως διὰ περιορισμὸν τῆς δαπάνης πρὸς ἀγορὰν ξένων προϊόντων ὥστε νὰ μὴ γεννηθῆ καὶ πρόβλημα ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ δυναμένου νὰ καλυφθῆ διὰ ξένης βοήθειας, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ.

★

Τὸ ἀπελθὸν ἔτος, καὶ παρὰ τὴν σημαντικὴν αὐξήσιν τῶν εἰσαγωγῶν, τὸ ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν ἔκλεισε μὲ μικρὸν πλεόνασμα κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ αὐξηθῆ τὸ εἰς χρυσὸν καὶ συναλλάγμα ἀπόθεμα τῆς χώρας. Εἰς τὸ εὐνοϊκὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα κυρίως συνετέλεσεν ἡ σημειωθείσα σημαντικὴ ἀνοδος τοῦ εἰσρέοντος εἰς τὴν χώραν συναλλάγματος ἐξ ἀδήλων πηγῶν—τουρισμοῦ, ναυτιλίας, μεταναστεύσεως καὶ ἐκ μεταφορᾶς ἰδιωτικῶν κεφαλαίων. Αἱ ἐξαγωγὰί ἑλληνικῶν προϊόντων δὲν ἀπέδωσαν παρὰ μόνον περὶ τὰ 13 ἑκατομμύρια δολλάρια περισσότερα ἀπὸ τὸ προηγούμενον ἔτος.

Εἰς τὴν πραγματικότητά τὸ ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν, ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου ἕως σήμερον εἶναι ἐλλειμματικὸν κατὰ πολλὰς δεκάδας ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ καλύπτεται ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας, ἐκ τοῦ ἐκχωρουμένου ὑπὸ τοῦ ΝΑΤΟ συναλλάγματος, ἐξ ἐξωτερικῶν δανείων καὶ τῆς εἰσροῆς πολλῶν κεφαλαίων Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων διατίθεται πρὸς ἀ-

νέγερσιν πολυκατοικιῶν, ἔλλείπει ἄλλων σταθερῶν ἐπενδύσεων.

Λόγω τῆς θεωρουμένης ὡς βεβαίας εἰς τὸ μέλλον βελτιώσεως τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ περισοτέρων κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, αἱ εἰσαγωγαὶ ὄλονεν καὶ θὰ αὐξάνονται κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Αἱ εἰσπράξεις ὁμῶς ἐκ τῶν ἀδήλων πηγῶν, ἐξαιρέσει τοῦ τουρισμοῦ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ αὐξάνονται ἐπ' ἀπειρον. Τούτου δεδομένου, εἶναι πολὺ πιθανὸν μετὰ ἓνα ἢ δύο ἔτη νὰ εὐρεθῶμεν πρὸς μεγαλύτερου ἀνοίγματος μὴ δυναμένου νὰ καλυφθῆ ὑπὸ τῶν πηγῶν ποῦ ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος, πλὴν τοῦ περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως εἰδῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, θὰ συμβάλῃ ἀπ' ἑνὸς ἡ αὐξήσις τῶν ἐξαγωγῶν καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν καταβάλλονται πράγματι σοβαραὶ προσπάθειαι. Δέον, ἐν τούτοις, νὰ ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν αἱ ὑφιστάμεναι εἰς τὸν τομέα τοῦτον δυσχέρειαι λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐξαγομένων προϊόντων μας εἶναι γεωργικὰ καὶ διὰ τὰ περισσότερα τούτων αἱ ξένα καταναλωτικαὶ δυνατότητες εἶναι περιορισμένα. Καὶ ἀπ' ἑτέρου ἡ ἐπέκτασις τῆς παραγωγῆς διαφόρων εἰδῶν, τὰ ὁποῖα λόγῳ ἀνεπαρκείας εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ οὐσιαστικὴ λύσις τοῦ προβλήματος θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τῆς δυνατότητος ἐξαγωγῆς βιομηχανικῶν εἰδῶν, πράγμα εὐκολώτερον μετὰ τὴν σύνδεσιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἑυρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ εἶδη ταῦτα θὰ εἰσάγονται εἰς τὰς χώρας-μέλη τῆς ἄνευ δασμοῦ ἢ ἄλλων περιορισμῶν. Ἔως ὅτου ὁμῶς ἐπιτευχθῆ ἡ παραγωγή τοιούτων εἰδῶν εἰς ποιότητα καὶ τιμὰς συναγωνιστικὰς, θὰ παρέλθῃ ἀρκετὸς χρόνος.

Ἐν τῷ μεταξὺν δέον καὶ αἱ ἐπενδύσεις νὰ αὐξηθοῦν καὶ τὸ ἰσοῦγιον πληρωμῶν νὰ μὴ μεταβληθῆ εἰς παθητικόν, ὅποτε ἡ νομισματικὴ σταθερότης θὰ ἀνατραπῆ μὲν τελικῆν συνέπειαν τὴν σοβαρὰν ἐπιβράδυνσιν τοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ὅπως βλέπομεν, ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς οἰ-

κονομικῆς ἀναπτύξεως δημιουργεῖ νέα μεγάλα προβλήματα ἢ ἀντιμετώπισις τῶν ὁποίων δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς κυβερνητικὰς μόνον προσπάθειας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνεργὸν συμβολὴν τῶν κατοικῶν.

★

Εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν διόγκωσιν τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς δραστηριότητος κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, μεταξὺ ἄλλων συνετέλεσε καὶ ἡ ἄνετος πιστοδοτήσις τῶν παραγωγικῶν κλάδων. Αἱ συνολικαὶ πρὸς τούτους πιστώσεις ἠϋξήθησαν ἐντὸς τοῦ 1961 κατὰ τὸ σημαντικὸν ποσὸν τῶν 3½ δισεκατομμυρίων δραχμῶν καὶ παρὰ τὴν ἐπιβράδυνσιν τοῦ ρυθμοῦ μὲ τὸν ὁποῖον ἠϋξήθησαν αἱ τραπεζικαὶ καταθέσεις Αἱ πιστώσεις ὑπερέβησαν τὰς συνολικὰς καταθέσεις κατὰ 500 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Τὸ ἐπὶ πλέον ποσὸν προήλθεν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας κατὰ ἐν καὶ πλέον δισεκατομμύριον δραχμῶν, χωρὶς τὸ γεγονός τοῦτο νὰ ἀσκήσῃ δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν. Οὐδεὶς ἐν τούτοις δύναται νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία ἠμπορεῖ νὰ αὐξάνεται συνεχῶς πέραν ὀρισμένων ὁρίων καὶ ὅτι αὐξήσις τῶν πιστώσεων κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον τῶν καταθέσεων δὲν δημιουργεῖ κίνδυνον πληθωρισμοῦ. Ἴδου λοιπὸν καὶ εἰς ἀκόμη λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ αὐξηθῆ ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίεσις, ὥστε αἱ πιστώσεις νὰ προέρχωνται ἐξ ὑγιῶν κεφαλαίων.

Μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν πιστώσεων ἐντὸς τοῦ 1961, ἡ συνολικὴ χρηματοδοτήσις τῆς οἰκονομίας ὑπερβαίνει τὰ 32 δισεκατομμύρια δραχμῶν, εἶναι δηλαδὴ σχεδὸν διπλασία τῆς προπολεμικῆς.

★

Ὁ τιμάρθιμος καταναλωτικῶν ἀγαθῶν δὲν ἐνεφάνισεν ἀξιόλογον ἠρωσιν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος χάρις εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν εἰσαγωγῶν μέσω τῶν ὁποίων ἐκαλύφθη ἡ ἠϋξημένη ζήτησις. Ἡ ἄνοδος τοῦ τιμαρίθμου ἦτο μεγαλυτέρα κατὰ τὸ πρῶτον ἑξαμήνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους. Τούτῳ ἐπομένους ὁμῶς μῆνας ἐσημειώθη κάμψις καὶ οὕτω ὁ

δείκτης κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας δὲν ἀπεῖχεν οὐσιωδῶς τοῦ χαμηλοτέρου ἐπιπέδου τοῦ Ὀκτωβρίου 1960. Πάντως ὁ μέσος δείκτης ὑψώθη κατὰ 1,75% ἔναντι τοῦ προηγούμενου ἔτους.

Σχετικῶς δέον νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις τοῦ ρυθμοῦ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἔχει παντοῦ, ὡς ἀναπόφευκτον συνέπειαν τὴν ὑψώσιν τοῦ τιμαριθμοῦ. Εἰς τὴν χώραν μας ἐν τούτοις ἡ σημειωθείσα μετὰ τὴν νομισματικὴν ὑποτίμησιν τοῦ 1953 συνολικὴ ἄνοδος τῶν τιμῶν δὲν ὑπερέβη κατ' ἀξιόλογον ποσοστὸν τὰ ὄρια πέραν τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται ὡς προερχομένη ἐκ πληθωριστικῶν αἰτιῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ νομισματικὴ αὐτὴ σταθερότης συνέβαλε κατὰ πολὺ εἰς τὴν πραγματοποιηθεῖσαν πρόοδον δέον νὰ διατηρηθῇ εἰς τὸ μέλλον μὲ πᾶσαν θυσίαν.

Εἰς τὸν δημοσιονομικὸν τομέα, ἡ ἐξέλιξις ὑπῆρξεν ἀνωτέρα καὶ τῆς πλέον αἰσιόδοξον προβλέψεως. Ἐναντι τῶν προϋπολογισθέντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐσόδων, εἰσπραχθήσαν περὶ τὰ 1.400 ἑκατομμύρια δραχμῶν περισσότερα. Ἡ ὑπεραπόδοσις ὀφείλεται εἰς τὴν αὐξησιν τῶν εισαγωγῶν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐν γένει οικονομικῆς δραστηριότητος. Οὕτω κατέστη δυνατὴ ἡ βελτίωσις τῶν δημοσιουπαλληλικῶν ἀμοιβῶν καὶ ἡ χρηματοδότησις τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων μὲ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ ἀρχικῶς προβλεφθέντος.

★

Ἄλλα ἐπιτεύγματα τοῦ λήξαντος ἔτους εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Πρῶτον ἡ ἄνοδος τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἄλλους τομεῖς. Συγκεκριμένα ὅμως στοιχεῖα δὲν ὑφίστανται. Μεγαλύτερα αὐξήσεις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων θέλει πραγματοποιηθῇ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἀπὸ δὲ τοῦ ἐπομένου ὡς βεβαία ἢ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ δημιουργία πολλῶν νέων θέσεων ἀπασχολήσεως ἰδίως εἰς τὸν βιομηχανικὸν τομέα λόγω τῆς προβλεπομένης ἀποπερατώσεως νέων βιομηχανιῶν καὶ τῆς ἰδρύσεως ἄλλων, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰς ἀθρόας αἰτήσεις πού ἔχουν ὑποβληθῇ.

Δεύτερον ἡ ἄνοδος τοῦ τουρισμοῦ εἰς ἐπίπεδα ἀνωτέρα τῶν προβλεφθέντων καὶ κατὰ ποσοστὸν οὐσιωδῶς μεγαλύτερον τοῦ πραγματοποιηθέντος εἰς ἄλλας τουριστικὰς χώρας. Ἐκ τῆς βελτιώσεως ταύτης συμπεραίνεται ὅτι ἡ Ἑλλάς ἢ μπορεῖ νὰ καταστῇ μία τῶν μεγαλύτερων τουριστικῶν χωρῶν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ γίνῃ ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὴν ἄνετον διαμονὴν καὶ κίνησιν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ξένων. Οὕτω ὁ τουρισμὸς θὰ ἀποτελέσῃ μεγάλην πηγὴν πλοῦτου διὰ τὴν χώραν μας καὶ συγχρόνως πηγὴν ξένου συναλλάγματος.

Τρίτον ἡ συνεχισθεῖσα σημαντικὴ ἄνοδος τοῦ ὑπερωκεανείου ἐμπορικοῦ στόλου μετὰ τὴν ὁποῖαν ἡ χωρητικότης του ἀνέρχεται εἰς 6½ περίπου ἑκατομμύρια τόνους. Οὕτως ἡ Ἑλλάς κατέλαβε τὴν ἕκτην σειρὰν εἰς τὴν παγκόσμιον στατιστικὴν.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως γεγονός τοῦ λήξαντος ἔτους εἶναι ἡ ὑπογραφεῖσα ἐν Ἀθήναις τὸν παρελθόντα Ἰούλιον σύμβασις Συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Διὰ τῆς συμβάσεως αὐτῆς ἡ οἰκονομία μας θὰ λάβῃ νέαν, τελείως διάφορον τῆς σημερινῆς, διαμόρφωσιν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν προοδευμένων δυτικοευρωπαϊκῶν χωρῶν, ἐὰν φυσικὰ ἐπιτύχη τὸ δύσκολον ἔργον τῆς προσαρμογῆς τῆς πρὸς τὰς νέας συνθήκας τοῦ εὐρύτερου χώρου τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς. Τὰ μέλλοντα νὰ προκύψουν ὠφέλη θὰ εἶναι τεράστια, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑποχρεώσεις πολὺ μεγαλύτερα.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς προσπαθείας διὰ τὴν προσαρμογὴν τῆς οἰκονομίας μας θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς δραστηριότητος τὸσον τῆς Κυβερνήσεως, ὅσον καὶ τῶν κατοίκων, δραστηριότητος ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ στηριχθῇ ἐπὶ νέων σκέψεων ἐφ' ὅσον θὰ συναγωνισθῶμεν μὲ οἰκονομίας πολὺ ἀνεπτυγμένας. Εἶναι λάθος νὰ πιστεύεται ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἢ μποροῦν νὰ γίνουσι ὅσα γίνονται εἰς τὰς προηγμένας χώρας. Ἐκ τινων περιπτώσεων ἀποδεικνύεται ὅτι ἐγένοντο πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀκόμη καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐθεωροῦντο ἀκατόρθωτα. Καὶ πολὺ περισσότερα ἢ μπορεῖ νὰ γίνουσι εἰς τὸ μέλλον ἐὰν ἀλλάξῃ ὁ παλαιὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι.

Τὸ κυριώτερον πρόβλημα πὸν πρέπει νὰ λυθῆ διὰ νὰ ἐπιτύχη ἡ ὑπογραφείσα σύμβασις εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ ὑψηλοῦ κόστους. Ἐν τῷ αὐτῇ περιπτώσει ὁ ρυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ καταστῇ αὐτομάτως ταχύτερος, ὅποτε μὲ ἀκόμη ταχύτερον ρυθμὸν θὰ συνεχισθῆ ἡ ἀνοδος τοῦ βιοτικῆ ἐπιπέδου. Εἶναι βέβαιον ἐπίσης ὅτι θὰ δημιουργηθοῦν ἑκατοντάδες χιλιάδων νέαι θέσεις ἀπασχολήσεως καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅτι ἡ κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος θὰ καταστῇ δικαιοτέρα.

Ἐάν, ἀντιθέτως, αἱ προσπάθειαι πρὸς ὑποβίβασμον τοῦ κόστους ἀποτύχουν, ἡ ὑπογραφείσα συνθήκη θὰ παραμείνῃ γράμμα νεκρὸν μὲ πολὺ δυσμενεῖς οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς συνεπείας.

★

Τὸ τελικὸν συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ πραγματοποιηθεῖσα εἰς τὴν χώραν μας πρόοδος τόσον κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, ὅσον καὶ κατὰ τὴν διαρρέυσασαν δεκαετίαν, ὑπῆρξε ταχύτερα πλείστον ἄλλων χωρῶν. Οὕτω καταρρίπτεται ἡ ἄποψις κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ καθυστερημέναι χῶραι θὰ ἐπιτύχουν τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀνάπτυξιν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Μαρξικῶν-Λενινιστικῶν θεωριῶν

καὶ τῆς συμπίεσεως τοῦ βιοτικῆ ἐπιπέδου. Εἰς τὴν χώραν μας ἡ ἀνάπτυξις πραγματοποιεῖται μὲ συνεχῆ ἀνοδὸν τοῦ βιοτικῆ ἐπιπέδου καὶ χωρὶς τὰ τεράστια μειονεκτήματα τῶν ἐπιβληθέντων διὰ τῆς βίας δολκλωτικῶν καθεστώτων, ὡς καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς πλήρους διευθύνσεως τῆς οἰκονομίας ὑπὸ τοῦ κράτους. Τὸ σύστημα ὁμῶς πὸν ἐφαρμοζόμεν ἔχει ἀσυγκρίτως ὑψηλότεραν ἀπόδοσιν, μόνον ὅταν λειτουργῇ ὁμαλῶς. Διότι ἂν εἰς ἓνα τομέα δημιουργηθῇ διαταραχὴ, ἐὰν π. χ. ἀνατραπῆ ἡ νομισματικὴ σταθερότης ἢ μεταβληθῆ εἰς παθητικὸν τὸ ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν, ἡ προοδευτικὴ πορεία ἀνακόπτεται εἰς πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα.

Ἐμφανὴς εἶναι συνεπῶς ἡ ἀνάγκη τῆς παρακολουθήσεως τῶν οἰκονομικῶν ἐξελίξεων ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας καὶ ἡ ἐνεργὸς συμβολὴ τῶν πρὸς ὁμαλὴν λειτουργίαν τῆς οἰκονομίας.

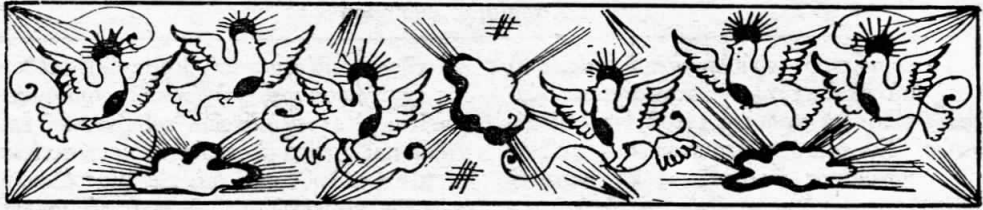
Εἰς τὸ νέον ἔτος εἰσερχόμεθα ὑπὸ τοὺς αἰσιωτέρους οἰωνοὺς καὶ μὲ ἐφόδια ἀσυγκρίτως περισσότερα πάσης ἄλλης ἐποχῆς. Ἀπὸ τὰς φροντίδας ὅλων μας θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ ἐπαφελεστερά ἀξιοποίησις τῶν.

Γ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΚΟΣ

Σ Α Λ Π Ι Σ Μ Α

Ἄχ, ὁ λόγος, ὁ λόγος
 πῶς, δίχως ἐσώτατο ἀντίκρουσμα,
 πληθωρικός, σάν κίβδηλο νόμισμα
 κυκλοφορεῖ!
 Λοιπὸν πῶς νὰ μιλήσῃ;
 καὶ τί νὰ πῆ;
 Ὑψωσε κι' αὐτός, φλεγόμενο λάβαρο
 τὴν πυρπολούμενη καρδιά του
 καὶ σιωπώντας
 στὰ στενορρῦμια τῆς Ἀγάπης πορεύεται,
 ἐκεῖ πὸν κάθε βῆμα
 πρᾶξι εἶναι καὶ λόγος
 πειστικὸς
 καὶ λυτρωτικὸς,
 σάλπισμα ἐγερτήριο
 πολεμικὸ
 κι' ἐπαναστατικὸ!

Π. ΣΙΛΑΣ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΜΩΣΑΪΚΩΝ ΤΗΣ ΡΑΒΕΝΝΑΣ

ΑΠΟ ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΞΙ

Στις 14 Δεκεμβρίου στην αίθουσα διαλέξεων του Ἴταλικού Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, δόθηκε διάλεξις ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας καὶ Ἔφορο τῶν ἱστορικῶν μνημείων τῆς Ραβέννας κ. Giuseppe Bonini, με θέμα: «Ἡ Τέχνη τῶν Μωσαϊκῶν τῆς Ραβέννας κατὰ τὸν βον αἰῶνα μ. Χ.».

Ὁ γνωστός μας (καὶ ἀπὸ τὴν πρὸ δλίγων ἐτῶν ὀργανωθεῖσαν εἰς Ἀθήνας ἔκθεσιν ἀντιγράφων τῶν παλααιοχριστιανικῶν μωσαϊκῶν τῆς Ραβέννας) κ. Bonini, παρουσίασε σ' ἓνα ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον εἰδικῶν ἀλλὰ καὶ φίλων τῆς τέχνης τὰ ἱστορικὰ οἰκοδομήματα τῆς Ραβέννας ποῦ εἶναι διακοσμημένα με μωσαϊκὰ τοῦ βον αἰῶνος καὶ ποῦ σώζονται μέχρι σήμερον σὲ πολὺ καλὴ κατάστασι, χάρις στὴν ἀγάπη καὶ συντήρησι τοῦ ἰδίου καὶ τῶν συνεργατῶν του, τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ραβέννας.

Ἡ Ραβέννα, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐγνώρισε μεγάλη ἀνθησι πολιτισμοῦ καὶ τέχνης κατὰ τὸν 5ον καὶ ἰδίως τὸν βον αἰῶνα.

Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἦταν πρωτεύουσα τοῦ δυτικῶν Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ κατόπιν πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Γόθων Θεοδώριχου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐστόλισε με μνημειώδη κτίσματα. Ἀλλὰ κυρίως ἡ Ραβέννα ἐπῆρε μιὰ λάμπη μοναδικὴ κατὰ τὰ μέσα τοῦ βον αἰῶνος, ὅταν τὴν κατέλαβαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισσάριος καὶ Ναρσῆς καὶ τὴν ἔκαμαν ἐπαρχία βυζαντινῆ.

Τότε κτίσθηκε ἡ μεγάλη βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ ἁγίου (in Classe), ἀνανεώθηκαν τὰ μωσαϊκὰ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ Νέου καὶ ἰδρύθηκε ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Βιταλίου κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βα-

πτιστοῦ τοῦ Παλατίου τοῦ Βυζαντίου, διακοσμηθεὶς με τὰ ὀραϊότατα μωσαϊκὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας.

Πάνω στὰ τρεῖς αὐτὰ μνημεῖα τοῦ βον αἰῶνος ὁ κ. Bonini ἔδωκε μιὰν ἱστορικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀνάλυσι συνοδεύοντας τὴν διάλεξι του με θαυμάσιες ἐγχορμες προβολές.

Στὸν Ἁγίον Ἀπολλινάριον τὸν Νέον—ποῦ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Θεοδώριχον πιθανῶς κατὰ τὴν γ' δεκαετηρίδα τοῦ βον αἰῶνος—τὰ μωσαϊκὰ καλύπτουν σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου τὶς μεγάλες ἐπιφάνειες τοῦ μεσαιῶν κλίτους. Ἐπίσης ψηλὰ στὸ ἐπάνω μέρος τῶν τοίχων τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ διασώζονται 26 τετράγωνες παραστάσεις ποῦ ἀπεικονίζουν τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Πρόκειται—ὅπως μᾶς λέγει ὁ ὁμιλητὴς—γιὰ τὸν πῶ ὀλοκληρωμένο χριστολογικὸ κύκλο ποῦ διασώθηκε ὡς τὶς μέρες μας ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς βασιλικῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Στὴν χαμηλότερη ζώνη τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, ἀπεικονίζεται ἡ περὶφημη πομπὴ τῶν Μαρτύρων (Θεωρία) καὶ ἡ λιτανεία τῶν Παρθένων, ποῦ ζωντανεῖ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Ὅπως εἶπε ὁ κ. Bonini, ἐδῶ βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ προσφορὰ δυὸ διαφορετικῶν καλλιτεχνῶν ποῦ στὸ μεγαλύτερο μέρος τους δέχθηκαν τὴν ἐπίδρασι τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Πραγματικὰ ὅλες αὐτὲς οἱ μορφὲς προβάλλονται ἐπὶ ἐνὸς ἐπιπέδου δυὸ διαστάσεων καὶ προχωροῦν μ' ἓνα ἀργὸ ρυθμὸ κινήσεως καὶ με τὴν ἴδια ἱερατικὴ στάσι ποῦ φέρνει στὴν μνήμη τὸν ρυθμὸ τῶν ἱερῶν ψαλμωδιῶν.

Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Βιταλίου ἰδρύ-

θηκε μεταξύ τοῦ 526 καὶ 548. Κατὰ τὴν ἀποψὶ τοῦ ὁμιλητοῦ στὰ μωσαϊκὰ ποὺ στολίζουν τὸ ἱερό βλέπει κανεὶς μιὰ ἔντονη ἀνθρώπι γιὰ τὴν πραγματικότητα καὶ ζωὴ, σὲ βαθμὸν, ὥστε ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπίας, αὐτὴ ἢ ἰσοροπημένη στὸ σχέδιο καὶ στὴ χρωματικὴ κλίμακα διακόσμησις ἀνήκει στὴν τοπικὴ μωσαϊκὴ παράδοσι, ποὺ φαίνεται ὅτι βυθίζει ἀκόμα πὺς πολὺ τίς ρίζες τῆς σ' ἓνα νατουραλισμό, ποὺ παρὰ τὴν προσπάθειά του νὰ ἀλλοιωθῆ, δὲν ἔχει ἀπολύτως σθῆει.

Διάφορος χρωματικὸς τονισμὸς διακρίνεται στὰ μωσαϊκὰ τῶν ἀψίδων, ὅπου οἱ μορφές, πλημμυρισμένες σχεδὸν ἀπὸ χρυσὸ ποὺ τίς περιβάλλει, συνθέτουν ἓνα ἐπιβλητικὸ ἱερατισμό, δίνοντας τὴν ἐντύπωσι, ὅτι ζοῦν σ' ἓνα κόσμο ἐξωπραγματικὸ, πέρα ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ χῶρον.

Ξεχωριστὴ ἐντύπωσι προκάλεσαν γιὰ τὴν σύνθεσι, τὸν ρυθμὸ καὶ τὴν ἀπαράμιλλη χρωματικὴ ἀρμονία τους οἱ πομπές τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας, καθὼς εἰκονίζονται νὰ εἰσέρχωνται στὸν ναὸ μὲ ὄλη τὴν λαμπρότητα τῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου in Classe, εἶναι μεγάλῃ, ὡραία καὶ γεμάτῃ ἐπισημότητα.

Ἄρχισε νὰ χτίζεται ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Οὐρσικίνον (535-538) καὶ ἐγκαινιάσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μαξιμιανὸν τὸ 549, ἓνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἁγίου Βιταλίου. Τὰ μωσαϊκὰ τῆς ἐκκλησίας σκεπάζουν ἐδῶ τὸ θριαμβευτικὸ τόξον καὶ τὸ πλατὺ μέτωπον τῆς ἀψίδος.

Στὸ ψηλότερον μέρος τους παρουσιάζουν μιὰ συμβολικὴ ἀναπαράστασι ποὺ ἀναφέ-

ρεται στὴν Μεταμόρφωσι τοῦ Σωτῆρος, χαμηλότερα ὁμοῦ προβάλλει μὲ μεγαλοπρέπεια ἢ μορφή τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου, πρώτου ἐπισκόπου τῆς Ραβέννας, ἀνάμεσα σ' ἓνα καταπράσινον καὶ ἀνθοστόλιστον κάμπο ποὺ θύμιζε ἔντονα τὴν καλλιτεχνικὴ παράδοσι τῆς ἑλληνιστικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἡ διάλεξις τοῦ κ. Bovini εἶχε ἓνα ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον, διότι μᾶς παρουσίασε μνημεῖα τῆς Ἰουστινιανείου ἐποχῆς, τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ μας, ποὺ τόσο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει στὶς μέρες μας σὲ εὐρὸν μορφωμένο κοινὸ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, χάρις στὸ αἰώνιον πνευματικὸ του νόημα. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη τῆς Ραβέννας, μᾶς δίνουν μιὰ σημαντικὴ εἰκόνα τῆς θρησκευτικῆς τέχνης τῆς Ἰουστινιανείου ἐποχῆς, ποὺ θεωρεῖται προανάκρουσμα τοῦ καλλιτεχνικοῦ θριάμβου τῆς βυζαντινῆς τέχνης, καθὼς αὐτὴ ἐξελίσσεται στοὺς μετέπειτα αἰῶνες—μὲ κέντρο πάντα τὴν Κωνσταντινούπολι—καὶ ποὺ φτάνει κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα σὲ μιὰ μοναδικὴ ἀναγέννησι ἰδίως στοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων.

Πρέπει νὰ τονίσω κανεὶς τὴν θαυμαστὴ αἰσθητικὴ ἀνάλυσι μὲ τὴν ὁποίαν ὁ κ. Bovini μᾶς παρουσίασε τ' ἀριστουργήματα τῆς Ραβέννας. Ἦταν μιὰ ὥρα πνευματικῆς χαρᾶς καὶ ἀπολαύσεως πάνω στὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ θέμα τῆς βυζαντινῆς τέχνης μας, ἀπὸ τίς λιγοστὲς ποὺ χαίρεται κανεὶς στὴν Ἀθήνα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ζωγράφος

ΕΝΑ ΒΛΕΜΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ

Αυτὲς τὶς μέρες ἐφορτάσθηκε στὰ ἑλλη-
νικὰ σχολεῖα ἡ ἐορτὴ τῶν Γραμμάτων. Οἱ
τρεῖς Ἱεράρχες, στοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ
ἐορτὴ, ἔγιναν ἀντικείμενο λόγων καὶ πα-
νηγυρισμῶν. Προβάλλεται ἡ φρόνιμη νε-
ανικὴ ζωὴ τους κι' ὁ θερμὸς ζῆλος τους γιὰ
τὶς σπουδές, ἀνυμνεῖται ἡ σοφία τους καὶ
ἡ κοινωνικὴ τους δράση, ἡ ἀκλόνητη φλο-
γερὴ πίστη κι' ἡ δύναμη τοῦ κηρύγματός
τους, οἱ μεγαλόπρεπες θεολογικὲς τους
πήσεις κι' ἡ ἑλληνομάθειά τους. Μέσα σ'
ὅλες ὁμως αὐτὲς τὶς πολύτιμες πέτρες καὶ
τὰ χρυσάφια, ποὺ ἀφθονα μπορεῖ νὰ πάρη
ὁ ὁμιλητὴς καὶ νὰ στολίση τὸ λαμπερὸ διά-
δημα, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ στεφανώσῃ τοὺς τρεῖς
ὀλυμπιονίκους τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων, δὲν
χρησιμοποιεῖται συνήθως, ὅπως πρέπει, ἡ
ποίησις τοῦ «γέροντος κύκνου» τῆς Ἀριαν-
ζοῦ, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Γέν-
νημα τῆς σιωπῆς καὶ τῆς μοναξιάς ἡ ποί-
ησις αὐτὴ περιμένει νὰ συντροφεύσῃ μιὰ
πυρὸ ἡρεμῆ ὥρα μας.

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου τοῦ
Ναζιανζηνοῦ πραγματοποιημένο, σὰν κύ-
κνειο τραγούδι, τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς
ζωῆς του εἶναι καὶ σὲ ποσότητα σεβαστό.
Τετρακόσια ὀκτὼ πόνηματα, ποὺ ἀπλώνον-
ται σὲ δέκα ὀκτὼ πᾶνω-κάτω χιλιάδες στί-
χους. Τὰ «ἔπη» τοῦ Γρηγορίου χωρίζονται
σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες, θεολογικὰ καὶ
ιστορικὰ. Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν
τὰ «δογματικὰ» καὶ τὰ «ἠθικὰ» ἔπη, στὴ
δεύτερη τὰ «εἰς ἑαυτὸν» καὶ τὰ «εἰς ἐτέ-
ρους». Τὴν ποιητικὴ παραγωγή τοῦ Γρη-
γορίου συμπληρώνουν τὰ «ἐπιτάφια» καὶ τὰ
«ἐπιγράμματα». Στὸ ἐξωτερικὸ, ὅπου ἀν-
θοῦν οἱ πατερικὲς σπουδές, κοντὰ στ' ἄλ-
λα μελετᾶται καὶ ἡ ποίησις τοῦ Γρηγορίου.
Στὴν Ἑλλάδα ὁμως σχεδὸν «ματαιῶς ἀν-
θίζουν» οἱ «βασιλικοὶ καὶ οἱ κρήνοι» τοῦ μα-

κρινοῦ καὶ παραμέρου κήπου τῆς Ἀριαν-
ζοῦ. Στὴν προσπάθεια, ποὺ γίνεται τώρα
καὶ στὸν τόπο μας γιὰ μιὰ καλύτερη καὶ
πυκνότερη ἐπικοινωνία μὲ τοὺς πατέρες, καὶ
μάλιστα γι' αὐτοὺς ποὺ σφυρηλάτησαν μὲ
σοφία καὶ δύναμη τὸ ἑλληνοχριστιανικὸ ἰ-
δανικὸ, τὸ πρόχειρο ξεχώρισμα καὶ τὸ βια-
στικὸ κοίταγμα, ποὺ θέλουν νὰ κάνουν οἱ
γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν, ἀποτελοῦν μιὰ ἐν-
τελῶς ἐλάχιστη προσφορά.

★

Ὁ Γρηγόριος ζῆ τις στιγμὲς ἐκείνες τῆς
ἱστορίας, ὅπου δύο μεγάλες ἐποχὲς πλησιάζ-
ονται καὶ εἰσδύουν ἢ μιὰ μέσα στὴν ἄλλη,
ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ. Πο-
τισμένος μὲ πλούσια καὶ βαθιὰ ἑλληνικὴ
μόρφωση εἶναι ὁ ἀνθρωπος τῆς ἐποχῆς ποὺ
ἀνατέλλει. Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὸ ὄραμα ἔ-
χει συλλάβει, τὴν συγκροτεῖ καὶ τὴν ἐκφρά-
ζει. Παίρνει τὸ βλέμμα του ἀπὸ τὸ ἐξωτε-
ρικὸ κάλλος καὶ τὸ στρέφει στὸν μέσα κό-
σμο, ὅπου βυθίζεται σὲ ἀπύθμενο βάθος.
Πολὸ πρὶν ἢ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Αἰγυπτίνου
κάμει τὶς «ἐξομολογήσεις» τῆς καὶ ξεμυ-
στηρευθῆ τὴ βαθιὰν ἀνησυχία τῆς, ποὺ μό-
νο μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ λαχτα-
ροῦσε τὴν τελικὴ ἀνάπαυσή της, ὁ Γρη-
γόριος, ὅπως ἀναφέρει στὶς παραδόσεις του
ὁ σεβαστὸς δάσκαλος καὶ σοφὸς διευθυντὴς
τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κύ-
ριος Κ. Δ. Γεωργούλης, ἔχει συνθέσει τὸ
μακρὸ αὐτοβιογραφικὸ ἔπος του μὲ τὶς δύο
χιλιάδες στίχους. Σ' αὐτὸ καὶ στ' ἄλλα «εἰς
ἑαυτὸν» ἔπη καθὼς καὶ σ' ὅλη τὴν ποίησή
του βάζει ὁ Γρηγόριος τὰ σημάδια τοῦ πε-
ράσματος ἀπὸ τὴν ἀρχαία στὴν ποίησις, ποὺ
ἐγκαινιάζει ὁ Χριστιανισμός. Αὐτὸς πρῶ-
τος γιὰ τοὺς αἰῶνες ποὺ ἀκολούθησαν καὶ
μέλλον νάρθοῦν πραγματοποιεῖ τὴν αὐτο-

βύθιση μέσα στο βάθος της ψυχής. Με το Γρηγόριο ανοίγει ή πόρτα μιᾶς δλότελα καινούργιας ποιητικής περιοχῆς, μέσα στην οποία και ὁ σύγχρονος λυρισμός κινεῖται και ὑπάρχει. Καλότυχος μοναχικός περιπατητής ὁ Γρηγόριος κάμνει τὴν πολὺ εὐτυχισμένη συνάντησή του ἐρημικές του περιπλανήσεις, ἀνταμώνει τὴν ψυχὴ του, τὸ ἐγὼ του, πρᾶγμα ποὺ ἦταν ὁ σκοπὸς θὰ ἔλεγε κανεὶς καὶ τὸ τέρας τῆς παντοτινῆς του φυγοκοσμίας κι ἀφοῦ ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς ἔχει μὲ μοναδικὴν ἀνοιχτοχεριά, ἀν καὶ ὄχι χωρὶς πόνο, ἀποχαιρετῆσει, στήνει μὲ τὴν ψυχὴ του τὸν πρωτόκουστο διάλογό του. Κι ὅταν τὴ βρῆ μιά φορὰ δὲν ἀφήνει πιά νὰ τοῦ φύγῃ τὴν κάνει ἀκριβὴ συντροφιά ὅλες τὶς μέρες καὶ τὶς νύχτες τῆς μοναξιᾶς καὶ τῆς σιωπῆς του. Θὰ θέλαμε κι ἐμεῖς νὰ λαβαίναμε μέρος στὴ συνομιλία, ποὺ κάμνει ὁ ποιητὴς μὲ τὴν ψυχὴ του στὸ παρακάτω ποίημα, ποὺ τὸ μᾶκρος του μόνο μὲ ὑποχρεώνει νὰ τὸ παραθέσω ἀποσπασματικά. Τὸ ποίημα αὐτὸ μὲ τίτλο, ὄχι βαλμένο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ποιητοῦ, «εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν» οἱ ἀνθολόγοι τῆς χριστιανικῆς μας ποιήσεως Christ-Paranithas τὸ χαρακτηρίζουν «ἠδύτατο».

«Σὰν τί θᾶθελες δικό σου; τὴν ψυχὴ σου
χρᾶ ῥωτῶ.

Τί μεγάλο ἢ τί μικρὸ ἀπὸ τ' ἀκριβὰ τοῦ
κόσμου;

Ζήτει κάτι λαμπερὸ καὶ στὸ δίνω ἐγὼ
βία.

Θέλεις τάχατε τοῦ Γύγῃ τὰ καλὰ ἀπὸ τὴ
Λυδία;

Θέλεις τὰ καλὰ τοῦ Μίδα ποῦταν ἢ θα
νὴ του πλούσια

κι ὅλα ὅσα ἔπιανε χρυσάφι καὶ χρυσῆ γί-
νονταν πείνα

τιμωρία σ' ἄπληστη δέηση;

Θέλεις διάφανα πετράδια, γόνιμα πλα-
τὰ χωράφια;

Θέλεις θρόνους κι ἐξουσίες θράσυμα και-
ροῦ ποὺ πέφτει;

Θές σέ λόγια νὰ ξεσπάσης, θέατρο γύ-
ρω νὰ μαζέψης

νὰ σέ σύρουν καὶ νὰ σύρης σ' ἄνομο
προστὰ κριτήριο;

Λαχταρᾶς νὰ ρίξης βέλος μὲ πολεμικὴ
μανία,
θές στεφάνια στοὺς ἀγῶνες, κληγοῦ ἔ-
πιδεξιωσύνη,
θές τὸ θόρυβο τῆς πάλης; Χάλκινον ἄ-
γαλμα νὰ γίνης;
Θές τὸν ἴσκιό τῶν ὄνειρων, ἀγεράκι π'
ὄλο ἀλλάζει
βούισμ' ἄφαντης ριζιάς, χειροκρότημα
ποὺ ἐσθήτη.
Κι ἀφοῦ αὐτὰ δὲ θές, λοιπὸν σὰν τί θᾶ-
θελες δικό σου;
Θᾶθελες θεὸς νὰ γίνης, θεός, τοῦ τρισ-
μεγάλου Θεοῦ
φωτεινὸς συμπαραστάτης, στὴ σειρὰ μὲ
τοὺς ἀγγέλους;
Μπρὸς προχώρει μὲ ποδάρι σπαθοφέ-
ρουνης λαχτάρας
κυκλοφέροντας τ' ἀφήλου' Ἐγὼ σοῦ
φτιάχνω τὰ φτερά
σὲ ψηλῶνω ἐγὼ μὲ στίχους, σὰν ὀριόφτε-
ρο πουλὶ σὲ κατευοδῶνω στὰ ἴηρη».

Τὸ θεῖο πουλὶ τῆς ποιήσεως ἀν δὲν κα-
ταφέρει νὰ φτερουγίσῃ κατὰ τὴν ὅποια
μεταφορὰ του ἀπὸ τὴ μιά στὴν ἄλλη γλωσ-
σικὴ χώρα, τσαλακώνεται θλιβερά. Πάντως
ἡ ἁμορφία τοῦ κομματιοῦ εἶναι ἀναμφισβή-
τητη. Ἡ οἰκειότητα μὲ τὴν ψυχὴ, σὰν μὲ
κανένα παλιὸ γνώριμο ποὺ δείχνει ἢ ποί-
ηση τοῦ Γρηγορίου, θαρρεῖς πὼς ἔχει φτά-
σει τὸ ὄριό της. Εἶναι βέβαια αἰσθητὸς κά-
ποιος ρητορισμὸς στὴν κατασκευή ἀλλὰ ἡ
ποιικιλία στὴ φαντασία καὶ ἡ ὀρθὴ αἰσθη-
ση τῶν γηίνων ἐπικρατοῦν μέσα στὴ λυρι-
κὴ ἀτμόσφαιρα. Τὰ γήινα γίνονται τῶνει-
ρο ποὺ διαλύεται, ὁ ἀέρας ποὺ μεταβάλλε-
ται διαρκῶς, τὸ βούισμα τοῦ βέλους ποὺ
φεύγει χωρὶς νὰ φαίνεται, τὸ χειροκρό-
τημα ποὺ σθῆνεται. Ἡ ψυχὴ μας δὲ μένει
στὸ τέλος ἔξω ἀπὸ τὴ βολὴ τοῦ ποιητῆ. Ἰ-
διαίτερα στοὺς τελευταίους στίχους ἡ συγ-
κίνηση κινεῖται ὀλόβωλη στὴν κοίτη τοῦ
λυρισμοῦ. Στὴν συνέχεια ὁ ποιητὴς ἀπο-
τείνεται στὸ κακὸ ἄλογο τῆς ἀνθρώπινης
«ξυνωρίδος», τὸ σῶμα. Ρωτᾷ νὰ μάθῃ τίς
ἀπαιτήσεις του. Τὸ σῶμα ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρ-
χὴ μπαίνει σὲ περιορισμό. Δὲν τοῦ ὀφείλε-
ται ἱκανοποίηση, περίθαλψη, τρυφή, τίποτ'
ἀπ' ὅτι τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ ζῇ. Τὸ ποίη-

μα παρουσιάζει έμπνευση ισόμετρη κι ωλοκληρωμένη.

Τή ζωή του ο Γρηγόριος και τη ζωή γενικά τη βλέπει με τη ρομαντική υπερβολή σαν συσσώρευση δεινών· αδράνεια, φτώχεια, γέννηση, θάνατος, μίσος, αδικίες, πόνοι. Με δάκρυα ξερχεται σ' αυτήν ο άνθρωπος και με δάκρυα προχωρεί. Ζη μέσα σέ νέφος πηχτής άγνοιας για την αρχή και την πορεία της ύπαρξής του. Ο Γρηγόριος φτάνει να θέσει ριζικό ερώτημα γι' αυτή την ίδια την ύπαρξη. Τι θα πη «υπάρχω», ρωτά, άφου, ώσπου να τὸ πῆς, ἔχει κιόλα παρέλθῃ; Ματαιότητα, παροδικότητα, αστάθεια, ψευδός· «Ἐμπυεδον οὐδέν. Τροχός τις ἔστιν αστάτης πεπηγμένος, ὁ μικρός οὗτος και πολύτροπος βίος. Ἄνω κινεῖται και περισπᾶται κάτω... ὡς οὐδέν εἶναι τὸν βίον διαγράφων ἢ καπνὸν ἢ ὄνειρον ἢ ἄνθος χλόης». Μέσα στις τρικυμίες τοῦ βίου ὁ ἄνθρωπος στροβιλιζεται χωρὶς ἀνάπαυλα. Οἱ σκέψεις αὐτὲς βρίσκουν τὴν ἔκφρασή τους στὸ ωραιότερο κατὰ τὴ γνώμη πολλῶν μελετητῶν ποίημα τοῦ Γρηγορίου, τὸ ΙΔ' ἠθικὸ «περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως»:

«Ἐχτὲς μ' εἶχαν οἱ πίκρες μου πλακώ-
σει και μονάχος
σέ δάσος κάθομουν σκιερὸ σκίζοντας τὴν
καρδιά μου.
Γλυκὸ γιὰ μένα γιαιτρικὸ στὶς λῦπες μου
εἶναι πάντα
μὲ τὴν ψυχὴ στὴ σιγαλιὰ νὰ κρυφοκου-
βεντιάζω.
Μαζὶ μὲ μουσικὰ πουλιὰ ψιθύριζαν οἱ
αὔρες
κι ἀπὸ τὰ ξώκλαδα ψηλὰ νάρχη γλυκιὰ
σταλάζαν
στὴ μαύρη μου βαρυθυμιά. Κι ἀπάνω ἀ-
πὸ τὰ δέντρα
φίλοι τοῦ ἡλιοῦ γλυκόφωνοι στηθοτρα-
γουδιστάδες
ὄλο τὸ δάσος γέμιζαν λαλῶντας τὰ τζι-
τζίκια
κοντὰ μου κρύσταλλο νερὸ τὰ πόδια μου
φιλοῦσε
ἀνάμεσα στὸ δροσερὸ δάσος γλυκὰ κυ-
λώντας...».

Στὴν εἰδυλιακὴ αὐτὴ ἀτμόσφαιρα θ' ἀν-

τιθέση ὁ ποιητὴς τὸ δράμα ποὺ παίζεται μέ-
σα του. Ἐκεῖ ἀλληλοσυγκρούονται «σκέψεις
ἀντίμαχες»:

«...Ποιὸς ἤμουνα, τί θὰ γινῶ, ποιὸς εἶ-
μαι, δὲ γνωρίζω
καθάρια κι οὔτε πῶς πολὺ ξέρει ὁ σοφώ-
τερός μου
κι ἔτσι μέσα σὲ σύννεφον ἐδῶ κι ἐκεῖ
πλανιέμαι
και δὲν ἔχω οὔτε στ' ὄνειρον ὅσα ποθεῖ
ἡ ψυχὴ μου.
Χαμωζῶντες, πλάνητες, ὄλοι ποὺ ἀπάνω-
θὲ μας
τῆς πηχτῆς σάρκας κρέμεται τὸ μολυβέ-
νιο νέφος...
Ἐπάρχω, πέ μου τί θὰ πῆ; Διάθῃ ἀπὸ
μένα μέρος
ἐν' ἄλλο τώρα γίνηκα κι ἄλλο θὰ γίνω,
ἀν γίνω.
Τίποτ' ἀκίνητο κι ἐγὼ ρέμα θολοῦ χει-
μάρρου
ποὺ αἰώνια φεύγει, σταθερὸ τίποτα ποὺ
δὲν ἔχει...».

Πῶς κάτω συναντοῦμε στίχους σαν αὐ-
τούς:

«...μέσα στὸ μνημα δυὸ φορές, μὲς στὴ
φθορὰ θεμεμένει...»
ἢ «...τὴ ζωὴν αὐτὴ ποὺ περπατῶ τῶν
χρόνων μου λογιάζω
σπατάλη ποὺ τὰ γερατειὰ μὲ ράντισε
τὰ ὀλέθρια...»
κι ἀκόμα «...ἄνθρωπος δὲν καυχῆθηκε
ἀδάμαστος πὼς φεύγει
ἐδῶθε ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῆς τοὺς μισημέ-
νους μόχτους...».

Ἡ δυνατὴ θλίψη τῶν στίχων αὐτῶν βρί-
σκει στὴν ἔκφρασή της ἓνα τόνο ἀξιοπρέ-
πειας. Ἄναπνέει κανεὶς μέσα σ' αὐτοὺς
ἓνα ἀέρα ἀξιοπρέπειας, περιβάλλεται ἀ-
πὸ πικρὴ πείνα, ποὺ τὸ καταστάλαγμα
τῆς ἔγινε σοφία. Ἐνας σπασμὸς ὀδύ-
νης καταβάλλεται προσπάθεια νὰ κρυ-
φθῆ μὲ τὴν ἀρχὴ κάθε νέου διστίχου·
μὰ ὁ δεῦτερος στίχος—ὁ σπασμένος
στίχος τοῦ ἐλεγειακοῦ μέτρου—μεταφέρει
τὸ δάγκωμα τῶν χειλιῶν ὡς τὸ τέλος τοῦ

μεγάλου ποιήματος. "Ετσι ή ζωή παρουσιάζεται σά μιάν αδιάκοπη άλλ' άτελέσφορη άπόπειρα άπαλλαγής από την άγωνία, γαληνεύσεως. Στη λύτρωση από την κατάσταση αυτή άσφυξίας, θά λέγαμε, δίνει το χέρι της ή τέχνη ή ποιητική. Η ποίηση με τά φίλτρα της διασκεδάει τόν πόνο, δίνει στην ψυχή κάποια ανάσα, μιá πρόγευση τής μελλοντικής μακαριότητας. Μά ή διαλεκτική ανάμεσα στην τέχνη και την ζωή δε σταματά ποτέ. "Ετσι ό Γρηγόριος βλέποντας νά επανέρχεται ύστερ' από κάθε ποίημα ένα καινούργιο κύμα τής ζωής λαβαίνει τή συναίσθηση, πώς τά ποιήματά του μοιάζουν με παιχνίδια παιδιών στην άμμο. Μία μικρή άκροστιχίδα σ' ένα ποίημά του φανερώνει δλόγυμνη τήν ψυχή του, ψυχή πονεμένη, τρυφερή, ρομαντική:

«Αυτά είναι του ιερέως Γρηγορίου τά παιχνίδια και οι συνοχές. "Οσοι βρίσκουν χαρά σ' αυτά άς χαρούν με τά πάθη μου».

Τό θέμα του θανάτου τό αντιμετώπιζει ό Γρηγόριος στα έπιτάφια πού άφιέρωσε σέ διάφορα πρόσωπα. Άντικρύζει τό θάνατο αλλάζοντας διαδοχικά τρεις θέσεις.

Τή μιá φορά είναι ό πρόωρος θάνατος, πού έρχεται νά σταματήσει άγρια τό άνθόβλημα μιás ύπαρξης γεμάτης από άγιες ύποσχέσεις. "Ο θάνατος αυτός γεμίζει σπαραγμό κι έρωτηματικά τίς ψυχές αυτών πού μένουν, τήν ψυχή του ποιητή. Μή βρίσκοντας άπάντηση στη συγκλονιστική άπορία πού του δημιουργεί ό πρόωρος χαμός του πλούσια προικισμένου άδελφού του σέ παροξυσμό πάθους κηρύσσει τό μίσος έναντίον τής παράλογης ζωής. Μά και γιά τόν πατέρα πού έπιζή ή ζωή γίνεται—πολύ περισσότερο—άτέλειωτο μαρτύριο. Στην άγωνία αυτή μόνο ό θάνατος μπορεί νά δώση τέλος: αυτός πού ήταν και ό δημιουργός της. Στο άκόλουθο έπιτάφιο μιλά ό πατέρας κι ό πόθος του θανάτου παίρνει έκφραση άπαραμίλλη.

«Μάρουναν τά γερατεία μου στη γή
κι αντί τόν πατέρα του
έχεις ταφόπλακα, Καισάριε, πολυαγαπη-
μένε τών γονιών σου.

Σύμφωνα με πούδ νόμο και ποιά δικαιο-
σύνη; Τών θνητών Βασιλιά

πώς τό επέτρεψες;

"Ω άτέλειωτη ζωή μου, ό γλήγορε θά-
νατέ του!»

Μέσα σέ μιá ζωή, όπου ό θάνατος είναι ό πιό σκληρός παιδεμός, δέν άπομένει παρά νά επικαλεσθή κανέναν τό δικό του θάνατο.

Τή δεύτερη θέση γιά νά θεωρηθή ό θάνατος τή δίνει ό πατρικός τάφος. Σέ προχωρημένη ώρα πλούσια εύεργετημένης ζωής συναντά ό θάνατος τόν πατέρα του Γρηγορίου. Σέ ποιάν άλλη περίπτωση ή συνάντηση αυτή του θανάτου ξυπνά συναισθήματα παρόμοιας μακαριότητας; Με τρία άμετάφραστα έπίθετα άρχίζει τό ένα έπιτάφιο:

«"Ολβη, εύγήρως, εύπαις, κοιμήθηκα
άρχιερέως
πατέρας ό άρχιερέυς Γρηγόριος. Τί πε-
ρισσότερο θέλω;
Δέν ήρθα άπ' τήν αύγή στο πολύκαρπο
άμπέλι
κι όμως άπ' τούς πρώτους μου πιό πολύ
μεροκάματο έχω».

Κι ένα άλλο έπιτάφιο ξεχειλίζει από τόση εύγνωμοσύνη, πού ό θάνατος καταντά εύλογία:

«(Είμαι) ό Γρηγόριος, άξιος ποιμήν και
πιό μεγάλο κοπάδι
με τόν ήμερο τρόπο μου ανάθρεψα γιά
τό Χριστό.
Δέν ήμουν βλαστάρι πιστής ρίζας, μά
άγίας
συζύγου και κεφαλή και τριάδας παιδιών.
Ποίμενα μονιασμένο κοπάδι κι έφυγα
από δύο
γεμάτος από χρόνια γήινα κι ούράνια».

Η τρίτη και τελευταία σκοπιά άπ' όπου βλέπει τό θάνατο ό Γρηγόριος είναι ή σκοπιά εκείνου, πού έχασε όλους τούς άγαπημένους του κι έμεινε μόνος, είναι δηλαδή ή πέτρα τής έρημιάς τής δικής του. Σ' αυτήν δά τήν περίπτωση είναι κι αν είναι πού τήν έγκατάλειψε και τήν αύχηρότητα τής ζωής, ό θάνατος μέν μπορεί νά τή μαλάξη. Γι' αυτό γίνεται έδώ ό θάνατος τό

ἀγαθό, πού προσεύχεται κανείς νά τοῦ δοθῆ. Ἡ «κεῖθε χοροστασία», ὁ χορὸς τῶν ἁγίων, ὅπου συμμετέχουν ἀπὸ καιροῦ τόσο δικοὶ του—γονεῖς, ἀδελφοί, ὁ μέγας φίλος, συγγενεῖς—τόν κρατᾷ ἀκαταμάχητα. Θὰ σκεφτόταν τότε ὁ ποιητὴς τὰ φτερά τοῦ περιστεριοῦ, πού ζητοῦσε ὁ ψαλμωδὸς γιὰ νὰ ξεφύγῃ πρὸς τὴ χώρα τῆς γαλήνης. «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς καὶ πετασθήσομαι καὶ καταπαύσω;» (Ψαλ. νδ'). Ὁ Γρηγόριος ἔχει πάντα στραμμένη τὴ σκέψη του στὴ χώρα τῆς καταπαύσεως. Ἡ σπουδὴ του νὰ πορευθῆ τὸ δρόμο τῆς ἐκδηλώνεται ἀσυγκράτητη στὰ ἐπιτάφια γιὰ τὸ Μ. Βασίλειο. Σ' ἕνα συγκινητικὸ πάλι ἐπιτάφιο γιὰ τὴ μητέρα του βάζει ὁ γιὸς τὴ δυνατόφυχη Νόννα νὰ τὸν ἀποχαιρετᾷ φεύγοντας μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

«Παιδί τοῦ κόρφου μου, ἱερὸ βλαστάρι, πόσο λαχταρῶντας σε φεύγω γιὰ τὴ ζωὴ, Γρηγορίε, τὴν οὐράνια.
Ἄλλά, ἀγαπημένε, τοὺς γονεῖς ἀκολούθησε τὸ γληγορώτερο ἦθες σὲ δεχθοῦμε στὰ δικὰ μας φῶτα ὀλόχαρου».

Ὁ θάνατος καταντᾷ τὴ ζωὴ θρῆνο. Ἄπὸ τὸ θρῆνο ὅμως ὁ ἴδιος ὁ θάνατος πάλι καὶ μόνο αὐτὸς μπορεῖ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ. Μᾶς δίνει τὰ φτερά νὰ πετάξωμε.

★

Τὰ δογματικὰ ἔπη τοῦ Γρηγορίου ἀνήκουν ὅπως ἀναφέραμε στὴν κατηγορία τῶν θεολογικῶν ἐπῶν σύμφωνα μὲ τὴν κατάταξη τῆς πατρολογίας τοῦ Migne. Ἐδῶ θὰ βροῦμε ποιήματα πού μᾶς δίνουν κανόνα τῶν γνήσιων βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, καταλόγους τῶν θαυμάτων καὶ τῶν παραβολῶν κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο εὐαγγελιστὴν. Θὰ βροῦμε ἀκόμα ἀπώτερες γιὰ ποιητικὴ καταξίωση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τοῦ μεγάλου θεολόγου τῆς Ἐκκλησίας. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ἡ αἴρεση πολεμᾷ τὴν Ὁρθοδοξία μανιασμένα κι οἱ ἀνάγκες τῆς πολεμικῆς ὑποχρεώσουν τὸν Γρηγόριο νὰ δεχθῆ τὴν ἐπιστράτευση τῆς τέχνης του. Μὰ ὁ φανερός διδασκισμὸς πού ἐκδηλώνεται μὲ

τοὺς τρόπους πού εἶπαμε πρὸ πάνω κι ἂν ξενίξῃ τὴ δική μας θρησκευτικότητα, στὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τοῦ Γρηγορίου δίνει κάπου κάπου μιά μεγαλοπρέπεια ἀρχαϊκή:

«Μὲ σχεδίεσ πὼς ἔχομε ριχθῆ τὸ ξέρω
σὲ ταξίδι μακρὸ
πρὸς τὸν ἕναστρο οὐρανὸ μὲ τὰ μικρὰ
φτερά μας βιαζόμεστε
ἔμεῖς πού λαχταρᾷ ἡ καρδιά μας νὰ ὑμῆ
μῆ τὸ Θεὸ
πού μήτε τὰ οὐράνια πνεύματα τὴ δύναμη
πού ταιριάξει δὲν ἔχουν νὰ
Τὸν λατρεύσουν.
Στὴ χώρα τραβᾷμε τῆς Μεγάλης θεότητος,
τὸν κυβερνήτη τοῦ παντός
Ὡστόσο κι ὁ Θεὸς συχνὰ δὲ χαιρέται
δῶρο
πού πλούσιο δίνει χέρι ὅσο φτωχὸ ἀλλὰ
χέρι ἀγαπημένο.
Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ μ' ἐλπίδα τὸ λόγο ἀφίνω
νὰ ξεσπάσω...».

Σὰ νὰ χαράξῃ ὁ νεκρὸς φλοιὸς τῆς γῆς καὶ ξεσπάει ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ὀρητικῆς κεφαλᾶρι ὁ ἕμνος τοῦ Γρηγορίου.

Στὰ θεολογικὰ ἔπη του ὁ Γρηγόριος νιώθει τὸν ἑαυτό του νὰ ζῆ καὶ ν' ἀνασαινῆ μέσα στὴν ἀπέραντη παρουσία τῆς θεότητος, πού διαποτίζει ὅλο τὸ σύμπαν, ἐλάχιστα στιγμὴ μέσα στὸν χωρὶς σύνορο, τὸν ἄναρχο καὶ ἀτελεύτητο κόλπο τῆς θεότητος. Γύρω σ' αὐτὴν στρέφονται τὰ πάντα ἐμψυχωμένα ἀπὸ αὐτὴν πού εἶναι ὁ πελώριος ἄξονας τῶν κόσμων. Ἀπὸ αὐτὴν ἐλαύνονται, ἐμψυχα καὶ ἄψυχα καὶ σ' αὐτὴν κατευθύνονται. Κι ὅμως ἡ θεότητα μένει τελικὰ ἄγνωστη καὶ ἀπροσδιόριστη. Ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ τὴ συλλάβῃ κι ὁ λόγος νὰ τὴν ὑμνήσῃ ἐπάξια. Εἶναι μόνο ἡ δύναμη πού συνέχει τὸν κόσμο στὰ τρισβαθὰ του» (Göthe). Εἶναι ὁ «πάντων ἐπέκεινα». Ἄλλ' ἄς διαβάσωμε τὸν ὑπέροχο ἕμνο:

«Ὡ πέρ' ἀπ' ὅλα, πὼς ἄλλῶς κάνει γιὰ
νὰ Σὲ ψάλλω;
Πὼς λόγος ν' ἀνυμνήσῃ Σε πού δὲ Σὲ
λέει ὁ λόγος

κι ὁ νοῦς πῶς νὰ Σὲ στοχαστῆ, πού νοῦς
 δὲ Σὲ χωράει;
 Μόνος Ἐσὺ δὲν λέγεσαι, δικά Σου τὰ
 ὅσα λέμε
 ἄγνωστος μένεις μόνο Ἐσὺ πού γέννη-
 σες τὴ γνώση,
 τὰ ψυχερὰ καὶ τ' ἄψυχα, τὰ πάντα Ἐσὲ
 δοξάζουν.
 Ἐνας ὁ πόθος τοῦ παντός κι ἕνας στὴν
 πλάση ὁ πόνος.
 Γύρω ἀπὸ Σέ, κι ὅλα σὲ Σὲ προσεύχον-
 ται, τὰ πάντα
 γρικῶντας τὸ μυστήριό Σου ἄσμα βου-
 βό Σοῦ μέλπουν.
 Τὰ πάντα ἐντός Σου καὶ σὲ μὴ ματιά
 Σου κλείς τὰ πάντα
 σκοπὸς τῶν ὄλων, ἕνας Σὺ, τὰ πάντα
 καὶ κανένας.

Οὔτ' ἕνα—μυριονόματε πῶς νὰ Σὲ πῶ;
 —κι οὔτ' ὅλα.
 Σὺ μόνος εἶσαι ἀνύμνητος. Στὸ συννε-
 φένιο πέπλο
 ποιὸς νοῦς οὐρανογέννητος θὰ μπῆ;
 Συμπάθησέ με...
 Ἐὼ πέρ' ἀπ' ὅλα, πῶς ἀλλιῶς κάνει γιὰ
 Σὲ ψάλλω;»

Ἐτσι τραγουδοῦσε ὁ Γρηγόριος ὁ Να-
 ζιανζηνὸς στὴν ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς ἐ-
 ποχῆς μας καὶ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του «κύ-
 κνος ὡς γέρον» ὅπως αὐτοχαρακτηρίζεται.
 Μ' ὅλο πού πέρασαν τόσο αἰῶνες ἡ ποι-
 ησὴ του ποιεῖ νὰ μιλήσῃ καὶ στὴ δική
 μας ταλαιπωρημένη κι ἀνήσυχη ψυχὴ καὶ
 νὰ προσφέρῃ σ' αὐτὴ μοναδικὴ παρηγο-
 ρία.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΣΑΚΑΛΗΣ

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΒΡΑΧΩΝ

Βασιλικὴ μεγαλοπρέπεια ντυμέν' οἱ βράχοι,
 στὴν τρομερὴ ἀδράνειά τους παγωμένοι, θλιβεροί,
 τὸ χρέος τὸ δικό τους ζοῦν ἡρωϊκὰ, μονάχοι.

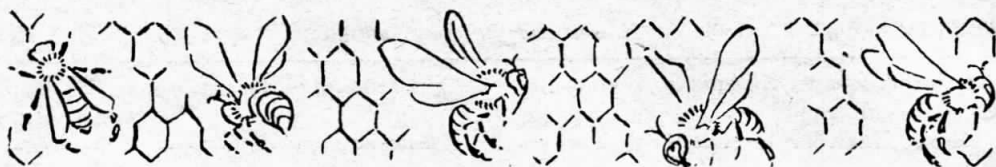
Ἀπὸ τὴν φλυαρία τῶν θνητῶν ἀπηλλαγμένοι
 κρατοῦνε στὴν αἰωνιότητα λειτουργικὴ σιγὴ,
 πειθαρχικά, στὰ ὄρια τοῦ κόσμου τους κλεισμένοι.

Βαθὺς στὰ σπλάχνα τους ὁ λόγος ἔχει κατοικήσει.
 καὶ λαχταράει, εὐαγγελισμοῦ προσμένοντας στιγμὴ,
 μὲ κάποιο πλάσμα γύρω τους νὰ ἐπικοινωνήσῃ.

Κοντὰ τους ἀν ποτὲ σὲ φέρουνε τὰ βήματά σου,
 τὰ κουρασμένα βήματά σου, ταπεινὲ προσκυνητῆ,
 μὲ δέος στάσου στὸ πλευρό τους κι' ἀφουγκράσου.

Ἐσάν ἀπ' ἀντηχείο θὰ γρικῶς νὰ σοῦ μιλήρῃ,
 ἀπὸ τίς πρῶτες τῆς δημιουργίας ὄρες ἡ φωνὴ
 φερμένη—Γενηθήτω!—πού τὸν κόσμο κυβερνάει.

ΕΛ. ΜΑ·Ι·ΝΑ Σ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Για να αντιμετωπίσουμε στα σοβαρά τα δυσχερή προβλήματα και να δίνουμε όρθες λύσεις οφείλομε να λαμβάνομε υπ' όψη αξιόλογα περιστατικά. Αυτό ιδιαίτερος αληθεύει για την εκπαίδευση, διότι εμείς σε κάθε ώρα βοηθοῦμε στην προετοιμασία για την ζωή και επομένως συντελοῦμε στην διαμόρφωσι τῆς μοίρας μᾶς γενεᾶς.

Ἐδῶ δὲν εἶναι τόπος γιὰ μισὲς ἀλήθειες, ἀόριστες γενικότητες καὶ εὐκόλες, στιγμιαῖες λύσεις. Τώρα ἀκριβῶς πού ἡ ἀνάγκη γιὰ συστηματικὴ ἐπιστημὴ ἐπιείγει, εἴμεθα ἀνήσυχοι γιὰ τὰ παιδιά πού εἶναι προικισμένα μὲ τάλαντα καὶ γι' αὐτὸ ἐργαζόμεστε γι' αὐτὰ μὲ τὰ Ι. Q. τῶσθαι καὶ ἐπιζομε νὰ τὰ ὠθήσωμε σὲ μία ἐπιστημονικὴ ἀγωγή. Οἱ Ι. Q. τάξεις δεικνύουν ἀπλῶς δυνατότητα (ὄχι πάντοτε βásiμη, ἀξιόπιστη), ἀλλὰ δυνατότητα πρὸς ἓνα ἀποτέλεσμα. Δὲν εἴμεθα ἀκόμη καθόλου σίγουροι γιὰ τὸ περιεχόμενον μᾶς ἐπιστημονικῆς ἀγωγῆς ἢ γιὰ ὅποιοδήποτε ἄλλο εἶδος μορφώσεως. Πάρα πολὺ συχνὰ σκεπτόμεθα καὶ μιλάμε γιὰ τὴν μόρφωσιν ὡς νὰ εἶναι συνώνυμον τῆς ἀσκήσεως. Ἐν τούτοις εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ διαφορετικὴ.

Εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι στὴν κοινωνία μας, ἔτσι ὡς εἶναι διαμορφωμένη, οἱ μεγαλοφρεῖς, παραμερίζονται ἀπὸ τὸν ἡμιμαθῆ, ἀδιάφορο πληθυσμὸ καὶ καθίστανται ἄχρηστοι.

Οἱ ἀντιδράσεις καὶ ἡ ψυχολογικὴ συμπεριφορὰ ἔχουν ἀλλάξει ριζικῶς τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἐὰν οἱ παιδαγωγικὲς μας ἀσκήσεις ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ προσαρμόσουν τοὺς νέους μας στὴν ἐποχὴ μας, τότε τὸ παιδαγωγικόν μας σύστημα πρέπει νὰ ὑποστῇ μερικὲς ριζικὲς ἀναθεωρήσεις.

Τὸ πρῶτον βῆμα πρέπει νὰ εἶναι τὸ νὰ ἐπισημάνομε τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ἀπάντησιν. Ἡ πρώτη ἐρώτησις, ἀσφα-

λῶς, θὰ εἶναι, εἰς τί ἀποβλέπει ἡ ἀγωγή. Ἡ συνήθης ἀπάντησις σ' αὐτὸ εἶναι: νὰ βγάλῃ καλοὺς πολίτας. Αὕτη διατυπώνεται μὲ πολλὰ καὶ ὠραῖες λέξεις ἀπὸ τὰ Σχολεῖα καὶ τὰ κείμενα τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου.

Πρέπει νὰ κάνομε κάτι καλύτερον ἀπ' αὐτό. Εἶναι κοινῶς παραδεδεγμένον ὅτι οἱ ἄνθρωποι τότε μόνον ἀρχίζουν πραγματικὰ νὰ μορφώνονται, ὅταν τελειώνουν, ἀφίρουν τὸ σχολεῖον. Γιατί δὲν θάπρεπε νὰ ἀρχίζε ἀπ' τὸ σχολεῖον;

Ποῖα θεωροῦμε ὡς χαρακτηριστικὰ ἐνὸς μορφωμένου ἀνθρώπου;

Ὅχι τὴν ἐπιτυχίαν, διότι ὑπάρχουν ὅλα τὰ εἶδη ἐπιτυχίας, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαιτοῦν μόρφωσιν καὶ πολλοὶ εὐρέως μορφωμένοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἐπιτυχημένοι ἀπὸ γενικῶς δεκτοὺς κανόνες. Τὸ νὰ γνωρίζῃς πολλὰ, γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὴν συνήθη ἔκφρασιν, δὲν ἀποτελεῖ μόρφωσιν. Ἡ γνῶσις μπορεῖ νὰ εἶναι ἄχρηστη σ' αὐτὸν πού τὴν κατέχει, ἐκτὸς ἐὰν τὸν καθιστᾷ ἱκανὸν νὰ ἐπιζῆσθαι. Συγγέρομε τὴν «γνώσιν» μὲ τὴν «καταπληκτικὴν ἱκανότητα». Οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποῖους θαυμάζομε, ἴσως καὶ ζηλοῦμε λίγο γιὰ τὴν γνῶσιν τοὺς καὶ τὴν καταπληκτικὴν τοὺς ἱκανότητα, ἀκόμη ψάχνουν νὰ ἐμβαθύνουν σ' αὐτὰς τὰς σχέσεις μὲ ἀγρυπνίαν καὶ ζωντανὴν περιέργειαν. Αὕτη εἶναι μιὰ στάσις, ἡ ὁποῖα ἔχει ὀρισθῆ ὡς «συγκινητικὴ ἐτοιμότης γιὰ δραστηριότητα». Ἄλλὰ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς νομίζομε ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ κάνομε τίποτα, γιὰ νὰ προκαλέσωμε τέτοια συγκινητικὴ ἀντίδρασιν τὴν ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν. Αὐτὸ εἶναι λάθος καταφάνερον. Τὸ σχολικόν μας σύστημα καταστρέφει τὴν φυσικὴν περιέργειαν τοῦ παιδιοῦ τὶς περισσότερες φορὰς μὲ τὸ νὰ παρέχῃ ἓνα παράξενο μίγμα πληροφοριῶν χωρὶς σημασίαν.

Διότι προσφέρονται στο μυαλό του παιδιού ασύνδετες και χωρίς ενδιαφέρον.

Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες, μερικές με κάποια επιτυχία, το δημολογούμε, για την αναδιοργάνωση των τάξεων, αλλά δεν έχουν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα. Λοιπόν γιατί δεν αναδιοργανώνουμε το πρόγραμμα; Γιατί δεν εφαρμόζουμε την αρχή της συνδέσεως;

Να αντικαταστήσουμε των προγόνων μας τις τρεις Rs με τέσσερες θεμελιώδεις και περιεκτικές περιοχές γνώσεως: Κοινωνική ζωή, ιστορία, επιστήμη και φιλοσοφία να διδάσκονται ταυτοχρόνως.

Όλα όσα διδάσκουμε στην στοιχειώδη και μέση εκπαίδευση μπορούν να καλυφθούν με αυτές τις τέσσερες κατηγορίες. Και αυτή η διδασκαλία να αρχίσει απ' την τετάρτη τάξη το αργότερο. Θα αρχίσει με τη γνώση του τί εξετάζουν. Εάν προσπαθήσει τώρα να πάρης μια σαφή εξήγηση της έννοιας αυτών των τεσσάρων κατηγοριών της γνώσεως από αποφοίτους γυμνασίου, θα αντιληφθής την αναγκαία τέτοιας διδασκαλίας. Οί μαθηταί παίρνουν μαθήματα Άγγλικών 12 χρόνια και εξακολουθούν να είναι άστοιχείωτοι και αγράμματοι. Δεν γνωρίζουν τί είναι ή κοινωνικότης, τί εξυπηρετεί, ποιά είναι τα διάφορα τεχνάσματα (π. χ. ή διαφορά μεταξύ των συνθηματικών συστημάτων επικοινωνίας των κατοπτέρων ζώντων οργανισμών και των συμβόλων που έχουν επινοηθή για την επικοινωνία των ανθρώπων), άγνοούν τα όρια αποτελεσματικότητος αυτών των τεχνασμάτων και την χρησιμότητά των στην σκέψη, την πείρα και την έκφραση.

Οί νεαροί ενδιαφέρονται για την κοινωνικότητα. Πρέπει να έρχονται σ' επαφή με τους γονείς τους, με τις παρέες τους και τους ξένους. Θα ήσαν πρόθυμοι να μάθουν γι' αυτά εάν τους έδιδετο ή ευκαιρία.

Με την κοινωνικότητα θα αναπτυχθή ή γλώσσα, οί τέχνες και τα μαθηματικά. Αν οί τέχνες παρεδίδοντο ως μορφές κοινωνικότητος, θα έγινοντο δημιουργικές αντί ν' αποτελούν άνιαρη απομίμηση ή καρικατούρα τέρφως, όπως συμβαίνει τώρα. Τα μαθηματικά σαν μορφή γλώσσης χρησιμεύουν άμέσως ως ένα εργαλείο για την γνώση.

Πρέπει να γίνη κατανοητόν ότι τα παιδιά είναι πρόθυμα για μάθησι, αλλά αυτή πρέπει να εξυπηρετή άμέσως τις απαιτήσεις της ζωής. Η γλώσσα ως μέσον επικοινωνίας βοηθεί εις την κατανόησιν των άλλων και εις τὸ να γίνη κανείς αντίληπτός. Προσπαθήστε να διδάξετε ότι ή έννοια μιάς λέξεως άποτελεί άπλως την άποθησαύρισι της άτομικης πείρας αυτού που την χρησιμοποιεί και αυτού που την άκούει. Προσπαθήστε να καταλάβουν ότι ή ζωγραφική άπευθύνεται στην όρασι, στην άνίχνευσι, στην κατανόησι, ότι ή αριθμητική και τα μαθηματικά είναι ή γλώσσα της συμπεριφοράς των πραγμάτων και ή ικανότητά μας να την καταλάβωμε.

Η ιστορία εξετάζει τὸ πὼς και γιατί τα πράγματα είναι έτσι, όπως είναι. Κάθε τι έχει μιὰ ιστορία και ή υπαρκτός του είναι προϊόν αυτής της ιστορίας. Άτομα, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών, γονεΐς, κόσμος εν γενει, ή κατάστασις εις την όποία κανείς ζή είναι γεγονότα ύψηλου ενδιαφέροντος για τὸ αναπτυσσόμενο παιδί, που προσπαθεί να τὰ βγάλη πέρα με τὸν εαυτό του και τοὺς άλλους. Η ιστορία είναι ό πρωταρχικά ολοκληρωτικός παράγων για κάθε γνώσι.

Αυτό δεν μπορεί να γίνη εάν διδάσκωμε οποιαδήποτε πολιτική ιστορία, με τὸν τρόπο που τὸ κάνουμε τώρα. Υπάρχουν σαγηνευτικές «ιστορίες», πλούσιες σὲ έννοια εις την ιστορία των ιδεών, της γνώσεως και της επιστήμης και άκόμη των πραγμάτων που έχουμε και εκλαμβάνωμε ως φυσικά. Πὼς ζούσαν οί άνθρωποι; Πὼς εξοικονομούσαν και προετοίμαζαν την τροφή των; Πὼς απέκτησαν φῶς; Πὼς εταξίδευαν; Όλα αυτά είναι πύλες για να εισέλθωμε στην κατανόησι του παρόντος.

Η επιστήμη, φυσικά, καλύπτει μιὰ άπέραντη περιοχή, αλλά πρέπει ή γνώσι της να αρχίξη απ' τὸ σχολείο, εις τὸν ίδιο τόπο όπου άρχισε με τὸν άνθρωπο, με αξιοπαρατήρητες πληροφορίες ἐπὶ του περιβάλλοντος. Τυπικῶς πρέπει να αρχίση με τις φυσικὲς επιστήμες, διότι αυτές εξετάζουν τὰ ζωντανά πράγματα και την πορεία της ζωής. Η επιστήμη είναι άπλως ή γνώσις του περιβάλλοντος, οὕτως ὥστε να μπορού-

με να κάνουμε με αυτό και να το ελέγχουμε έως ένα σημείο. Τα παιδιά έχουν επίσης περιβάλλον που πρέπει να συνεργασθούν γι' αυτό. Πρέπει και μπορούν να γνωρίζουν τί είναι αυτό. Η Βιολογία αρχίζει με την εξέταση του «τί είμεθα» και μās οδηγεί αναποφειντως (με τις βαθύτερες απαντήσεις εις τὸ «τί είναι ὁ ἄνθρωπος») εις τὴν ψυχολογία και τὴν φιλοσοφία.

Φιλοσοφία είναι ἡ μελέτη τῆς ἀφηρημένης σκέψεως (και ἡ σκέψις ἐν γενει είναι εις τὴν οὐσία τῆς ἀφηρημένη) και περὶ τοῦ πῶς αὐτὴ λειτουργεῖ. Δὲν θὰ εισαγάγωμε τὸν Hegel στὰ μαθήματα τῆς τετάρτης τάξεως, ἀλλὰ τὸ τί είμεθα και τὸ τί θὰ γίνουμε πὸν είναι τὸ ἀποτελεσμα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Και ὑπάρχει πολὺ χρήσιμη σοφία εὔκολα ἐφαρμοσίμος πάνω στὰ τρέχοντα προβλήματα. Ἀπὸ τὴν διακήρυξι τοῦ Σωκράτους εις τὴν δίκη του ὅτι ὑπάρχουν αὐτοὶ πὸν μπορούν να φανοῦν μεγάλοι μόνο κάνοντας τοὺς ἄλλους να φαίνονται μικροὶ μέχρι τῶν τρεχουσῶν θεωριῶν ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἀτόμων και τοῦ μηχανισμοῦ λειτουργίας των, ὅλα αὐτὰ δὲν υπερβαίνουν τὴν ἀντιληπτικὴ ἰκανότητα ἐνὸς δεκαεξάχρονου παιδιοῦ. Ἡ φιλοσοφία και ἡ ψυχολογία ἐπίσης ἔχουν μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία, καθὼς και τὰ μαθηματικά, ἡ ἐπιστήμη και ἡ τέχνη.

Τὰ πλεονεκτήματα τέτοιας μορφώσεως θὰ είναι πολλά. Πρῶτον και πρωτίστως μπορεί τὸ παιδὶ με τὴν εξέταση ἀφ' ἐνὸς και με τὴν ἄμεση πρακτικὴ χρησιμότητα ἀφ' ἐτέρου να ἀνανεῶν τὴν ἐναργὴ περιέργεια, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται, διὰ να κερδίση κανεὶς τὴν γνῶσι. Ὁ Leonardo da Vinci εις τὸ σημειωματάριό του παραθέτει τὸ ἐξῆς: «Ὅπως ἀκριβῶς ἡ τροφή ἡ ὁποία λαμβάνεται χωρὶς ὄρεξι είναι βλαβερὴ εις τὴν ὑγεία ἔτσι και ἡ γνῶσις χωρὶς ἐπιθυμία είναι βλαβερὴ εις τὸ μυαλὸ και λησμονεῖται». Ὅλα τὰ παιδιά είναι περιεργα και ἀγαποῦν τὴν γνῶσι. Ἐχουν διαφορετικὲς ἰκανότητες, συγκεκριμένα ἐνδιαφέροντα και καταστάσεις, ἀλλὰ ἡ πείρα είναι ἀπαραίτητη, πρὶν μπορέσουν να ἐκλέξουν ἕνα πεδίο εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τὰ σχολεῖα πρέπει να παρέχουν τὴν εὐκαιρία για τέτοια πείρα, ἀλλὰ με τέτοιο τρόπο πὸν τὰ

ἐνδιαφέροντα να μὴν είναι ἀποκλειστικά τοῦλάχιστον μέχρις ὅτου ὑπάρξη ἐκλογὴ ἐπαγγέλματος.

Μιὰ τέτοια σειρά σπουδῶν προσαρμοσμένης ἀγωγῆς στὶς ποικίλες ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, παρέχει εὐκαιρίες για δημιουργικὴ σκέψι, ἡ ὁποία ὄχι μόνο θὰ ξεχωρίση τὰ ταλαντοῦχα παιδιά, ἀλλὰ και θὰ ἐπισημάνη τὰ εἶδη τῶν ταλέντων τους.

Ἡ δημιουργικὴ σκέψις δὲν είναι προνόμιο δοσμένο σὲ λίγους. Είναι μιὰ φυσικὴ ἀνθρωπίνη ἰκανότητα, ἀλλὰ και μιὰ τεχνικὴ, και ἡ τεχνικὴ πρέπει να μελετᾶται και εὔσυνειδήτως να ἐξασκηται. Ἡ ἰκανότης τῆς δημιουργικῆς σκέψεως είναι αὐτὴ πὸν ξεχωρίζει ἀκριβῶς τοὺς εὐφρεῖς ἀπὸ τοὺς καθυστερημένους και ὑποδηλώνει τὴν μεγάλη ἀπόστασι πὸν τοὺς χωρίζει. Ἡ ἐκπαίδευσις δύναται και πρέπει να ὀρισθῆ ὡς «ἡ μάθησις τοῦ πράττειν αὐτὸ πὸν δὲν ἔγινε ἀκόμη». Αὐτὴ ἡ ἀτοπις είναι σπουδαία ὄχι μόνο για τοὺς ἐρευνητὰς ἐπιστήμονας και τοὺς δημιουργικοὺς καλλιτέχνας, ἀλλὰ για τὸν καθένα, διότι ἡ κάθε ἡμέρα προσφέρει κάτι νέο εις τὸν καθένα.

Γιὰ να ἀντιμετωπίξης κάθε καινούργια κατάσταση με ἐμπιστοσύνη, ἀπαιτεῖται γνῶσις και κατανόησις τῶν πράξεων και τῆς συμπεριφορᾶς. Τὰ γεγονότα μπορούν να βοηθήσουν στὴν ἀντιμετώπισι γεγονότων πὸν ἔχουν συμβῆ και προηγουμένως. Αὐτὰ (τὰ γεγονότα) είναι τὰ ὑλικά τῆς ἀσκήσεως. Ἡ ἀσκησις είναι ἀναγκαία ὅσον ἀφορᾷ τυπικὲς ἐνέργειες και οὐσιαστικὲς συνήθειες, ἀλλὰ ἡ ζωὴ είναι κάτι περισσότερο ἀπ' αὐτές. Χρειαζόμεθα περισσότερη ἐκπαίδευσις και ὀλιγώτερη ἀσκησις, ἀλλὰ ἰδιαίτερος δὲν πρέπει να ὑποτιμᾶμε τὴν μόρφωσις ὑποθιβάζοντάς τὴν στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀπλῆς ἀσκήσεως.

Με τὴν ἀγωνία μας να ἐκπαιδεύουμε τίς μᾶζες ἔχουμε καταφέρει σὲ μεθόδους μαζικῆς παιδαγωγικῆς.

Αὐτὸ είναι δυνατόν για τὴν ἀσκησις, ἀλλὰ είναι ἀδύνατον για τὴν ἐκπαίδευσις. Ἡ μαζικὴ παραγωγή ἀπαιτεῖ ὁμοίομορφο ὑλικὸ και παράγει ὁμοίομορφο προϊόν.

Δὲν ἔχουμε τὸ πρῶτο και δὲν ἐπιθυμοῦμε τὸ δεύτερο.

WALLACE RESENBAUER

ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΙ

Ποιά θα ήταν η συνέχεια της λαμπρής πνευματικής πορείας που έκρουφώθηκε, το 1946, με τη Διακήρυξι και την Δήλωσι;

Ο λαός μας, προδομένος από τ' άπατηλά κοινωνικά συνθήματα, αηδιασμένος από την σαπίλα, που φανέρωσε πλατειά ή Κατοχή, ατενίζει με προσδοκίες στην χριστιανική φωνή. Ο χριστιανικός τύπος κυκλοφορεί σε άπιδανους αριθμούς, τα «Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία» αποκτούν σημαντικότητα κοινωνική προβολή.

Σ' αυτή, την ευνουϊκή φωνή των γεγονότων άπαντούν τα άρθρα γραμμής των «Ακτίνων», που δημοσιεύθησαν εϋθύς μετά την Διακήρυξι, το 1947, με τους τίτλους: «Ώστερα από τη Διακήρυξι», «Συγχρονισμένος Χριστιανισμός», «Ζωντανός και έμπρακτος Χριστιανισμός», «Κατηγορώ τους Χριστιανούς», του Π. Μελίτη.

Μια περιληπτική απόδοσι του άληθινά ιστορικού μηνύματος που έδιναν τα άρθρα εκείνα, είναι άναγκαία στην αφήγησί μας.

★

Την απάντησι στο έρώτημα, με το όποιο άρχισαμε, δίνει εϋθύς έξ άρχής ο Μελίτης στο «Ώστερα από τη Διακήρυξι που δημοσιεύθηκε τον Φεβρουάριο του 1947:

«Η συνέχεια σ' ένα έργο πνευματικό δέν μπορεί παρά να είναι συνέχεια βάθους. Πάνω, στην έπιφάνεια, στην πέννα, στα χείλη, είναι η όμολογία. Και στο βάθος της ψυχής, έχει που έχει το άδυτό της ή ανθρωπινή ύπόστασις έχει πρέπει να γίνη ή συνέχεια... Έκει, ή μεταβολή της όμολογίας σέ ζωή, σέ πραγματικότητα, σέ έκφανσι ενός βίου με συνέπεια. Έκει ή πραγματώσις εκείνου, που τόσο έπιποθεί ή σύγχρονη κοινωνία, ο νεότερος άνθρωπος. Όχι μόνο ν' άκούση ή να διαβάση αλλά να το ιδή ζωντανό, σαν μιá συνεπή γραμμή, σαν ζωή και έφαρμογή έμπρακτη, το

χαρούμενο μήνυμα, τό Εϋαγγέλιο».

Ο Μελίτης, δείχνει, έπειτα με σαφήνεια τους άντικειμενικούς σκοπούς αυτής της μάχης του βάθους:

«Την πρώτη γνωριμία με την άλήθεια την χριστιανική θα την άκολουθήση ή προσπάθεια για την έπίγνωσι της άλήθειας σ' όλο της τό ύψος και τό βάθος. Προσπάθεια που κρατάει όσο κι ή ζωή μας». Έμπόδιο στην προσπάθεια αυτή είναι ή προχειρολογία και ο έρασιτεχνισμός. Με τον Χριστιανισμό καλύτερα είναι να μην καταπιαστούμε αν δέν καταπιαστούμε σοβαρά. Δέν θέλει πολύ χρόνο, ούτε πολλές μελέτες, ούτε σοφίες και διπλώματα ή στροφή μιάς ψυχής στην πίστι. Μία στιγμή ήταν άρκετή για έναν ληστή, για να γίνη ο πρωτοπόρος στο ουράνιο ξεκίνημα που άρχισε με τη Σταύρωσι. Όμως ή χριστιανική ζωή, ο χριστιανικός καταρτισμός, ή χριστιανική μαρτυρία, ή χριστιανική εργατική συμβολή, αυτά προϋποθέτουν δουλειά, μαθητεία, συστηματική, ταπεινή, έπίμονη, μαθητεία που κρατά όσο κι ή ζωή μας».

Την κεντρική θεσι σ' αυτή την μαθητεία έχει τό «Παγκόσμιο Βιβλίο». Δέν μπορεί να φαντασθώ πώς τό πρώτο σοβαρό ενδιαφέρον για την χριστιανική διδασκαλία δέν θα είχε έκφανσι άμεση, τό να πάρουμε στα χέρια και να άρχίσουμε να μελετάμε με σύστημα και έπιμονή τα Εϋαγγέλια». Και τό παγκόσμιο αυτό βιβλίο είναι βιβλίο έλληνικό. Δέν μπορεί να νοηθί Έλληνας, πνευματικός άνθρωπος «που θ' άναγνωρίζη την άξία του Χριστιανισμού και θα στερή τον έαυτόν του από τη θεία τροφή που είναι ή αδιάκοπη έπαφή με τα Εϋαγγέλια».

Προσέχοντας έπειτα να μην παρασυρθή σέ «έρασιτεχνική θεολογία» τό εισαγωγικό τούτο άρθρο παρέπεμπε για τη συνέχεια της μελέτης του Χριστιανισμού στην θεο-

λογικὴ ἀρμοδιότητα, στοὺς θησαυροὺς τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὀρθόδοξης θεολογικῆς ἐρευνῆς ἀρχαίας καὶ σύγχρονης.

★

Ποῦ ὅμως θὰ ὠδηγεῖτο τελικὰ ὁ «νεοφώτιστος» Ἕλληνας; Μήπως σὲ ἓνα «νεοχριστιανισμό», ἄσχετο μὲ τὸν Χριστιανισμό πού μᾶς παρέδωσαν οἱ αἰῶνες, οἱ γενεές τῶν Πατέρων μας ἢ μήπως σὲ ἓναν ἄγνοιο συντηρητικισμό.

Στὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντοῦσε τὸ ἐπόμενο ἄρθρο τοῦ Ἀπριλίου «Συγχρονισμένος Χριστιανισμός»: «Ἄν καὶ σὲ ποῦ βαθμὸ ὁ Χριστιανισμὸς τοῦ 1947 πρέπει νάβῃ «συγχρονισμένος», νὰ πάρῃ τὰ χαρακτηριστικά τῆς ἐποχῆς του».

Στὴ «δογματικὴ» πλευρὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, στὴν πίστι καὶ τὸ περιεχόμενό της δὲν χωροῦν ἀβαρίες καὶ συμβιβασμοί. Ἡ σταθερότης καὶ ἐμμονὴ στὴν ἴδια προαιώνια πίστι ἔχει τὴν ἴδια ἀξία πού ἔχει ἡ σταθερότης τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ δείχνῃ πάντοτε τὸν βορρᾶ, χωρὶς νὰ φεύγῃ οὔτε δευτερόλεπτο τῆς μοίρας ἀπὸ τὴ γραμμὴ της. Ἄν ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι αὐτὴ τῆς αἰωνιότητος ἢ φωνὴ δὲν εἶναι τίποτε».

Ἐπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δογματικὴν πλευρὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἔμπρακτὴ ἔκφρασις τῆς πίστεως στὴ σύγχρονη ζωὴ. Ἡ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ διδασκαλία, δογματικὴ ἢ ἠθικὴ. Εἶναι καὶ ζωὴ ἀνθρώπων πού ἔζησαν στὴ γῆ τούτῃ, πού ζοῦν αὐτὴ τὴ στιγμή, ἀνθρώπων πού θάρρουν στὴ ζωὴ αὔριο, μεθαύριο...

Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι μόνον τὸ αἰώνιο. Εἶναι τὸ αἰώνιο πού θεμελιώνει, καθοδηγεῖ, στηρίζει τὸ πρόσκαιρο. Εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ αἰωνίου μὲ τὸ πρόσκαιρο. «Ὁ Χριστιανισμὸς σὰν ἔκφρασις ζωῆς ἔχει τίς ποικιλίες του πού ξεχωρίζουν τὸν Χριστιανὸ τῶν κατακομβῶν ἀπὸ τὸν Χριστιανὸ τοῦ Δ' αἰῶνα, τῆς τουρκοκρατίας, ἀπὸ τοὺς παπποῦδες μας, ἀπὸ τοὺς πατέρες μας, ἀπὸ τὴ δική μας γενεά, ὅπως καὶ θὰ τὸν ξεχωρίξῃ ἀπὸ τὰ παιδιά μας καὶ τὰ ἐγγόνια μας. Τὰ προβλήματα κάθε ἐποχῆς ἦσαν δόλοτελα διαφορετικά, ἡ νοοτροπία κάθε ἐποχῆς ἔδιδε τὴν ἐκδήλωσί της στὸν Χρι-

στιανισμὸ σὰν ζωὴ τῶν πιστῶν. Σὲ τούτῃ, τὴν ἀνθρώπινη πλευρὰ, ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει ἱστορία, δηλαδὴ ἔχει χρονικὴ διαφοροποίησι». «Δεῖχνει τὴν δύναμι τῆς αἰωνιότητος νὰ διαμορφῶν ὀργανικά, νὰ ζωογονῇ καὶ ὄχι νὰ ἀγνοῇ ἢ νὰ σκοτώνῃ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς στιγμῆς». Ἄπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψιν πρέπει νὰ εἶναι συγχρονισμένος ὁ Χριστιανισμὸς.

Μερικὰ παραδείγματα τέτοιου συγχρονισμοῦ: Εἶναι πρῶτα τὸ «σύγχρονο δράμα» τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Οἱ δυσκολίες, οἱ ἀνάγκες, τὰ προβλήματα, ἡ δυστυχία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. «Στὸ Ταμεῖο τῆς αἰωνιότητος θὰ βρεθῇ ἡ λύσι. Καὶ ἡ λύσι θὰ δοθῇ στὰ προβλήματα τοῦ σ υ γ χ ρ ὀ ν ο υ ἀνθρώπου. Τοῦ ἀρρωστημένου, ἀδύνατου, ἀποτυχημένου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας. Αὐτὸς ὁ συγχρονισμὸς δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ σὲ γενικότητες. «Ἡ εἰδίδειναι πρέπει νὰ εἶναι τὸ χαρακτηριστικόν. Στὴν ἐφαρμογῇ, ἐπάνω στὶς εἰδικὲς περιπτώσεις ὑπάρχει ἡ χρονικὴ διαφοροποίησις καὶ ὁ συγχρονισμός».

Ἄλλο δείγμα συγχρονισμοῦ εἶναι νὰ καταπιασθῇ ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὸ σύγχρονο πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. «Ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη σ' ἓναν ἀληθινὰ σύγχρονο χριστιανικὸ πολιτισμὸ πρέπει νὰ εἶναι τὸ κύριο προϊόν τῆς δημιουργίας πού θὰ χαρακτηρίζῃ τὸν πολιτισμὸ αὐτό, χαρακτηριστικὸς καρπὸς ἐνὸς ἀληθινὰ συγχρονισμένου Χριστιανισμοῦ». Τὸ ἴδιο μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀ γ ω γ ῆ ς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Πῶς ἡ χριστιανικὴ ζωὴ θὰ δώσῃ τὸν τύπο τοῦ «καλοῦ κάγαθῶ» ἀνδρὸς στὴ σύγχρονη κοινωνία. «Τὸν τύπο τοῦ ἀνθρώπου πού δὲν καμαρώνει γιὰ τὴν πνευματικὴν του τροφοδοσίαν στοὺς κόλπους τοῦ Χριστιανισμοῦ (γιὰ τὴν «θηρησκευτικὴν» ζωὴ μὲ τὴν στενώτερη ἔννοια) μὰ παρουσιάζει τοὺς καρποὺς τῆς τροφοδοσίας αὐτῆς, τὴν νίκη στὴ σύγχρονη ζωὴ». Ὁ Χριστιανισμὸς σὰν ἐμπνευστὴς καὶ διαμορφωτῆς τῆς σ υ γ χ ρ ο ν η ς ἐ π ι σ τ ῆ μ η ς, τῆς σύγχρονης τέχνης, τῶν Γραμμάτων γενικότερα καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ πολιτισμοῦ... Αὐτὸ εἶναι συγχρονισμένος Χριστιανισμός! «Ἡ προαγω-

γῆ τῆς σύγχρονης ζωῆς, μὲ τὸν σύγχρονο ρυθμὸ καὶ τὰ σύγχρονα προβλήματα στὴν αἰώνια πίστι, στὴν αἰώνια ἀγάπη, στὴν αἰώνια ἐλπίδα, πού ξεπηδήσε ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ, κι' ἀπὸ τὸ μνημεῖο πού τὸ ἄδειασε ἡ Ἀνάστασις».

★

Τὸ ἐπόμενο ἄρθρο (Μαῖος 1947), μὲ τὸν τίτλο «ζωντανὸς καὶ ἔμπρακτος Χριστιανισμός», παίρνει ἕνα παράπονο αἰώνων κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὄχι γιὰ νὰ τὸ ἀρνηθῆ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ κάμῃ θεμέλιο τῆς θεωρίας τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ: «Ὡραῖα λόγια εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο, μὰ λόγια πού δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴ στὴν πράξι». Αὐτὸ εἶναι τὸ παράπονο. Ὁ ἄνθρωπος, «Εὐαγγέλιο ἀκούει καὶ Εὐαγγέλιο δὲν βλέπει!»

Ἄλλὰ πῶς θὰ μπορέσωμε νὰ μιλήσωμε γιὰ συγχρονισμένο Χριστιανισμό, ἂν δὲν ἔχωμε ἔμπρακτο Χριστιανισμό; Στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ «ἦταν γνωστὴ ἡ δύναμι καὶ ἄγνωστο τὸ περιεχόμενο, σήμερα εἶναι ἄγνωστο ὄχι τόσο τὸ περιεχόμενο ὅσο ἡ δύναμι τοῦ Εὐαγγελίου. Κατάστασις θρησκευτικότητος ἐξωτερικῆς χωρὶς κάλυμμα ἐσωτερικῆς. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νὰ δῆ ζωντανὸ τὸ Εὐαγγέλιο, νὰ τὸ δῆ δηλαδὴ στὴ ζωὴ, ἔμπρακτο. Ἡ καρποφορία στὴ ζωὴ αὐτὴ φανερώνει τὸν γνήσιο Χριστιανισμό, τὸν Χριστιανισμό πού ἀποζητᾶν οἱ καιροὶ μας!

Ἔτσι, μόνον σὰν ξεκίνημα ἔβλεπε, τὸ 1947, ὁ Μελίτης τίς μαζικὲς ἐκδηλώσεις θρησκευτικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐκδηλώσεις πού ὡς τότε κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ σκεφθῆ κάν.

Δὲν προϋποθέτει τὸ μήνυμα αὐτὸ οὔτε τὴν ὑποτίμησι τῆς πίστεως μπροστὰ στὴν ἠθικὴ προτροπὴ (ἡ πίστις εἶναι τὸ δέντρο, ἡ ἠθικὴ, ὁ καρπός) οὔτε τὴν ἀνθρώπινη ἀναμαρτησία οὔτε τὴν καθολικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ «μικρὸ ποίμνιο» μέσα στὴν κοινωνία ὀλόκληρη. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ εἶναι ἕνας εἰλικρινῆς καὶ συνεπῆς ἀγὼν πρὸς τὴν τελειότητα. «Ὁ χι ὑπερῶν θρώπων» ἀνθρώπων ζωὴ. Ἄλλὰ ἀνθρώπων πού τὸν ζοῦν, ὄχι μόνον

τὸν διαλαλοῦν, τὸν καλὸν ἀγῶνα».

★

«Στὸ Χριστὸ πρέπει νὰ γυρίσουν ἐκεῖνοι πού κατατάσσουν τὸν ἑαυτὸν τους στοὺς ὀπαδοὺς του». Ἡ σειρὰ τούτων τῶν ἄρθρων κλείνει μὲ τὴν ἔντονη εἰλικρινῆ καὶ φωτισμένη αυτοκατηγορία τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὰ δύο μνημειώδη ἄρθρα τοῦ Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου τοῦ 1947 μὲ τὸν τίτλο «Κατηγορῶ τοὺς Χριστιανούς».

«Δὲν ἐννοοῦμε ἐδῶ μόνον τοὺς ὑποκριτὲς πού ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανοῦ καὶ μάλιστα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ, χωρὶς νὰ ἔχουν καὶ πολλὴ σχέσι μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστι. Ἐννοοῦμε ἀκόμη τὴν, πῶ λυπηρὴ, περίπτωσι τῶν ἀνθρώπων πού ἀληθινὰ πιστεύουν κι' ἀκόμα ἐμφανίζονται σὰν ζηλωτὲς χριστιανοὶ κι' ὅμως, ὁ οὐ κατ' ἐπίγνωσι ζῆλος τους, ἡ πίστις τους πού δὲν ἐμφανίζει συνέπεια, ἔχει μεγάλη εὐθύνη γιὰ τὴ σημερινὴ χρεοκοπία». «Ἐννοοῦμε τὰ λάθη ἐκεῖνα καὶ τίς ἀδυναμίες πού ἀποτελοῦν παρέκκλισι, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ γραμμὴ, τέτοια παρέκκλισι, πού ἐμποδίζει τὴν ἐπίδρασι τοῦ Εὐαγγελίου στὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα».

Αὐτὴ ἡ θανάσιμη παρέκκλισι ἀπὸ τὸν γνήσιο, πηγαῖο Χριστιανισμό ἀρχίζει μὲ τὴν διάσπασι τῆς ζωῆς σὲ «θρησκευτικὴ» καὶ «ἐξωθρησκευτικὴ»: «Ὁ Χριστιανισμὸς ἦ εἶναι ψέμα καὶ πρέπει νὰ χτυπηθῆ, νὰ φύγη ὀλότελα ἀπὸ τὴ ζωὴ μας ἢ εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ τότε ὅλη ἡ ζωὴ μας θὰ ποτισθῆ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια».

Ὅχι μόνον τὸ πολὺ κοινόν (πού ἀσκεῖ μὰ κατὰ συνθήκην θρησκευτικότητα) μὰ καὶ οἱ ξεχωριστὰ θρησκευτικὲς φύσεις παρουσιάζουν τούτη τὴ διάσπασι. Χαρακτηριστικὸ στοὺς τελευταίους γνώρισμα εἶναι ἡ ὑποτίμησι τοῦ μὴ θρησκευτικοῦ βίου: «Στὸ σπίτι, στὸ ἐργαστήρι τὸ ἐπαγγελματικόν, στὴν ἀγορὰ, στὸ δικαστήριον, στοῦ ἀρρώστου τὸ κρεβάτι, στοῦ φυλακισμένου τὸ κελλί, σὲ ὅτι δὲν εἶναι «βωμὸς» τέλος πάντων, ὁ θρησκευτικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος δὲν ἔχει τί νὰ πῆ, τί νὰ κάνη, εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει χάσει τὰ νερά του, γι' αὐτὸ καὶ ὁ τέτοιος θρησκευτικὸς ἄνθρωπος τὰ

ἀποφεύγει ὅλα αὐτά». Ἡ πορεία εἶναι λανθασμένη. Ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν στὸν ἄκρατο ἐγωϊσμό, ἕναν ἐγωϊσμό ἀθεράπευτο, γιατί περιβάλλεται μὲ τὴ θρησκευτικὴ κατοχύρωσι πὺν ἐμποδίζει τὴν συνείδησι νὰ ἀσκήσῃ τὸν ἔλεγχό τῆς.

Πλήθος εἶναι οἱ ἄρρωστες ἐκδηλώσεις τῆς διεσπασμένης αὐτῆς θρησκευτικότητος, ξεκινώντας ἀπὸ δυὸ βασικὲς κατηγορίες. Τὴν διάσπασι μέσα στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἀρρώστεια στὶς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις. Καὶ τότε αὐτὸς ὁ τύπος τοῦ ἀρρωστοῦ «θρησκευτικοῦ ἀνθρώπου» ἀκοινωνήτος, τυπολάτρης, δειλός, ἀνισόρροπος, «διυλίζων τὸν κώνωπα καὶ τὴν κάμηλον καταπίνων» στὴν ἠθικὴ, μετέωρος μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς (ἀποτυχημένος ἄγγελος καὶ ἀποτυχημένος ἄνθρωπος), ὁ τύπος αὐτὸς ἐμποδίζει τὴν εἴσοδο στὸν Χριστιανισμό ἐκείνου πὺν θὰ τὸν πλησιάσῃ. Ἀσχολεῖται μὲ στεῖρες θεολογικὲς ἐνασχολήσεις. Περιφρονεῖ τὸν γάμο, τὴν οἰκογένεια, τὸ ἐπάγγελμα, τὴν ἐπιστήμη, τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ καὶ ἀποτυγχάνει σὲ ὅλα αὐτά. «Ὅλες οἱ ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς πὺν ἀνάγονται στὶς σχέσεις μὲ τοὺς συνανθρώπους ἐξασθενοῦν καὶ ἐπισκιάζονται.

Κι' αὐτὸ ἰσχύει πρὶν ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἀ γ ά π η. Ἡ ἀγάπη πολὺ λίγη θέσι ἔχει στὴν ψυχὴ τοῦ «θρησκευτικοῦ ἀνθρώπου» τοῦ διεσπασμένου, νοθευμένου αὐτοῦ τύπου.

Περιδεῆς ἢ συνείδησίς του, ἀγωνιᾷ γιὰ τὸ ἀνηθο καὶ τὸ κύμινο κι' οὔτε ποσοστὸ τῆς ἀγωνίας αὐτῆς δὲν δείχνει, μήπως εἶπε ποτὲ στὸν ἀδελφὸ του «μωρὸ» ἢ ὠργίσθηκε μαζῆ του χωρὶς λόγο, ἢ ἄφησε τὸν ἀδελφὸ του, δηλαδὴ ἄφησε τὸν Χριστὸ ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, πεινασμένο, διψασμένο, στὴ φυλακὴ χωρὶς νὰ τὸν βοηθήσῃ, μ' ὄλο πὺν ὁ Κύριος ἀπ' αὐτὰ ἐξαορτὰ τὸ νᾶναι κανεὶς ἢ ὄχι μαζῆ του. Πόσο λίγο μέρος στὴ ζωὴ καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ παίζει ἄλλωστε ἢ περικοπὴ αὐτῆ τοῦ Ματθαίου κε' 31-45!> Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν δικαιοσύνη γενικώτερα ὄσο καὶ τὴν ὑποταγὴ στοὺς νόμους τῆς Πολιτείας. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν ἐντιμότητα καὶ συνέπεια στὶς συναλλαγές, μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ εὐσυνειδησία, τὴν προσοχὴ γενικώτερα στὶς πολιτιστικὲς ἀξίες, τὸν πολιτισμὸ.

Ποιὸ εἶναι τὸ αἷτημα τῆς ἐξυγιάνσεως ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ; «Ὅχι μόνον ἢ λατρευτικὴ μὰ ὄλη ἢ ζωὴ τοῦ ἀτόμου ἢ ἐπαγγελματικὴ, ἢ κοινωνικὴ, ἢ οἰκογενειακὴ, ἢ δημοσίαι, ἢ ζωὴ τῆς πράξεως καὶ ἢ ζωὴ τῆς λογικῆς καὶ τοῦ συναισθήματος, ἢ ζωὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἢ ζωὴ τῆς ψυχαγωγίας, ὄλη, ὄλη χωρὶς ἐξαιρέσι, ὄλη ἢ ζωὴ, ἀπὸ τὴν προσευχὴ ὡς τὸ ποδόσφαιρο, πρέπει νὰ εἶναι ζωὴ χριστιανοῦ».

Τελειώνει ὁ ὕμνος αὐτὸς στὴν καθολικότητα τοῦ ὕγιους Χριστιανισμοῦ μὲ τὸ τόσο παραγνωρισμένο στὴν οὐσία του ἀπὸ τοὺς χριστιανούς μῆνυμα γιὰ τὸν χριστιανικὸ πολιτισμὸ: «Ὅλες οἱ ἀξίες πὺν συναπαρτίζουσι τὸν πολιτισμὸ, ἠθικὴ, δίκαια, τέχνη, ἐπιστήμη, οἰκονομία, ἀγιότητα, ὄλες ἔχουσι θεμέλιον καὶ δύναμι, δικαίωσι μὰ καὶ πραγματώσι τὸν ἕνα θεμέλιον, τὸν Χριστό. Καὶ ἢ ἐμφάνισι τοῦ θεμελίου αὐτοῦ καὶ ἢ οἰκοδόμησι πάνω σ' αὐτὸν δίδει στὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νόημα καὶ ζωὴ. Ἔτσι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι στὴν γνήσια ἔμπροκρη ἐκδήλωσί του μὲ ἀναπόφευκτὴ συνέπεια καὶ παράγων πολιτισμοῦ. Τὸ μῆνυμα τὸ χριστιανικὸ τῆς διαλλαγῆς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τῆς θείας νόθεσίαις τὸ μῆνυμα, εἶναι καὶ μῆνυμα πολιτισμοῦ».

★

Μία δευτέρα Διακήρυξι, ἴσης ἂν ὄχι μεγαλύτερης ἀπὸ τὴν πρώτη ἀξίας, ἴσαν ἐκεῖνα τὰ ἄρθρα. Φωνὴ ἀληθινὰ προφητικὴ, ἂν ἔτσι ὀνομάσουσι τὴν ἐπίκαιρη ἀπόδοσι στοὺς πολλούς, τοῦ μηνύματος τῶν καιρῶν, πὺν ὡς φωνὴ αὐθας λεπτῆς συλλαμβάνεται ἀπὸ μίαι εὐαίσθητη ψυχικὴ ἀντένα.

Αὐτὴ ὄμως ἢ φωνὴ ἴταν ἕνα ἐπίκαιρο προσκλητήριο γιὰ τὸν δυσκολώτερο ἀγὼνα τοῦ πιστοῦ: Τὴν ἐσωτερικὴ κάθαρισι ἀπὸ τὴν χριστεπώνυμη, τὴν θανάσιμη ἄρνησι, πὺν ἐμποδίζει δυὸ χιλιάδες χρόνια τὴν ἔλευσι τοῦ μόνου πολιτισμοῦ, ἐνὸς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀπάντησι στὸ προσκλητήριο ἐκεῖνο, μετὰ τὴν Διακήρυξι, ἴταν «ρητῶς ἢ σιωπηρῶς» ἀρνητικὴ. Τὸ προσκλητήριο ὄμως ἐξακολουθεῖ νὰ μὲν ἑπίκαιρο. ΟΥΤΙΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΝ

Κύριε Διευθυντά

Με την άποψιν του αρχιεπισκόπου Καντουαρίας, δρος Α. Μ. Ράμσεϋ, ὅτι «ὁ μέγας κίνδυνος, πού ἀπειλεῖ σήμερα τὴν ἀγιογραφικὴν παράδοσιν, εἶναι, ὄχι τόσον ἡ ἄρνησις καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἀθεία, ὅσον ἡ ἀδιαφορία», («Ἀκτίνες», Ἰανουάριος 1962, σελ. 29), συμφωνοῦν πολλοὶ σύγχρονοι θεολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι.

Ἔτσι ὁ γνωστός καὶ εἰς τοὺς ἑλληνοῦς θεολογικοὺς κύκλους διακερτῆς Ρώσος συγγραφεὺς καὶ καθηγητὴς τοῦ Ὁρθοδόξου Ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων δρ Λέων Ζάντερ, εἰς ἓνα πρόσφατον βιβλίον του («Ἡ Ὁρθοδοξία εἰς τὴν Δύσιν»), γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας τῆς, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔδειξε μεγάλην δύναμιν ἀντιστάσεως. Κατόρθωσε νὰ νικήσῃ ἕνα πλῆθος αἰρέσεων. Παρέθηκεν ἀκλόνητος ὑπὸ τὰ πυρὰ τῆς εἰδωλολατρικῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐνίκησε πνευματικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Τατάρους. Τέλος, κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ αἰῶνός μας, ἀπέδειξε τὴν ἀήττητον δύναμιν τῆς, ἀντιμετώπισσα νικηφόρος τὸν διωγμὸν τοῦ στρατευομένου κομμουνισμοῦ, ἕνα διωγμὸν ἄνευ προηγουμένου εἰς τὴν ἱστορίαν. Τώρα ὅμως εὐρίσκεται πρὸ ἑνὸς νέου κινδύνου: τοῦ κινδύνου πού λέγεται «σύγχρονος κόσμος». Ἡ ἔννοια «σύγχρονος κόσμος» εἶναι πολὺ εὐρύτερα καὶ βαθύτερα ἀπὸ ὅ,τι συνήθως νομίζομεν. Αὐτὸ φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ «σύγχρονος κόσμος» διατρεῖ ὄλην τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν γοητείαν του, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον χρεωκοπίαν τῶν περισσοτέρων πλευρῶν του. Ὄντε ἡ «κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ» οὔτε ἡ «παρακμὴ τῆς Δύσεως» ἀπεδείχθησαν ἱκαναὶ νὰ στρέψουν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ ρεῦμα ἢ νὰ μεταβάλουν τὴν κατεύθυνσίν του. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ «σύγχρονος κόσμος» αἰμαλωτίζει τὰς ψυχάς, ὄχι τόσον μετὰ τὸ περιεχόμενον του, ὅσον μετὰ τὴν δραστηριότητά του. Ἡ δραστηριότης αὐτῆς συναρπάζει καὶ συμπαράσχει τοὺς ἀνθρώπους καὶ γενεὰ εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἀδιαφορίαν δι' ὅ,τι εὐρίσκεται ἐκτός ἢ ὑπεράνω τοῦ πεδίου τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Αὐτὸ εἶναι ἕνα φαινόμενον πολὺ γνωστόν, ἰδίως εἰς ὄσους παρακολουθοῦν ἐκ τοῦ πληθῶν τὴν ζωὴν τῆς σημερινῆς νεολαίας...».

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ γνώμη τοῦ διατυπώνει ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Ζάντερ, ὅτι «ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ νέου αὐτοῦ κινδύνου προϋποθέτει τὴν γνώσιν τῆς οὐσίας τοῦ συγχρόνου κόσμου, ὅχι μόνον τῶν ἀρνητικῶν στοιχείων του, ἀλλὰ πάντων τῶν θετικῶν, ἐκείνων διὰ τῶν ὁποί-

ων κατορθώνει ὁ κόσμος αὐτὸς νὰ γοητεύῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ τὰς συνειδήσεις τῶν συγχρόνων. Ἡ γνώσις αὐτὴ δὲν κατακτάται βεβαίως κατὰ τρόπον ἐξωτερικόν» εἶναι καρπὸς πνευματικῆς πείρας». Πιστεῖν δὲ ὁ Ρώσος καθηγητῆς, ὅτι ἐκείνοι πού εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποκτήσουν τελειότερον τὴν γνώσιν αὐτὴν εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς Δύσεως, «ἐκείνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἡ εὐρωπαϊκὴ ζωὴ, τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα, ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀποτελοῦν πραγματικότητα οἰκείαν καὶ ζωντανὴν καὶ ὄχι, ὅπως συμβαίνει μετὰ ἡμᾶς τοὺς Ἀνατολικούς, κάτι τὸ ξένον καὶ τὸ νέον. Δι' ὃ καὶ χαριεῖται μετὰ χαρᾶς τὴν ἐμφάνισιν μᾶς «δντικῆς Ὁρθοδόξιας», τ. ἔ. τὴν δημοσοργίαν κοινοτήτων εἰς τὴν Δύσιν, πού περιλαμβάνουν ὀρθοδόξους ἐγκατεστημένους ἐκεῖ ἀπὸ μακροῦ, καθὼς καὶ γηγενεῖς Εὐρωπαίους ἢ Ἀμερικανούς προσήλυτους εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Μία τοιαύτη παρουσία τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν Δύσιν θὰ εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην του, «τὸ καλύτερον ἀσφαλῶς ὄπλον, ὄχι ἀπλῶς πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ νέου κινδύνου, ἀλλὰ θετικώτερον πρὸς σωτηρίαν καὶ ἐκχριστιανισμόν τοῦ συγχρόνου κόσμου» (Lev Zander: «L' Orthodoxie occidentale», Paris 1958, pp 49-51).

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμῆσεως
ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΙΔΗΣ

★

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΝΥΡΕΜΒΕΡΓΗ

Ἀγαπητὲς Ἀκτίνες»

Ἐπιτρέψτε μου σὰς παρακαλῶ νὰ γίνω... παραβάτης τοῦ Συντάγματος, φέρνοντας στὴ δημοσιότητα μεγάλο μέρος ἀπ' τὸ περιεχόμενον ἰδιωτικῆς ἐπιστολῆς, πού ἔτυχε νὰ φτάσῃ στὰ χεῖρά μου.

Εἶναι παρήγορο καὶ χαροποῦ νὰ βλέπῃ κανεὶς σὲ δραστηριότητα ζηλευτῆ νέους, κυρίως Ἕλληνας, σὲ πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ γράμμα προέρχεται ἀπὸ τὴν Νυρεμβέργη. «Πρὸ τριῶν ἐτῶν εὐρίσκοντο ἐδῶ περὶ τῆς 25 ἑλληνικῆς οἰκογενεῖς μονίμως ἐγκατεστημένες, πού ἀποτελοῦσαν ἀνεπίσημος τὴν κοινότητα, καὶ δὲν εἶχαν καμμίαν ἐκδήλωσι, ἐκτός ἀπὸ ἀραιὰς ψυχαγωγικῆς συγκεντρώσεις σὲ περιόδους ἐορτῶν. Ἐστεροῦντο ἱερώς καὶ οὐδέποτε προεβλήθησαν ἐδῶ ὡς κοινότης».

Ὅταν ἦλθεν ἐδῶ ὁ κ. Γ. εἶδε ὅτι ὑπῆρχαν ἀκόμη ἀρκετοὶ ἐργάτες καὶ ἐργάτριες, πού ἦσαν τελείως ἀπροσανατόλιστοι καὶ ἀπροστέατοι, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ δεινοπαθοῦν. Σκέφθηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Πείρα εἶχε, διότι προηγουμένως ἀντιμετώπισε τέτοιες ὑποθέσεις στὸ Βερολίνο, Ντῦσελτορφ, Στουτγάρδη, καὶ Βίτσομποργκ. Ἐκάλεσε ὁλονοὺς σὲ συνέντησιν καὶ ἀφού τοσὶ ἐνεθάρρυνε, ἀνέλαβε τὸ συντάξῃ τὸ καταστατικὸ τῆς

κοινότητας. Σὲ λίγο καιρὸ ἡ κοινότης ἀνεγνώριστη νομικῶς καὶ συνεκροτήθη. Σκοπὸς τῆς κοινότητος ἐτέθη ἡ ἰδρυσαὶ Ἐκκλησίας καὶ Σχολεῖου. Ὅταν ἐπεχείρησαν νὰ πραγματοποιήσουν τοὺς σκοποὺς τοῦ καταστατικοῦ, πολλοὶ ἔλεγαν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ φέρουν ἱερέα καὶ νὰ χτίσουν Ναό. Τὸ δὲ σχολεῖο τὸ ἔβλεπαν σὰν ὄνειρο. Μετὰ ἀπὸ πολλὰς προσπάθειες καὶ προσωπικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Ἐπίσκοπο Θυατείρων, ἐπέτυχε ὁ κ. Γ. νὰ διατεθῇ ἱερεὺς. Ἡ εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία μᾶς ἐδώρησε μιὰ λυομένη Ἐκκλησία κ' ἔτσι τὸ Πάσχα τοῦ 1961 εἶχε ἱδρυθῆ ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Κοινότης Νυρεμβέργης καὶ Βορ. Βαυαρίας» μὲ ἔδρα τὴν Νυρεμβέργη. Ὁ δεῦτερος σκοπός, δηλαδὴ ἡ ἰδρυσαὶ ἑλληνικοῦ σχολεῖου, εὐρίσκειται στὴν πραγματοποίησίν του. Ἦδη εὐρέθη ἡ διδασκάλισσα, ἐτακτοποιήθησαν τὰ ἀπαιτούμενα ἔγγραφα καὶ τὴν προεχῆ ἑβδομάδα ἀποστέλλονται στὸ ὑπουργεῖο Παιδείας στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ὀριστικὴ τακτοποίησιν. Ἐτακτοποιήθη καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν μαθητῶν δι' αὐτοκινήτου κ' ἔτσι ὅλα ρυθμίστηκαν γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ σχολεῖου.

Δύο ἀπὸ τὰ μέλη τῆς κοινότητος προσελήφθησαν ὑπὸ τῆς Volkschhochschule καὶ διδάσκουν γερμανικὴ γλῶσσα σὲ Ἑλληνας ἐργάτας.

Ἀπὸ καιρὸ καὶ παράλληλα πρὸς τὶς παραπάνω προσπάθειες εἶχε γίνῃ, πρωτοβουλία τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Θυατείρων αἴτησις στὶς ἀρμόδιες γερμανικὰς ἀρχὰς γιὰ νὰ δωρηθῇ στὴν κοινότητα μικρὸ αὐτοκίνητο γιὰ τὶς ἀνάγκαις τῆς. Πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἤρθε ἡ ἀπάντησις καὶ μᾶς διαθέτουν δωρεάν αὐτοκίνητο, τὸ ὁποῖο ἡ κοινότης θέτει στὴν διάθεσιν τοῦ ἱερέως γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται εὐκόλα στὸ ἔργο του.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «κοινοτικὴν» δραστηριότητα, ἐπειδὴ ἀπὸ καιρὸ πῆξήθησαν οἱ ἀνάγκαι, ἱδρυθῆ ἀνεπίσημα καὶ ὁ «Ἑλληνορθόδοξος σύλλογος νέων Νυρεμβέργης»-ὁ Ἄπ. Παῦλος, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ εὐέλκτος καὶ δρᾷ... ἀστραπιαίως παντοῦ. Στὸ νοσοκομεῖο καὶ στὶς δημόσιαις ὑπηρεσίαις ὅλες ὑπάρχουν τὰ τηλεφῶνα μελῶν τοῦ συλλόγου νέων, πού σὲ περίπτωσι ἀνάγκης, εἰδοποιοῦνται ἀμέσως. Π. χ. σήμερα-22.11.61-εἴχαμε τρεῖς περιπτώσεις. Ἐνὰ μέλος παρελήφθη προῖ-προῖ ἀπὸ αστυνομικὸ αὐτοκίνητο καὶ παρεκλήθη νὰ τακτοποιήσῃ τὴν ὑπόθεσιν Ἐλληνος ἐργάτου τοῦ ὁποῖου ἔκλεψαν 70 μάρκα. Ἄλλο μέλος πήγε σὲ μιὰ πόλιν 17 χιλ. βορείως τῆς Νυρεμβέργης νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν εἰσαγωγή σὲ νοσοκομεῖο Ἑλληνίδος ἐργατοῦ. Ἐνὰ τρίτο μέλος ἐκλήθη στὸ ἐδῶ νοσοκομεῖο, στὸ ὁποῖο ὁ σύλλογος νέων πραγματοποιεῖ 15-20 ἐπισκέψεις ἑβδομαδιαίως.

Ὁ Σύλλογος νέων ὁργανώνει τόν, διὰ πούλμαν, ἐκκλησιασμὸν τῶν ἐργατῶν πού μένουν μακριά. Μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησία πραγματοποιεῖται ἐπισκέψις στὰ ἀξιοθέατα τῆς πόλεως. Ἀκόμη ὁργάνωσε ἐκδρομὴν στὴν Ἑλλάδα μὲ πολὺ ἡλατωμένα εἰσιτήρια.

Σὲ προσεχῆς γράμμα θὰ σᾶς γράψω τὰ τῆς λειτουργίας τῆς βιβλιοθήκης καὶ γιὰ τὶς ἐπισκέψεις στοὺς τόπους τῆς ἐργασίας...».

Εἶναι τόσο εὐγλωττῆ ἡ ἐπιστολὴ γιὰ τὸ τί μπορεί νὰ κάνῃ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ὥστε περιττεῖται κάθε δικό μου σχόλιο.

Μετὰ τιμῆς

Ι. Κ. Π.

★

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Κύριε Διευθυντά

Ἐδιάβασα μὲ προσοχὴ τὸ μελέτημα τοῦ κ. Χρ. Γιανναρά γύρω ἀπὸ τὸν Καζαντζάκη καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὸ ἀντιμετωπίζει στὸ ἔργο του.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς γιὰ τὸν Καζαντζάκη πολλὰ γράφτηκαν μὲ τὸν θάνατό του καὶ πολλὰ γράφονται καὶ θὰ γραφοῦν ἀκόμα.

Ἐχω τὴ γνώμη πὼς ἀκόμη ὁ Καζαντζάκης δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι «σημειῶν ἀντιλεγόμενον». Θὰ χρειασθῇ κ' ἄλλο χρονικὸ διάστημα, ὥσπου νὰ ἡρεμήσουν τὰ πνεύματα, νὰ λείψῃ αὐτὸς ὁ ὑπέροχος καὶ ὑπεροβολικὸς θαυμασμός, ὅπως καὶ ὁ στείριος καὶ ἄγονος καὶ σὲ πολλὰ σημεία ἀδίκος φανατισμός. Μόνο τότε θὰ γίνῃ μορετὸ νὰ κριθῇ ὁ Καζαντζάκης ψυχραῖμα καὶ γιὰ τοῦτο δίκαια καὶ ἀντικειμενικά, γιὰ νὰ πάρῃ ἔτσι τὴ θέσιν πού τοῦ ἀνήκει μέσα στὸ χῶρο τῆς νεοελληνικῆς γραμματολογίας, μ' ὅλα τὰ θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ στοιχεῖα τῆς παρουσίας του.

Ἐγραψε κάποιος ὅτι ὁ Καζαντζάκης ἦταν «ἡ πιὸ βαθεῖα θρησκευομένη συνειδησις τῶν νεώτερον χρόνων, πού διφυοῦσε γιὰ ἀγιότητα» καὶ ἄλλος πὼς ἦταν «ὁ μεγαλύτερος χριστιανὸς πού φάνηκε ποτέ». Πρόκειται γιὰ γνώμεις ἀσφαλῶς, πού δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν σὰν ἀντικειμενικὴ ἔρευνα. Γιατί ἡ ἀγιότης ὑπάρχει μόνο κοντὰ στὸ Θεό. Καὶ ὅταν ἐσὺ χλευάζῃς (καὶ κατὰ τέτοιο χυδαῖο τρόπο) αὐτὸν τὸν Θεό, δὲν μπορείς νὰ πῆς ὅτι διψᾷς γιὰ ἀγιότητα!

Ὅταν ἀναδιφήσῃ κανεῖς, μὲ προσοχὴ καὶ σεβασμό, ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Καζαντζάκη θὰ τὸ διαπιστώσῃς μόνος του. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκολουθῆσῃ τὴ «μέθοδο τῶν ἀποσπασμάτων», ὅπως διατείνονται οἱ θαυμαστές του. Τὸ πνεῦμα τῆς ὄλης δημιουργίας του εἶναι φανερό καὶ βγαίνει ἀβίαστο τὸ συμπέρασμα: Ὁ Καζαντζάκης εἶναι ἰδρυτὴς δικῆς τῆς θρησκείας. Τοῦτο διαπιστώνουν καὶ εἰδικοί ξένοι μελετητές.

Ὀνομαστὸς Ἑλληνας λόγιος ἔγραψε λίγες ἡμέρες μετὰ τὸν θάνατό του ἐν λόγῳ συγγραφέα ὅτι ὁ Καζαντζάκης εἶναι «περισσότερο ἱδρυτὴς θρησκείας καὶ λιγώτερο λογοτέχνης».

Στὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ ὁ Καζαντζάκης δὲν πάτησε μόνο πάνω στ' ἀχνάρια τῆς γερμανικῆς

ἐξελικτικῆς θεολογίας, ὅπως πολὺ ὠραία ἀναλύει ὁ κ. Γιανναράς.

Ἔχει βαθύτατα ἐπηρεαστῆ καὶ ἀπὸ τῆ βουδικῆ θρησκείας.

Ταξιδεμένος στοὺς τόπους, πού κυριαρχεῖ ὁ βουδισμός, γνώρισε ἀπὸ κοντὰ τῆ φιλοσοφία του καὶ φαίνεται πὼς ἄγγιξε γιὰ καλὰ τὴν ψυχὴ του καὶ τὸν συγκίνησε. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποκαλεῖ τὸν Βούδα δάσκαλό του καὶ συχνὰ γράφει γιὰ τῆ «βουδικῆ συμπόνοια, πού τὸν κυριεψε».

Στὸν Ἀλέξη Ζορμπά τὸ ὁμολογεῖ καθαρά: «Διάβασα τὸ «διάλογο Βούδα καὶ βοσκῶν», πού τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια γέμιζε τὸ στήθος μου εἰρήνη κα' ἀσφάλεια».

Ὁ Καζαντζάκης λοιπὸν ὑπῆρξε ἰδρυτῆς δι-κῆς του θρησκείας ἂν μπορῆ βέβαια νὰ ὀνομασθῆ θρησκεία αὐτὸ τὸ ποιηλόμορφο καὶ ποιητικὸν συνονθύλευμα ἀπὸ βουδικές, μωαμεθανικές, μυθολογικές, ὕλιστικὲς ἰδέες. Καὶ τῆ θρησκεία αὐτῆ πάσχιζε νὰ τῆ στηρίξῃ στὰ πόδια της μὲ τῆ δύναμι τοῦ λόγου του. Δὲν τὸ κατώρθωσε ὅμως, ὅπως περιέμενε καὶ ἤλπιζε. Καὶ ἔφυγε μὲ αὐτὸ τὸ παράπονο.

Τὸ πέρασμά του ἦταν πέρασμα ἐνὸς νέου Ἰουλιανοῦ.

ΓΕΩΡΓ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΛΑΣ

★

«ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ»

Κύριε Διευθυντά

Εἰς τὸ φύλλον τῆς 31)12)61 τῆς ἐφημερίδος «Ἀκρόπολις» ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ μεγάλα γεγονότα» εἰς τὰς παρατιθεμένους φωτογραφίας τῶν διαφόρων ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων προσώπων πού συνοδεύουν τὰ γεγονότα παρέρτηρα τὴν παράλληλον παράθεσιν τῆς φωτογραφίας ἐνὸς Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ μᾶς ἠθοποιῶ τοῦ διεθνοῦς κινήματογράφου, ἤδη νεκρῶς, διασώμου διὰ τὰ σκάνδαλα καὶ τὸν ἀκόλαστον βίον της κατὰ τρόπον λίαν ἀσεβῆ.

Ἡ φωτογραφία συνοδεύεται μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπεξήγησιν «1 νέος Ἁγιος ἔγινε, 1 ἀστέρι ἔοθεσε». Καὶ ὁ μὲν Ἁγιος εἶναι ὁ Ἁγιος Νεκτάριος, τὸ δὲ ἀστέρι εἶναι ἡ περίφημος ἠθοποιὸς Μπελίττα Δῆ, ἀφορισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸν σκανδαλώδη βίον της. Ὅπως γίνεται ἡ τοποθέτησις καὶ ἡ ἐπεξήγησις φαίνεται ὡς ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ οὐδέμια διαφορὰ μεταξὺ Ἁγίου καὶ βεβήλου. Εἶναι ἀστοχος καὶ ἀσεβῆς ἡ τοποθέτησις τῆς φωτογραφίας τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, καθ' ὃν τρόπον ἔχει τεθῆ δίπλα εἰς μίαν κοινὴν γυναικα. Ὅταν πρὸ καιροῦ μία ἐβδομαδιαία Ἀθηναϊκῆ ἐφημερὶς εἶχε δημοσιεύσει φωτογραφίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εὐλογοῦντος καὶ ὀλίγον ὑπερθεν καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ φωτογραφίαν ἠθοποιῶ τοῦ κινήματογράφου, ἡ... Δυτικῆ Ἐκκλησία θεο-

ρήσασα τοῦτο ὡς προσβολὴν καὶ ὀρθῶς ἐνεργήσασα διὰ τῶν ἐνταῦθα ἐκπροσώπων της ἐξήτησε κατόπιν διαθήματος πρὸς τὴν ἐν λόγῳ ἐφημερίδα τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἀπρεπείας ταύτης, ἀναγκάσασα τοὺς ἐκδότας αὐτῆς νὰ ζητήσουν ἐπισήμως ἀπὸ τῶν στηλῶν της συγγνώμην διὰ τὴν ἀπρεπείαν της. Προκειμένου περὶ ἐνὸς ἀνεγνωρισμένου Ἁγίου ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ στάσις τοῦ Ὁρθοδόξου τύπου πρέπει νὰ εἶναι λίαν προσεκτικῆ. Ποίαν θέσιν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἓνας ἀδάμας τῆς Ὁρθοδοξίας, ἓνα εὐώδες ἄνθος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς Ἁγιότητος, ἓνα πραγματικὸν πνευματικὸν φωτεινὸν μετέωρον, μὲ ἓνα γύναιον μηδαιμνῆς ἠθικῆς ὑποστάθμης ὀνομαζόμενον κατ' εὐφημισμὸν «ἀστέρι», τοῦ ὁποίου ἡ ἐσθεσμένη λάμψις ὀδηγεῖ εἰς τὰς ἀβύσσους τῆς διαφθορᾶς τοὺς ὁπαδοὺς του; Μία τοιαύτη τοποθέτησις τῶν πνευματικῶν μας ἀξιών θὰ ἐσήμαινε τὸν πνευματικὸν θάνατον τῆς φυλῆς, διότι τότε ποία θὰ ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ ἐλευθέρου κόσμου εἰς τὴν τοποθέτησιν ἐνώπιον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προβλήματος;

Εἶναι ἀπαράδεκτον διὰ τὸν Ὁρθόδοξον λαὸν αἱ ἐφημερίδες νὰ εἶναι γεμάτες ἀπὸ ὀλοσέλιδες περιγραφῆς ὀργίων ἀποτυχημένων ἀνθρώπων καὶ ἀισχροτήτων διαφθορᾶς, καθ' ἣν στιγμὴν γεγονότα ἠθικῆς καὶ κοινω-νικῆς σημασίας περιγράφονται μὲ ὀλίγας λέξεις σὲ ὀλίγας γραμμάς. Ἡ δημοσιογραφία ἔχει σκοπὸν πολὺ ὑψηλότερον καὶ ἀποστολὴν πολὺ εὐγενεστέραν. Σκοπὸν ἔχει νὰ ποδηγετήσῃ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ διῆ τὴν νεότητα πρὸς τὸν ὀρθὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἀνοίξῃ εὐρείας τὰς λεωφόρους τῆς ἀληθοῦς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὄχι νὰ ῥίπτῃ εἰς τὰ δυσώδη τενάγη τῆς ἀκολασίας καὶ τοὺς βάλτους τῆς παρανομίας τοὺς ἀναγνώστας.

Στῶμεν καλῶς πρὶν νὰ εἶναι ἀργά. Ἡ νεότης θὰ εἶναι ἀνεύθυνος διὰ τὴν δημιουργηθῆσομένην κατάστασιν. Ἡ εὐθύνη θὰ βαρύνῃ ἐξ ὀλοκληροῦ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀναλάβῃ τὴν δια-παιδαγωγίαν καὶ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ, παραμελοῦν ὅμως τὸ ἑαυτῶν καθήκον.

Μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάτης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ

Ἱερῶς

★

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΙΟ ΚΑΙ Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ

Κύριε, Διευθυντά,

Ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς τῆς ὑπαίθρου-ἰδία δὲ τῆς ἀκριτικῆς, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ Ἑλλη-νικὸ χωριὸν καὶ ἡ ἀπεριόριστος ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα μὲ ὅθει εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐσωκλειστοῦ ἐπιστολῆς μὲ τὴν θερμότητην παράλληλον ὅπως τὴν δημοσιεύση

τε διότι, οὕτω, θά μᾶς συνδράμητε γενναίως εἰς τὴν ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν καὶ τὸ βαρὺ, ἀλλ' ἱερὸν ἔργον, πὺν ἀνελάβομεν, τὴν δημιουργίαν δανειστικῆς βιβλιοθήκης εἰς τὸ σχολεῖον μας, ἥτις θά ἀποβῆ τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἀνάδου τοῦ χωρίου καὶ θά καταστῇ τὸ σχολεῖον ὁ τ η λ α υ γ ῆ ς φ ἄ ρ ο ς π ο ὗ θά ἐκπέμψῃ τὰς πνευματικὰς ἀκτῖνας καὶ πέραν τῶν συνόρων.

Ἐπιπρὸς εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον Καρυδιάς-Κομοτινῆς ἀπὸ τὸ 1955. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν κυμαίνεται γύρω στοὺς 50. Τὸ δὲ χωριὸν ἔχει κατοίκους περὶ τοὺς 400. Εἶναι ὅλοι πρόσφυγες.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαφῆς τὸ ἀγάπησα καὶ ἔθεσα ὡς σκοπὸν νὰ δημιουργήσω ἕνα πραγματικὸ ἑλληνικὸ χωριό. Δὲν εἶναι ὑπερβολή. Πονῶ διὰ τὸ ἑλληνικὸ χωριὸν καὶ ἔχω σάν σκοπὸ μου τὴν βοήθεια τοῦ Ἑλληνα ἀγρότη, διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς ζωῆς του, τῶν ὄρων διαβιώσεώς του καὶ τῶν συνθηκῶν ἐργασίας του. Ἐργάζομαι τὸν τίμιον ἀγῶνα, χωρὶς νὰ φείδωμαι κόπων, στερεώσεων καὶ θυσιῶν, οὐδὲ νὰ ἀναμένω οἰανδήποτε ἀμοιβήν. Ἀπλῶς ἐκτελῶ τὸ καθήκον μου. Μοναδική μου ἐπιθυμία νὰ δημιουργήσω ἕνα πραγματικὸ ἑλληνικὸ, ἀγροτικὸ χωριό... Ἡ θέσις ἐδῶ πὺν βρίσκεται, τὸ ἐπιβάλλει... Δι' αὐτὸ, παράλληλα μὲ τὰς ἄλλας ἐνεργείας καὶ φροντίδας καταβάλλομεν προσπάθειαν νὰ δημιουργήσωμεν δανειστικὴν βιβλιοθήκην, ἥτις θά μᾶς παρέχῃ συνεχῶς ἐφόδια.

Μὲ τὰ πρῶτα βιβλία πὺν πήραμε ἀπὸ πολλοὺς εὐγενεῖς Ἑλληνας ἤρχισε ἡ λειτουργία τῆς δανειστικῆς καὶ βιβλιοθήκης μὲ λίαν ἰκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Εἶναι πραγματικὰ πολλὰ ὁμορφα νὰ βλέπῃ κανεὶς γονεῖς καὶ παιδιὰ σκαμμένους ἐπάνω ἀπὸ βιβλία πὺν μιλῶν διὰ τὴν ἀλήθειαν, τὸν Χριστόν, τὴν Πατρίδα, παραδόσεις, ἱστορίαν, γεωργίαν κλπ.

Νά, λοιπόν, διατὶ ὑποβάλλω τὴν θερμοτάτην παράκλησιν διὰ τὴν συμβολήν καὶ συμπαράστασίν σας εἰς τὸ ἔργον τοῦτο.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Σχολείου

ΜΙΧΑΗΛ ΕΣΤ. ΝΑΣΤΟΣ

Δημοδιδάσκαλος

Η ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΡΥΔΙΑΣ-ΚΟΜΟΤΙΝΗΣ

Κύριε Διευθυντά

Μὲ μῦρια συναίσθημα χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης ἐκφράζομεν καὶ δημοσίως τὰς θερμὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν βαθειάν μας εὐγνωμοσύνην πρὸς ἅπαντας τοὺς ὀποσδήποτε συντέλεσαν κατὰ τὰ δύο προηγούμενα σχολικὰ ἔτη εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς δανειστικῆς βιβλιοθή-

κης τοῦ σχολείου μας διὰ τῆς δωρεάν ἀποστολῆς βιβλίων καὶ χρημάτων. Οὕτως, ὅπως ἀδαπάνως, ἐπετελέσθη τόσον μέγα καὶ σπουδαῖον ἔργον, ὥστε οἱ μικροὶ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας τόσον, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας, νὰ δύνανται νὰ πλουτίζουσιν τὰς γνώσεις των μὲ τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη τῆς Φυλῆς καὶ τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμόν.

Ἡ δῖνα γιὰ μάθησι τῶν κατοίκων τοῦ ἀκριτικοῦ μας χωριοῦ διαφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς κινήσεως τῆς λειτουργίας τῆς δανειστικῆς μας βιβλιοθήκης, καθ' ἣν ὁ ἀῖξ. ἀριθμὸς κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1959-60 ἀνῆλθεν εἰς 1003 καὶ κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1960-61 ἐφθάσεν εἰς 1100!!!

Μὲ τὴν ἀνατολήν τοῦ 1962 ἀπευθύνομεν καὶ πάλιν ἑκκλησίην πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἑλληνας, ὅπως καὶ κατὰ τὸ ἀνατεῖλαν ἔτος ἐνισχύσωσι τὴν προσπάθειάν μας καὶ ἐξακολούθησῃ τὴν δωρεάν ἀποστολῆς βιβλίων (Ἑλληνικά-Χριστιανικά-Κοινωνικά-Ἱστορικά-Παιδικά-Γεωργικά-Ἀγροτικά κλπ.) ἡ χρημάτων, προτιμότερον, διότι, ἔτσι θά προμηθευθῶμεν βιβλία πὺν δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην μας, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθῇ τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον πὺν ἀνελάβομεν, τὴν δημιουργίαν δανειστικῆς βιβλιοθήκης εἰς τὸ σχολεῖον μας, ἡ ὁποία θέλει πολὺ βοήθησιν τὸ ἔργον τοῦ σχολείου, διὰ νὰ ἀνυψωθῇ τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων καὶ προσδεύσῃ τὸ χωριὸν μας.

Ὅποιοι φιλέουσιν λαγχοὶ Ἑλληνας θέλουν καὶ ἀγαποῦν τὰ Ἑλληνόπουλα πὺν εὐρίσκονται ἐδῶ ἐπάνω στὰ ἀκριτικὰ Ἰσοκράτικὰ κάσπεδα τῆς φιλιτίας μας πατρίδος, μωροὺν νὰ στείλουν ἕνα δεμά μὲ βιβλία ἢ νὰ ταχυδρομήσουν χρήματα εἰς τὴν Διεύθυνσιν: Μιχαὴλ Σωτ. Νάστον, Διευθυντὴν Δημοτικοῦ Σχολείου Καρυδιάς-Κομοτινῆς, καὶ νὰ εἰσθε βέβαιοι ὅτι καὶ ἡ μέλλουσα γενεὰ θά σᾶς εὐγνωμονῇ!!!

Διατελοῦμεν μετ' εὐγνωμοσύνης
Ὁ Διδάσκαλος καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Δημοτικοῦ
Σχολείου Καρυδιάς-Κομοτινῆς

ΜΙΧΑΗΛ ΕΣΤ. ΝΑΣΤΟΣ

Δημοδιδάσκαλος

ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΙ ΚΑΙ ΠΗΔΗΜΑ

Ἀξιοτίμη κύριε Διευθυντά

Εἶμαι ἕνας ἀδιόριστος θεολόγος μὲ ὅλη τὴν ἀβεβαιότητα καὶ ἀνασφάλεια καὶ ἀγωνία πὺν κρύβει ὁ ὄρος. «Ἀδιόριστος θεολόγος», ἀρχίζει νὰ μοιάξῃ λίγο μὲ οἶκτο, μὲ λύπησι καὶ μὲ κᾶτι σάν ἀνεξήγητη ντροπή! Ἀντιδρώντας σ' αὐτὴ τὴν ντροπὴν καὶ ξεκινώντας ἀπὸ ἕνα αἰσθημα εὐθύνης σᾶς στέλνω τίς παρακάτω σκέψεις μου σάν μιά ἐγχείρησι σὸ θεολογικὸ κορμὶ μας, χωρὶς, φυσικά, νὰ φιλοδοξῶ τὸν ὄλο τοῦ χειροῦργου-ἱατροῦ.

Ἄναρωτιέμαι συχνά: ἀπὸ τοὺς ὑπερχίλιους

ἐμᾶς, πόσο πήγαμε στήν Θεολογία ἀπό ἓνα ἐσώτερο πάθος; Καί τὸ ἐρώτημα, καυτὸ καὶ ἡ ἀπάντησι ὀδυνηρῆ: λίγοι, ἐλάχιστοι.

Νὰ τὸ ὁμολογήσουμε: Ἡ Θεολογία ἔτσι ὅπως εἶναι—ἔτσι πὺν κατήντησε μᾶλλον—εἶναι μὰ ἀπὸ τίς εὐκολώτερες καὶ προχειρότερες ἐπιστῆμες. Καὶ ἡ εὐκολία καὶ προχειρότητα αὐτῆ τράβηξε πολλοὺς ἀπὸ μᾶς ἀνεμεμάτιστους—ὑποψήφιους ταυτόχρονα καὶ Νομικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς καὶ Παντείου!

Ὅταν τὸ καταλάβαμε, κ' ἂν τὸ καταλάβαμε, ἦταν ἀργά· δὲν ἔχει κανεὶς τὸν ἥρωισμό νὰ γυρίσῃ πίσω. Κι' ἔτσι ἡ Θεολογία μᾶς ἔχασε τὴν ἔννοια τῆς σταδιοδρομίας ἔγινε μὰ συμβατικότητα, μὰ τυχαία λύσι στὸ αἰνιγματικὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς.

Πολλοὶ ἀκόμα ξεκίνησαν μ' ἓνα ἐνθουσιασμό—ἓνα παιδιαστικό ἐνθουσιασμό—καὶ πῆραν τὸν ἐνθουσιασμό αὐτὸ γιὰ «κλήσι», τὸν ἑαυτὸ τους «κλητὸ» καί... λίγο «ἐκλεκτό»! Στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ κατὰ τόπους πνευματικοὶ ἔκαμαν ἐγκληματικά σφάλματα καὶ αὐτὸ δὲν θὰ τοὺς τὸ συγχωρήσουμε ποτέ. Γιατί ἓνας ἐνθουσιασμός καί, πολλὰς φορῆς, ἓνας ἀρρωστημένος ἐνθουσιασμός, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι φωνὴ Οὐρανοῦ. Ἔτσι ἀπὸ τὰ λάθη αὐτὰ πολλοὶ βγήκαν κούτσουραμένοι, σημαδεμένοι, ἀνάπηροι στὸ κορμὶ καὶ στὸ πνεῦμα—χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ φταῖνε γιὰ κάτι τέτοιο.

Μερικοὺς ἀπὸ μᾶς βρέθηκαν ἄνθρωποι νὰ τοὺς βοηθήσουν ἂν θὰ ἐσπούδαζαν Θεολογία καὶ φτωχοὶ καθὼς ἦσαν οικονομικά, ἀδύνατοι ἠθικά, ἀσχημάτιστοι πνευματικά, ὑπολόγισαν περισσότερο στήν βοήθεια παρὰ στήν—ἀναμικὴ ἄλλωστε—φωνὴ τῆς καρδιάς τους.

Σὲ ὅλους μᾶς δὲ σχεδὸν παρουσιάστηκε ἡ Θεολογία ὡς μὰ βολετῆ, παχειὰ μικροαστικὴ ὑπόθεσι. Ὅλοι περιμέναμε αὐτὸ πὺν δὲν ἦλθε καὶ ἴσως ποτὲ νὰ μὴν ἔλθῃ καὶ καλύτερα νὰ μὴν ἔλθῃ: μὰ καλὴ κοινωνικὴ θέσι, καλὸ μισθό, ἔσοτό σπίτι...

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ προέλευσι μᾶς μὲ ὅλα τῆς τὰ λάθη, εἶναι ἡ αἰτία, νομίζω, τῆς δυσαρμονίας μᾶς, τῆς κακοδαμονίας μᾶς, τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τῆς ἀμβιβολίας μᾶς στήν ἀποστολή μᾶς (τί ἀποστολὴ ἄλλωστε νὰ ζητήσης ἀπὸ θεμελικὰ λαθεμένους ἀνθρώπους;)

Καὶ τώρα ὅλοι, οἱ ὑπερχίλιοι ἔμεψ, θρηνοῦμε κοιμωκραγικά γιὰ τὴν ἀδιοριστία μᾶς πὺν

ὅλα μᾶς λένε ὅτι θὰ κρατήσῃ γιὰ πολλὰ χρόνια.

Ὡμὰ νὰ ποῦμε τοῦτο: Ἀπὸ πούθενά μὴ περιμένουμε βοήθεια! Οἱ Κυβερνήσεις μὲ δαμονιακὸ παραλογισμό προγραμματίζουν «ἔργα» καὶ ἡ Διοικοῦσα Ἐκκλησία μᾶς ὑποψιάζεται γιὰ ἀνατρεπτικούς! Θὰ ἐπιβίωσουν πνευματικά, γιὰ ὕλικὴ ἐπιβίωσι οἱ καπάτσοι καὶ θρασεῖς θὰ εἶναι πὺν τυχεροί, θὰ ἐπιβίωσουν λοιπὸν πνευματικά ὅσοι κατορθώσουν νὰ κάμουν τὴν πνευματικὴν τους ἀνακατάταξι, τὸν ἐσωτερικὸν τους ἀνασχηματισμό ὅπως οἱ χριστιανοὶ καιροὶ τὸ ἐπιβάλλουν.

Καὶ ἐξηγοῦμαι: Οἱ παροικίες τοῦ ἐξωτερικοῦ ζητοῦν—καταζητοῦν εἰς τὴν κυριολεξίαν—νέους θεολόγους γιὰ νὰ περισώσουν ὅτι μπορεῖ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλληνορθόδοξὴ κληρονομία. Καὶ ἡ δραματικὴ ἐκκλήσις μένει χωρὶς ἀνταπόκρισι.

Ἡ Ἰδιωτικὴ Ἐκπαίδευσι μαστίζεται ἀπὸ ἐμπόρους καὶ ἀργυρομισθοὺς καὶ ἔμεψ ἀντὶ νὰ τὴν κυβερνήσουμε προσκολληθήκαμε ἀξιοθρήνητα ἐπάνω τῆς γιὰ τρεῖς ὄρες διδασκαλίας.

Ἐφημερίδα, κινηματογράφος, ραδιόφωνο, θέατρο, τραγοῦδι παντοδύναμα σύγχρονα μέσα ἐπαδράσεως σὲ ἀκεάενα κοινωνικά στρώματα μένουν ἀπὸ μᾶς ἀγνοημένα. Γιὰ τὴν τηλεόρασι, ἄς ποῦμε, πὺν σὲ λίγο θὰ εἰσβάλλῃ στὸ τόπο μᾶς κανεὶς δὲν εἶναι προετοιμασμένος νὰ πῆ ἓνα λόγο—ἐκτὸς φυσικά ἀπὸ ἀφορισμούς!

Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ μᾶς, ἐπανακτῶντας τὸ χαμένο ἐσωτερικὸν τους ἔδαφος, μπορέσουν νὰ ἀνασυναχτοῦν καί, ξεπερνῶντας τὸ χαράκωμα τῆς φτηνῆς ζωῆς τους, κατορθώσουν νὰ κάμουν τὸ πῆδημα—ἓνα salto mortale—ὅπως ταιριάζει στοὺς νέους καιροὺς, αὐτοὶ κ' ἂν τραγικά ἀποτύχουν κ' ἂν καοῦν, θὰ δικαιώσουν τὴν ὑπαρξί τους!

Οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοὶ ἄλλοι, θὰ βολοδέρουν με ἄδοξα, σιὰς μᾶλλον τῆς ἀνθρώπινης ράτσας, περιμένοντας «...ἓνα θάνατο κοινὸ καὶ θλιβερὸ πολὺ καὶ μὴ κηδεῖα... ὡς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων τίς κηδεῖες».

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν

Μετὰ τιμῆς

ΣΩΚΡ. ΝΙΚΑΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΘΕΑΤΡΟΥ

Με πολλὴν εὐχαρίστηση μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ πρῶτος διαγωνισμὸς γιὰ τὸ Ἐθνικὸ βραβεῖο Θεάτρου ἐσημείωσε σημαντικὴ ἐπιτυχία. Ὅχι μόνον διότι εἶχαν ὑποβληθῆ ὁ αὐτὸν ἀρκετὰ θεατρικὰ ἔργα (ἐνενηνταοκτώ), ἀλλὰ καὶ διότι κυρίως ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ ἡ Ἐπιτροπὴ ξεχώρισε καὶ ἐχαράκτηρισε ὡς «ἀξιόλογα» τὰ δεκαοκτώ, τὰ ὁποῖα—κατὰ τὴ γνώμη τῶν εἰσηγητῶν—«παρουσιάζουν, ἄλλα περισσότερον, ἄλλα ὀλιγώτερον, εἴτε ὑπολογίσιμα στοιχεῖα θεατρικῆς τέχνης, εἴτε ποιότητα λόγου, ἢ καὶ ἀμφότερα».

Καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ παίρνει μεγαλύτερη ἀκόμα σημασία ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῶν δεκαοκτῶ αὐτῶν ἔργων οἱ περισσότεροι εἶναι εἴτε ὀλίγελα ἄγνωστοι, εἴτε γνωστοὶ μὲν λογοτέχνες, ἀλλὰ πρωτοεμφανιζόμενοι θεατρικοὶ συγγραφεῖς. Καὶ τὸ πῶς σημαντικὸ: Στὴν ἔκθεσι τῶν εἰσηγητῶν γίνεται καὶ ἰδιαίτερη μνεῖα «ἐνὸς ἀγνωστοῦ νέου συγγραφέως, παρουσιάζοντος ἀξιοσημείωτον τάλαντον εἰς τὰ τρία ὑποβληθέντα μονόπρακτὰ του».

Χαρακτηριστικὸ ἐπίσης τῆς ἐπιτυχίας τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἡ τελικὴ ἐκλογή γιὰ τὴ βράβευσις ἐγίνε ἀνάμεσα σὲ τέσσερα ἔργα, καὶ ὅτι τὸ ἔργο πού βραβεύθηκε—τὸ «Ἡφαίστειο» τοῦ κ. Παντελεῆ Πρεβελάκη—ἐκθειάζεται στὴν εἰσηγήσει (δικαίως, ὅπως μᾶς ἐπιβάλλει νὰ πιστεύουμε ἢ ὅλη μέχρι τώρα λογοτεχνικὴ καὶ θεατρικὴ δημιουργία τοῦ ἐλλεικτοῦ συγγραφέως) μὲ ἰδιαίτερον θεομᾶ ἐγκώμια.

Ἡ συνολικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία τοῦ διαγωνισμοῦ, καταρρίπτοντας κατὰ τὸν πῶς θετικὸ τρόπο τὴν προκατάληψιν ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀξιόλογα ἑλληνικὰ θεατρικὰ ἔργα, ἀποκαλύπτει καὶ ἐπιβεβαιώνει ὅτι καὶ ἔργα ὑπάρχουν, καὶ συγγραφεῖς μὲ ἱκανότητα καὶ προπάντων νέοι μὲ βásiμες ἐλπίδες. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται τώρα πῶς ἐπακτικὰ ἢ ἀνάγκη ν' ἀξιοποιηθῆ ἀποτελεσματικώτερα ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς τόσο ἀπὸ τὸ Κράτος ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ Θέατρο (τὸ Ἐθνικὸ βέβαια πῶς πάντων) μὲ τὴν παρουσίαν στὴ Σκηνὴ ὅχι μόνον τοῦ βραβευμένου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἔργων τοῦ διαγωνισμοῦ, ὥστε ν' ἀναποκριθῆ πληρέστερα καὶ πλατύτερα στὸν δημοσιονομικὸ προορισμὸ του. Δὲν εἶναι ἄρα γε καιρὸς ν' ἀνασυσταθῆ καὶ νὰ λειτουργήσῃ συστηματικὰ ἢ Β' Σκηνὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, πού θὰ μπορούσε νὰ προσφέρῃ τόσο χρήσιμες καὶ γόνιμες γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸ ὑπηρεσίες;

ΜΙΑ ΣΟΒΑΡΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Μᾶς εἶχε δοθῆ καὶ ἄλλοτε ἡ εὐχάριστη εὐ-

καιρία νὰ ἐκφράσουμε τὴν ἰδιαίτερη ἐκτίμησίν μας γιὰ τὴν πολύμοχθη καὶ πολύτιμη ἐκδοσὴ τοῦ «Μεγάλου Ἑλληνικοῦ Βιογραφικοῦ Λεξικοῦ», πού τὸ διευθύνουν δύο ἐξαιρετοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ὁ Σπύρος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βοβολίνης, καὶ τὸ ἐκδίδει τὸ λαμπρὸ περιοδικὸ «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις». Οἱ τρεῖς πρῶτοι τόμοι, πού ἔχουμε τώρα μπροστὰ μας βιβλιοδετημένους, μᾶς δίδουν καὶ πάλι τὴν εὐκαιρία, μᾶς ἐπιβάλλουν μᾶλλον τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴν ὑποχρέωσι, ἔτσι καθὼς βλέπουμε συγκεντρωμένον τὸ περισπούδαστον περιεχόμενον τους καὶ παρουσιασμένον μὲ τόση ἐπιμέλεια, νὰ ἐκφράσουμε γιὰ μὴν ἀκόμα φορὰ τὴν ἱκανοποίησιν, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν θαυμασμὸ, πού προκαλεῖ μὴ τόσο σοβαρὴ πνευματικὴ προσφορὰ καὶ ἕνας τόσο μεγάλος πνευματικὸς καὶ ἐκδοτικὸς ἄθλος, πού εἶναι συγχρόνως καὶ μὴ σοβαρὴ καὶ γόνιμη συμβολὴ στὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδο τοῦ τόπου μας.

ΕΝΑ ΑΞΙΟΜΙΜΗΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ἐνα ἀξιόμιμητο παράδειγμα μᾶς ἤθε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον: Διακόσια καφενεῖα τοῦ Πόρτ-Σαΐδ θὰ μετατραποῦν σὲ «μορφωτικὰ κέντρα». Θὰ πλουτισθοῦν δηλαδὴ μὲ ραδιόφωνον καὶ τηλεόρασιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ κυρίως μὲ βιβλία, ὥστε νὰ γίνουν τόποι ἀληθινῆς ψυχαγωγίας τῶν κατοίκων, καὶ προπάντων τῶν συνουσιῶν.

Ἐμεῖς ἐδῶ ὑπερέχουμε, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὸν τρόπον ἐπιβλητικῶς, στὸν ἀριθμὸν τῶν καφενεῶν καὶ στὴν ἐκκωφαντικότητά των ραδιοφῶνων. Καὶ ἂν ἔχουμε καθυστερήσει στὴν ἐγκατάστασιν τηλεοράσεως, ἔχουμε πάντως καταπληκτικὴν ὑπεροχὴν στὴν ποσότητα τῶν ἐκδομένων βιβλίων.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχουμε τόσο μεγάλα καὶ σοβαρὰ πλεονεκτήματα, γιατί τάχα νὰ μὴ μετατρέψουμε κ' ἑμεῖς τὰ καφενεῖα μας σὲ «μορφωτικὰ κέντρα» κατὰ τὸ Αἰγυπτιακὸ ὑπόδειγμα; Ἀφοῦ κοινωτικῶς βιβλιοθήκες εἶναι τόσο δύσκολο νὰ γίνουν, καὶ ἀφοῦ οἱ σχολικαὶ βιβλιοθήκες καταρτιζόνται καὶ λειτουργοῦν ἀνεπαρκέστατα, γιατί νὰ μὴ ἐπιβάλλουμε—διὰ νόμου βέβαια—τὴν ἴδρυσιν βιβλιοθηκῶν στὰ καφενεῖα καὶ τὸν συνεχῆ ἐμπλουτισμὸν τους μὲ τὰ ὀλοένα ἐκδιδόμενα νέα βιβλία;

Θὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ μόνος τρόπος νὰ διατίθενται καὶ νὰ ἐξαντλοῦνται τὰ ἑλληνικὰ βιβλία. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι καὶ ὁ ἀποτελεσματικώτερος τρόπος νὰ συνθηθίσουμε τὸν καφενοβίον Ἑλληνα, μαζὶ μὲ τὴν καθιερωμένη τζαμπατζίδικη ἐφημερίδα, νὰ διαβάξῃ τζάμπα καὶ τὸ βιβλίον.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΓΕΝΙΑ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς εἶναι πρόβλημα ἰδεολογικῆς ἀγνότητος καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ δασκάλου. Ἡ διδασκαλία καρποφορεῖ, ὅταν ἀρδεύεται ἀπὸ τὸ περίσσειμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς καὶ ὄχι ὅταν ἐφοδιάζεται μὲ τόντους. Τὸ Εὐαγγέλιο δὲν ἐρχεται πᾶ νὰ μᾶς ἀποκομίση, ἀλλὰ νὰ μᾶς ἀφύπνιση μπρὸς στὴν σύγχρονη πραγματικότητα. Τὸ μήνυμα τοῦ οὐρανοῦ εἶναι ἔγερσις ἀπὸ τὸ λήθαργο καὶ ψηλάφησις τῆς ἀλήθειας. Ἄν τὸ Εὐαγγέλιο δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς μεταδώσῃ αἴσθημα βαθύτατον πόνου γιὰ τὴν πτώσι καὶ κατὰξί τοῦ ἀνθρώπου στὴ κατηγορία τῶν «ἀνθρωποειδῶν», ἂν δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ ἔφεσι καὶ λαχτάρα γιὰ ἀνάτασι καὶ ἐξύψωσι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῆς κοινωνίας, μάταια τὸ πιστεύομε.

Τὸ σχολεῖο θὰ μᾶς ἐπειθε ὅτι φτιάχνει ἀνθρώπους, ἂν οἱ ἀπόφοιτοι εἶχαν αἴσθημα πόνου γιὰ τὴν παρανομίαν τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, ἂν εἶχαν ἐπίγνωσι τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, ἂν υπέρεσαν γιὰ τὴν μεταναστευτικὴ αἰμορραγία, ἂν ἠσθάνοντο ἔντονο πόθο γιὰ θεορραψία τοῦ κακοῦ. Ἄλλὰ τέτοιους ἀπόφοιτους μόνο στὴν φαντασία μου τοὺς συνήτησα, ἄρα ὅσα λέγονται περὶ ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶναι βόλια ἔξω ἀπὸ τὸν στόχο καὶ εὐχρηστικὰ γιὰ κατασίγασι τῆς ἐπαναστατημένης μας συνειδήσεως.

Ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τοῦ Εὐαγγελίου δὲν εἶναι ἀλάτι περισώσεως τῆς σαπίλας, ἀλλὰ ἐπαναστατικὴ πορεία πρὸς ψυχικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνανέωσι μὲ κριτήρια τὴν εὐλακρῖνειαν, τὴν ἀγάπην, τὴν συνέπειαν καὶ τὴ σοφίαν. Πάει ἡ ἐποχὴ τῶν «θαυματοποιῶν» καὶ τὸν ταχυδακτυλοερῶν τῶρα ἡ δέχσομαι τίς ἀξίεις τοῦ πνεύματος ὡς οὐσίεις βίου ἢ τίς ἀπορρίπτεις. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύσις.

Μ' ἄρεσε πολὺ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἰ. Μαρκαντώνη «Ἡ σχέσις μεταξὺ ἐπιδόσεως ἐν τῷ γυμνασίῳ καὶ ἐξελέξεως ἐν τῷ βίῳ». Εἶναι πρωτότυπον σὺν εἶδος του. Διότι κανεὶς στὴν Ἑλλάδα δὲν σκέφθηκε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἐξέλιξι τῶν νέων μετὰ τὴν ἀποφοίτησί τους ἀπὸ τὸ γυμνάσιον. Τὰ ἐρωτήματα εἶναι ἐνδιαφέροντα:

Οἱ ἀδύνατοι μαθηταὶ ἀληθινὰ δὲν ἐπιτυγχάνουν στὴ ζωὴ τους καὶ οἱ ἀριστοὶ εἶναι πάντα ἀριστοὶ; Ἡ ἔρευνα εἶναι ἐπιστημονικώτατη, ὁ ἐλεγχος καὶ ἡ κατὰξίς τῶν στοιχείων συστηματικὸς, τὰ πορίσματα διαφωτιστικὰ. Σπάνια συναντᾷς τόσο ἐπιστημονικὰ κατωχρωμένῃ διατριβῇ. Εὐχαρίστως λοιπὸν τὴν συνιστῶ τοῖς ἐκπαιδευτικῶν μας.

★

«Ἐπηρετήσεν ὡς καθηγητῆς ὁ κ. Καραμούζης εἰς τὸ παλαιὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον. Προήχθη κατόπιν εἰς καθηγητὴν γυμνασίου, ἔγινε γυμνασιάρχης, εἰργασθὴ μὲ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἀληθινὰ ἑλληνοχριστιανικὴν μόρφωσιν χιλιάδων μαθητῶν. Ἐπονοῦσεν ὁμῶς ἡ καρδιά του, ὅταν ἔβλεπε τὰ στενόχωρα, τὰ ἀθυγιεινὰ καὶ ἀκατάλληλα ἐκπαιδευτήρια, εἰς τὰ ὅποια συνωστίζοντο οἱ μαθηταί. Εὐγενὲς ὄνειρον καὶ θερμὸς πόθος του ἦτο, νὰ τὸν ἠξίωσεν ὁ Θεὸς νὰ κτίσῃ ἕνα γυμνάσιον εἰς τὴν πατρίδα του, τὸν Ἀστακόν. Ἐκαμε λοιπὸν οἰκονομίαν καθ' ὅλα τὰ ὑπὲρ τριανταπέντε χρόνια τῆς υπηρεσίας του. Εἰς αὐτὰς προσέθεσε τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, πὺρ ἐπῆρε ὡς συνταξιούχος καὶ ὅσα ἄλλα ἔλαβε ἀπὸ τὸ Ταμεῖον Πρόνοιας Δ. Ὑ. καὶ τὰ διέθεσεν ὅλα διὰ τὴν ἀνάγεσιν διδασκαλῆος. Κατέβαλε καὶ ὅσας ἄλλας προσαρθείας ἠμποροῦσε, ἐπεστάτηεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ ἰδοὺ ὅτι τὸ ὠραῖον διδασκῆριον, ἔτοιμον, συγχρονισμένον, φωτόλουστον καὶ ὑγιεινόν, μὲ εὐρύχωρον καὶ μεγάλῃν αὐλὴν ἤνοιξε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὰς πύλας του, διὰ νὰ δεχθῇ τοὺς ἐνθουσιῶντας μαθητάς».

Φαίνεται λίγο ἀπάθην ἡ πληροφορία αὕτη καὶ ὁμῶς εἶναι ἀληθινή. Τὴν διάβασα στὴ «Ζωὴ» τοῦ τέλους Δεκεμβρίου.

Καὶ ἡ ἐκκλησίαι συνεχίζεται. Σὲ προῖν ἡ ἐφημερίδα διάβασα ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς ἐνὸς ἱερέως τοῦ ἀκριτικοῦ χωριοῦ «Εὐκαρπίας», ὁ ὁποῖος εἰς ἔνδειξι εὐγνωμοσύνης γιὰ τὰ χρήματα πὺρ ἔλαβε ἀπὸ Ἀθηναίους σὺν παρελθόν καὶ ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ, ἔστειλε δέματα γιὰ τοὺς πλημμυροπαθεῖς τῆς τελευταίας καταγίδος στὴν Ἀθήνα.

★

«Μὲ μεγάλην μας λύτην πληροφορηθήκαμε πρὸ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐφημερίδας καὶ τὸ ραδιόφωνο τῆ συμφορὰ πὸν ἐπληξε τοὺς ἀδελφοὺς Ἀθηναίους καὶ Πειραιώτες μὲ τὶς πλημμύρες. Σκεφθήκαμε πὸς θὰ μπορούσαμε νὰ ἔλθωμε καὶ μεῖς ἀρωγοί. Τὰ παιδιά τοῦ Κατηχητικοῦ σχολείου μας μὲ δική τους πρωτοβουλία συνέλεξαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ μας ἰματισμό, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ ἐταχυδρομήσα σήμερα, γὰ νὰ τὰ πάρετε καὶ νὰ τὰ δώσετε κατὰ τῆ βουλήσ σας σὲ πλημμυροπαθεῖς... Μετὰ τμηῆς ὁ ἱερεὺς Νικ. Οἰκονομάκης».

Μετὰ τῆς δύο αὐτῆς ἀναγνώσεις σκέφθηκα πὸς μπορῶ νὰ μειώσω τὴν ἀπογοήτευσί μου καὶ νὰ δώσω ἐλπίδες ἐπιβιώσεως στὸν πολιτισμό.

★

Φίλος ἐκπαιδευτικὸς μοῦ ἀνέφερε τὴν περίπτωσι μαθητοῦ του, πὸν ἦτο ὑπερβολικὰ ἄτακτος μέσα κ' ἔξω ἀπὸ τὴν τάξι. Οὔτε οἱ συνστάσεις οὔτε ἡ προσέλευσις τῆς φιλοτιμίας οὔτε οἱ ἀπειλῆς καὶ οἱ ποινῆς συντέλεσαν στὴν βελτίωσι.

Χαρακτηριστικὸ ἦταν τὸ περιστατικὸ, πὸν ὁ καθηγητῆς ἐκάλεσε ἰδιαίτερος τὸν μαθητῆ, κουνέντιασαν πάνω στὸ θέμα τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς καλῆς διαγωγῆς καὶ ὁ μαθητῆς μὲ βουκομένα μάτια διαβεβαίωσε τὸν καθηγητῆ του ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ ἦτο ὑπάκουος καὶ πειθαρχικός. Ὅμως τὴν ἀμέσως ἐπομένη ἡμέρα ἤρχετο ἡ καταγγελία ὅτι μέσα στὸ αὐτοκίνητο

ὁ ἴδιος μαθητῆς ἔσχισε σὲ διαπληκτισμὸ τὸ ὑποκάμισο ἄλλου παιδιοῦ. Πάνε οἱ ὑποσχέσεις, ξεχάσθηκαν τὰ δάκρυα.

Στὴν ἀπόγνωσί του ὁ φίλος ἐκπαιδευτικὸς στράφηκε στὴν ἐρευνα τῆς οἰκογενειακῆς ἱστορίας τοῦ παιδιοῦ. Οἰκονομικὴ κάμψις στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ πατέρα, ἀντίθεσις του μὲ τὴ σύζυγο μὲ συνέπεια πρόσφατο διαζύγιο. Τὸ παιδι ζοῦσε ἔντονα τὴν οἰκογενειακὴ δυσαρμονία πὸν μαλὸ γιὰ καλὴ συμπεριφορὰ καὶ πειθαρχία!

Ἔτσι, σκέφθηκα πὸς ἡ συνέπεια πρὸς ὀρισμένες ἀρχῆς εἶναι ἀρετὴ θεμελιακὴ, γιὰτὶ χωρὶς αὐτὴ δὲν μπορεῖς νὰ ἐπιβληθῆς στὸ οἰκογενειακὸ σου περιβάλλον ὡς προσωπικότης καὶ ἄρα νὰ γίνῃς ζῆμὴ ὑγείας. Ὅσο γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ; Αὐτὸς οἰκοδομεῖ πάνω στὸ θεμέλιο πὸν βρῆκε.

★

Τώρα πὸν μπáινουμε στὴν περίοδο τῶν διαγωνισμῶν ἀναλογίζομαι τὸ ρεζίλευμα τῶν καθηγητῶν μὲ τὴν κλήρωσι τῶν πενταπλῶν θεμάτων. Ἡ πολιτεία ἢ δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη στοὺς ἐκπαιδευτικούς, ὅποτε νὰ τοὺς ἀπολύσῃ, ἢ ἔχει ἐμπιστοσύνη, ὅποτε ὀφείλει νὰ ἀπαλείψῃ τὴν ἀνόγητῃ διάταξι τοῦ σχετικοῦ νόμου, ἀφοῦ ἄλλωστε εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ παραβιασθῇ ἀπὸ τὸν ἀσυνεπῆ ἐκπαιδευτικὸ.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ. κ. συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» ὀπως ἀποστείλουν τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ ἀρξάμενον νέον ἔτος 1962 ἐκ δραχ. 45, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ (Καρύτση 14, Ἀθήνας -1).

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἔκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήνα (Τηλ. 35-023) - Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 38. - Ἐπεὶθνος: Γ. Δ. Ἱατροίδης, κατοικία Ἀριστοφάνου 10 Ἀθήνα (1). - Ἐτήσια συνδρομὴ δρχ. 45, ἔξωτ. δολλ. 3, -Προῖστ. Τυπογραφεῖον Δ. Παπακωνσταντινοῦ, Μαυρομαχάλη 176. -Χειρῶγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.